

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим д о д а т к о м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 2-50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

З М І С Т :

	Стор.
Чи справді така конечна потреба	329—331
о. Степан Хабурсякий:	
До проблеми виховання нашої молоді	332—338
о. Др. Г. Костельник:	
Посмертне життя	339—348
о. Михайло Мосора:	
Чи дійсно більше тіней, чим кори- стей з деканальних соборчиків?	348—351
Х.:	
З голосів преси	351—356
о. Володимир Кармазин:	
Про душпастирювання священиків	357—359
о. Юліян Соневицький:	
Заводім торговельні сади	360—361
Нові книжки	361—365
Всячина	365—368

До Впреподобних Отців Передплатників!

Повідомляємо, що на днях розішлемо всім нашим передплатникам виказ їх довгів по кінець III-го кварталу 1935.

Адміністрація

**ЗНАНА ЗІ СОЛІДНОСТІ
КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ
ВАСИЛЯ ХОМИНА
У ЛЬВОВІ вул. ДОМІНІКАНСЬКА II.**

б. співробітника першорядних заведень, в Білгороді і Загребі (Югославія). Виконує всякі замовлення з обсягу мужеських і священничих одягів, як: реверенди, мантолїни, колпаки, кольоратки, папістики, загортки, порохівники, плащі, футра, фраки, смокінги, маринарки, студентські однострої і т. п. Гарнітури з власного і доставленого матеріалу.

Ціни як найприступніші. Солідне виконання, після найновіших взорів моди і випробованого англійського крою.

Цінник для Високопреп. Духовенства.

1. Реверенда грецька з гварантованої крепи	80—125 зл.
2. „ римська „ „ „	75—120 „
3. „ „ „ „ камгарну	70—115 „
4. Пальто зимове з сибєрини на вовняній ваталїні	95—155 „
5. „ літнє з бельської крепи	90—145 „
6. „ „ з камгарну	85—130 „
7. Мантолїна римська	35—70 „
8. Порохівник	40—80 „
9. Колпаки	5—15 „
10. Кольоратки	2—10 „

За виконання і якість матеріалу беру цілковиту відвічальність.

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 2:50 долари річно.

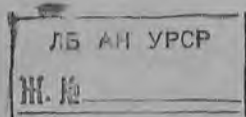
Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

Чи справді така конечна потреба?

Молода наша станова організація, Товариство св. ап. Андрея, як зачуваю, робить поважні і зусильні старання — створити для себе свою власну пресову трибуну, свій власний орган. Справа власного органу Тов. св. Андрея „вариться“ вже більш як два роки. А видвинула цю справу не так справжня необхідність мати свій орган, як радше „престіжевий“ мотив, мовляв, Товариство св. Андрея“ є наслідником і переємником розв'язаного державною владою Тов-а св. ап. Павла, отже повинно мати, як і воно мало, свій власний орган.

Тому що органом Тов. св. ап. Павла була „Нива“, Товариство св. Андрея, як тільки повстало, а згідно як тільки трохи більше поширило і скріпило свою організаційну роботу і приступило до творення поодиноких секцій, почало оглядатись за своїм органом.

Перший раз прийшла ця справа на засідання Надзірної Ради Тов-а в зимі 1933 року. Після реферату, виголошеного членом редакційної колегії „Ниви“, що був одночасно і членом Надз. Ради, і переведеної дискусії поручено голові Тов-а просити Впреосв. Митрополита, який був тоді власником „Ниви“, передати її Тов-у св. Андрея. Справи чомусь не допильновано, а тимчасом Богословське Наукове Товариство постаралося, що Впр. Митрополит віддав „Ниву“ йому і від червня 1933 року Богословське Наукове Товариство фігурує як її власник. Властиво на ділі ніщо не змінилося, бо „Нива“ і на далі лишилася органом духовенства, а Богословське Наукове Товариство стало тільки її правовим власником.

Члени редакції „Ниви“ признали слушність такому потягненню, тому що Богословське Наукове Товариство є теж не тільки товариством священиків, але що більше, воно своєю діяльністю обнімає всі три наші єпархії, чого не має Тов. св. Андрея.

Товариство св. Андрея, втративши нагоду дістати „Ниву“ на свою власність, стало поміщувати свої комунікати і свої „Вісти з Тов. св. Андрея“ на сторінках „Ниви“, яка це дуже радо робила і загалом різними статтями, редакційними і авторськими старалася заактуалізувати серед духовенства справу його організації загалом, а розбудови Тов-а св. Андрея зокрема.

І панувала згода й гармонія між „Нивою“, як органом духовенства, і Тов-ом св. Андрея, як одною зорганізованою групою цього духовенства. Инакше й не могло бути. Між „Нивою“ і Тов-м св. Андрея не може бути ніяких розбіжностей, хіба що їх люди штучно створили би.

І ось в останніх часах починають люди ті штучні розбіжності творити. Вже на останніх Заг. Зборах Тов. св. Андрея піднеслися голоси, що Товариство конечно мусить мати свій орган: або перебрати на власність „Ниву“, або створити новий. Коли Богосл. Наук. Товариство не згодилося відступити „Ниву“, тоді стала актуальною ця друга евентуальність. Обговорено справу на Зборах Окружних Відділів, намічено редакційну колегію, приступається до випрацювання технічних і практичних справ, тощо.

Та перед остаточною реалізацією цілої справи позволю собі піднести деякі завваги.

Ніхто не має нічого проти цього, щоби Тов. св. Андрея творило свій власний часопис. Вільно кожному товариству, кожній більшій чи меншій ідеологічній групі, ба навіть поодиноким особам мати свій власний пресовий орган, може його мати і Тов. св. Андрея, що обєднує майже все духовенство львівської архієпархії.

Але ставлю запит: Чи це справа направду така konieczна, така необхідна? Чи подумали ініціатори над тим, що **нашому духовенству двох священничих органів не потрібно?**

„Нива“, — яка через 30 літ є трибуною греко-католицького духеуенства цілої Галицької церковної Провінції і виразницею його праці для Церкви і Народу та яка супроти нинішнього розбиття являється чи не одиноким пресовим органом, що на своїй платформі всіх обєднує, — вже і так ослаблена повстанням нових органів: Мети, Нової Зорі й Українського Бескиду, які відтягнули від неї багато співробітників і чимало актуального матеріялу, що є зовсім зрозуміле, бо ті часописи виходять що тижня, а навіть і частіше.

А що буде, як появиться ще один орган? Чим він буде кормити своїх читачів? Який напрямок надасть йому

Тов. св. Андрея? Чи буде він чимсь у формі інформаційного бюлетину, що буде містити тільки вісти із Товариства, чи може схоче переняти дещо з тієї ролі, яку сповняла і сповняє „Нива“? В першій випадку новий орган засудить себе на марне животіння, бо хіба ж не буде кормити духовенства самими тільки комунікатами, а в другій ослабить „Ниву“, але й сам не мати ме настільки сили, щоби зайняти її місце. „Нива“ має довголітню традицію і вже вироблену марку, так що тяжко в те повірити, щоби новий орган змусив її замовкнути. Якщо не прийде в цій справі до порозуміння, то мусить прийти до незгоди і до ще дальшого нашого розбиття, чого Тов. св. Андрея певно в своїй програмі не має.

А може Тов. св. Андрея хоче видавати менший розмірами, орган зате частіше, н. пр. тижневик? Так що тоді зробити з „Метою“?

Не менше важною справою є справа передплатників. Навіть, як би кожний член Тов. св. Андрея мусів з титулу свого членства свій орган пренумерувати, то передплатників не збереться більше, як 800, а це невелике число. Відомо, що чим менше передплатників, тим більші кошти видання часопису. Думаю, що члени Тов-а св. Андрея складають свої доволі високі членські вкладки на більше рентовні ціли, а не на те, щоби ними піддержувати зайвий пресовий орган.

Замість видавати власний пресовий орган, раджу його ініціаторам уживати для пропаганди ідей Тов. св. Андрея та для поміщування його комунікатів і на дальше сторінок „Ниви“. Думаю, що вона, як досі, так і на майбутнє відступить радо відповідну кількість місця в кождім числі ($1\frac{1}{2}$ аркуша чи навіть більше), бо вона заступає ті самі інтереси і пропагує ті самі ідеї, що й Тов. св. Андрея. Не розбиваймо своїх сил, але збираймо їх до праці для спільного добра!

На всякий випадок провід Тов. св. Андрея повинен над справою поважно застановитися, бо вона — необдумана — може принести необчислені шкоди для нашого священничого життя. Рішальним мотивом не сміють тут бути вимоги якогось престіжу, чи амбіція деяких одиниць, які зовсім не визнаються на видавничих справах і труднощах, звязаних з ними, а хочуть тільки усе змінити та валити старі надбання, не даючи запоруки, чи зуміють створити нові, — але реальні потреби життя і загальне добро. Тому *caveant consules!*

*Довголітний передплатник „Ниви“
і член Тов. св. Андрея*

До проблеми виховання нашої молоді

(Продовження)

III. Св. Причастя

1. В Літургії не лиш приноситься жертва Богові, але звершується також найсвятіша Тайна, Тайна Тіла й Крови Христової, Пресвята Евхаристія. І знову та ріжниця. Суттєвою прикметою новозавітної жертви це її таїнственність. Старозавітна жертва, це був односторонній акт почитання Бога, де чоловік був тільки підметом¹⁾, він приносив від себе дар-жертву, яка мусіла бути реально, фізично знищена (спалена)²⁾, чоловік безпосередно з жертвеника не смів нічого „взяти“ для себе³⁾. Це була жертва чоловіка.

Христос, не змінюючи сути жертви, усовершив і доповнив новозавітну жертву, це вже жертва, котру приносить „Бог, а не чоловік“ (Євр. 8, 2)!

Христос, як первосвященик „кращого завіта“ (Євр. 8, 6) нового завіта (Євр. 8, 8) не лиш жертвував Богу Отцеві за спасення людей своє Тіло і Кров, але рівночасно дав людям **те саме Тіло своє і ту саму Кров свою**, як небесний корм на поживу. „Хліб, що я дам, се моє тіло за життя світа“ (Йо. 6, 51). „Прийміть і їжте, се є тіло моє, що за вас ломиться“... „Пийте з неї всі, бо се Кров моя“... що за вас проливається“... (слова освячення). Новозавітний жертвник, на котрому Христос, як вічний архиєрей приносить себе в жертву, ломить своє тіло і проливає свою кров, є **рівночасно „священна духовна трапеза“** (літург. молитва), **при котрій usługє сам Христос, запрошуючи „Прийміть і їжте... пийте з неї всі...“**, Це престол благодати“ (Євр. 4, 16), з якого Христос, як архиєрей будучих благ“ (Євр. 9, 11) роздає „державною своєю рукою“ **те саме жертвенне „Пречистое Тіло і чесную Кров“** (літ. мол.) „во снідь вірним“ (Да молчить...)“⁴⁾, як „неістоощаєму пишу“ (літ. мол.), причащаючись, „божественних, святих, пречистих,

¹⁾ „Чоловік був малолітний під законом“ (Євр. 5. Галат. 4. 1—3).

²⁾ Жертвою у властивім значінні була тільки жертва цілопалення, тільки вона унагляднювала правду: Бог, Пан життя і смерті.

³⁾ Старозавітні священики споживали з жертви тільки так сказатиб окрухи-лишки.

⁴⁾ „Цар царствующих і Господь господьствующих приходить заклатися і датися в снідь вірним“. (Літ. св. Вас. Вел. вел. суб. замість: „Іже Херувими“.)

безсмертних, пренебесних, і животворящих, страшних Христових Тайн". (Єкт.: „Прості приємше...“) (Характеристичне, що всюди говорить в числі мно- гім¹⁾), — причащаємося самої жертви, як про це виразно говорить св. ап. Павло (Євр. 13, 10) — „Маємо жертівник, з якого не мають права їсти ті, що слухають скийні“, зн. що їсти з жертівника, отже жертву, мають право і їдять тільки новозавітні вірні²⁾. Дуже влучно вказує це саме слово „Причастя“, котре, як таке не є властивим означенням поняття св. Т. Евха- ристії (її уживано на означення цілого дійства Літургії), але означало (і означає) наше відношення до новозавітної безкровної жертви, а саме: причаститися — статися дійсним, інтимним учасником жертви, споживати жертву (Євр. 13, 10).

Тут якраз лежить найглубша теологічна рація Причастя під обома видами підчас літур- гічної жертви, а не окремо.

2. Св. Причастя є тим божественним допов- ненням і усовершенням Новозавітної Жертви (чого не могли поняти жиди (Й. 6, 61). Христос, як посе- редник між Богом і людьми (Євр. 8, 6) примирив людей з Богом (Рим. 5, 10)) „жертвою власної Крови“ (Євр. 9, 12), нею Христос з одного боку переблагав Бога за людські гріхи (І. Й. 2, 2), прихилив Бога до людей, а з другого „нас на небо возвел“ (літур. молитв.), „переніс у царство своєї любови“ (Кол. 1, 12—14), отже наблизив нас до Бога, бо коли жертва як така своєю цілю відноситься безпосередно до Бога, для Бога призначена, то через св. Причастя стоїть вона в прямім, безпосереднім відношенню до людей і для них призначена. Св. Причастя це — так сказати б — та реальна конкретна вже на цьому світі видна користь безкровної новозавітної жертви, і то не лиш загально для всіх

¹⁾ а) „Благодарим Тя... яко сподобил еси нас причастники бити пречистаго Твоего Тіла і чесния Твоея Крове, ізліяння за весь мір“... (Літур. Преждеосв.).

²⁾ Ів. 6. 51. „а хліб, що я дам, се тіло моє, що я дам за життя світа“.

в) Порівнай: „Жереться Агнець Божий“ (проскомидія) і „Раздраб- ляється і розділяється Агнець Божий“.. отже той самий Агнець Божий, що жертвується за „гріх міра“ той самий Агнець Божий є „всегда ядо- мий і нікогдаже ікдиваемий но причащающийся освящай“.

г) Молитви по св. Причастю (хоч властиво повинні називатися: „по св. Літургії“, бо так їх св. відмовляє: тай вірні повинні найперше скінчити благодарення літургічні, а відтак ті молитви. Врешті св. При- частя в нашому обряді не уділяється окремо з виїмком хорих, отже не має окремого чину чи служби „Причащення“.

г) розуміється, що найсильніше говорять самі слова Христові: „Прийміть і їжте“ та „Пийте з неї всі“.

²⁾ Св. Іван Золотоустий каже: „Жертва ця це духовний корм“ — проповідь на Вел. Четвер — „Празничні картини гр. кат. Церкви“, о. Др. Дорожинський, стор. 236.

людей разом, але для кожного вірного поодинок, **як середник безпосередньої лучби з Богом**, „Хто їсть моє тіло і пє мою кров, в мені перебуває, а я в нїм“ (Й. 6, 56) Тут основа нашого „всиновлення“ (Гал. 4, 5), „Божих дітей“ (Рим. 8, 15) Це задаток будучих благ: вічного життя і світлого воскресення. „Хто їсть моє тіло і пє мою кров, має життя вічне, і я воскресну його в останній день“ (Й. 6, 54).

Для учеників Христових, що устами св. Ап. Петра заявили: „Господи, до кого підемо? Ти маєш слова життя вічного: і ми увірили і пізнали, що ти є святий Божий“ (Й. 6. 68—69), безкровна жертва стала всім, стала осередком їхнього внутрішнього життя, так життя збірного себто Церкви — містичного тіла Христового, у яким пульсувала кров Христова, як теж і кожного з окрема, бо їх Христос як членів того тіла кормив своїм Тілом і Кровю; вони у Христі росли і Ним кріпилися (Єф. 4, 15-16 і 6, 10). Св. Причастя не відрізняли вони від жертви і причащатися жертвою Тіла і Крови вони вважали за щось більше, чим природне. Тому первісні назви Літургії були такі, що виражали один або другий характер безкровної жертви. І так: Вечеря Господня, тайна вечеря, євхаристія, чаша благословення (I Кор. 10, 16), приношеніє (*прѣношѣніє*), возношеніє (літур.), общеніє (*сѣвѣніє*), ломлення хліба (Діян. 2, 42), трапеза, смотреніє (*сѣвѣніє*), тайноводство (*мѣстопредѣленіє*), жертва, а вкінці Літургія і Служба Божя¹⁾.

3. Ідучи за прикладом Христа, апостоли й ученики уважали св. Причастя за річ самозрозумілу, і так тісно злучену з жертвою, що бути присутнім на жертві, бути учасником жертви це означало бути причасником Тіла і Крови Господньої — причащатися. Св. Причастя уважали вони суттєвим елементом участі в жертві²⁾. На „ломленіє“ чи „приношеніє“ ішли перші християни, не лиш щоб бути присутніми на приношенню жертви, вислухати св. Письма і науки-повіді і помолитися, але головнo, щоб бути причасниками жертви, „причаститися безсмертних і животворящих тайн“ Тіла і Крови Господньої, бути учасниками того весільного пиру — Тай-

¹⁾ Др. Ю. Пелеш. Пастир. Богословіє, §. 202. стор. 454.

²⁾ Требаб занехати звичай перед і по молитві „Вірую Господи...“ хреститися, бо він, як з одного боку літургично неоправданий (навіть ніякий наш Службеник не має його), так з другої вводить легке нелітургичне розуміння св. Причастя. Ми наче сепаруємо св. Причастя від цілої Літургичної акції, немовби то був окремий акт, а це хибне. Деякі навіть думають звести якраз тут обрядовий бій, скільки тут разів належить хреститися, раз чи три рази, і то з таким завзяттям, начеб тут містилася вся суть різниці. Яка неприємна помилка!

ної Вечері. То була для кожного учасника особисто найторжественніша хвиля. Так розуміли св. Причастя повні Христового духа християни перших віків, — а заборона св. Причастя уважалася одною з тяжких покутничих кар. І коли пізніше лучалися християни, що приходили до церкви тільки вислухати св. Письма, бути на жертвоприношенню, однаковож „не пребывающих же в молитві і святом причащеніі“, — то таких вірних — як „безчиніє творящих отлучити должно“ наказує правило Х св. Апостолів¹⁾. Подібно говорить 2-ге правило Антіох. собору²⁾. Всі присутні „приходячі в святу Божу церкву“ причащалися³⁾. А св. Іван Золотоустий каже (бесіда на посл. до Єфес.) „Туне, — жертва повседневноя, туне предстоім жертвеннику, ніктоже естъ причащаяся! (зн. св. Причастя є такою суттєвою частю св. Жертви, що надармо її приносимо, коли вірні її не причащаються). Слова ті звертає до присутніх на Літургії вірних і каже дальше, що, „коли ти негідний причащатися, то ти негідний молитви (жертви.) Чому ти не вийшов на зазив (діякона)?“⁴⁾ „Кожний, хто не причащається Тайн, „безстуден естъ і срамно стояй, — ти прийшов, співав з усіми пісні (зн. Літургію), отже зачислив себе до числа достойних, коли не вийшов з негідними (оглашеними), якже ж ти залишившись, не причащаєшся трапези“⁵⁾. Так сильно ганить тих „літеплих“ християн, котрі будучи на Літургії, не причащалися. Подібно говорять і другі св. Отці, як св. Вас. Вел. в посл. 289 до Кесар.⁶⁾

Найкращим доказом такого розуміння св. Причастя є сама Літургія. Вона по суті складається із двох головних частей, а саме: з жертви приношення і св. Причастя, (або інакше: з жертви і причастя жертви⁷⁾. Вже перші слова по

¹⁾ Мабуть наш дискос мусів тоді мати інакшу форму! — Нинішня його форма, котру, правду сказавши, надає йому після вподоби кожний золотник на взір латинської „патени“ є добрий тільки для оплатків, але як тяжко помістити на ньому більше частиць і більшого агнца, про це вже ми нераз переконалися, а про обрядового агнца з просфори не має й мови.

²⁾ „Изясненіе на Божественную Літургію“ о. Мих. Малиновський — Львів 1845 стр. 198.

³⁾ *ibidem* — нижче.

⁴⁾ „елици оглашеніі изийдите...“

⁵⁾ У відношенню до жертви, Проскомидія, це приготування чesних дарів. Літургія оглашених і часть літургії „вірних“ це дальше (особливо тепер, коли немає дійсних оглашених) і ближче приготування вірних до гідної участі, а священика — „єже приносити... жертви безкровния“. Центром є жертва.

В дальшій части Літургії вірних центром є св. Причастя, з попереджаючим приготуванням і послідуючим благодаренням. — О. Др. Мишковський ділить Літургію на: I. Проскомидію, II. Літур. Оглашених, III. Жертва і IV св. Причастя. (Изложеніе Царгородской Литургії).

⁶⁾ *ibidem* стр. 197.

⁷⁾ *ibidem*.

епіклезі: „яко же бити причащающимся“ — уводять нас безпосередно по жертвоприношенню в приготування до св. Причастя. В дальших молитвах „просим і молим і милися дієм, сподоби нас причаститися небесних Твоїх і страшних Тайн“. „Со страхом Божім приступіте“ це не стеоретипна фраза, а дійсний зазив, практична вказівка, коли і як мали вірні приступати до святої трапези. Подібно й та прекрасна пісня спільного благодарення: „Да ісполняться...“ благодарственна ектенія, закінчена молитвою „Благодарим Тя“...

Яким прикрим непорозумінням було би (і як часто є!) то благодарення в устах вірних, коли вони не сподобилися причащатися животворящим Тайнам. „Просто іронією були б і є вони в устах тих весільних гостей, про яких каже господар: „Бо кажу вам: Що ні один з тих людей, що були запрошені, не покушає моєї вечері“¹⁾ (Лука 14, 24), бо хоч „Весілля вправді готове, та запрошені не були достойні“ (Мат. 22-8)²⁾.

Зі всего до тепер сказаного ясно виходить, що св. Причастя має в літургичному вихованню зайняти центральне місце. Так як жертва, як така є його основою, так св. Причастя є цілою і оwoчем літургичного виховання. Св. Причастя, це друга цілі безкровної жертви, на котру Спаситель звертає особливу увагу, це та друга сторона жертви, якою вона звернена до людей. „Хто їсть моє тіло і пє мою кров, має життя вічне і я воскрешу його в останній день. Бо моє тіло се правдивий корм, а моя кров се правдивий напій“. (Й. 6-54-55). Порівнюючи св. Причастя з поживою, хотів Христос унагляднити відношення і вказати на значіння св. Причастя в нашому духовому життї,

¹⁾ „Вечери Твоєя тайния днес Сине Божій причастника мя прийми.“ (мол. перед св. Причастям).

²⁾ Під цим зглядом о. Др. Мишковський може трошки кривдячо потрактував св. Причастя. Трошки замало присвятив йому місця (129—155 стор.) в своїй незвичайно цінній, тепло, зі знанням справи і дійсно в східному дусі написаній розвідці „Изложение“. Та з другої сторони таки в самій річі приписав їй менше торжественности і значіння („Как дѣло частнаго интереса“ стор. 140), та що ся часть тільки задля своєї символіки сплелась з жертвою і „получила вид как будто принадлежности ей, какби части составной и одной из торжественностей і самой жертви“ — (нижче) Зі слів св. Івана Золотоустого того не видно, але навпаки: „Туне жертва повседневная, туне предстоім жертвеннику, никтоже есть причащайся“, щось наче узалежнення жертви від св. Причастя. Про високе розуміння Причастя говорить літургія Преждеосвящ. Дарів зі своєю торжественністю, а про суттєву зв'язь з жертвою говорить слова: „прийміте ядите...; пийте от нея всі.“ — більше чим сам символ. —

Це була причина, чому Христос вибрав як матерію новозавітної жертви хліб і вино.¹⁾

Коли-ж даліше виразний зазив Христа: „Прийміть і їжте... і пийте з неї всі“ (Мат, 26, 27)²⁾ під загрозою втрати життя (Й. 6, 53) так широко розуміємо, що вистарчить раз в рік причащатися, то сама пасивна участь на приношенню тої жертви повина б тим більше бути вистарчаючою. (Щось подібно як це було в жидів (Второзак. 16-16 і Лук. 2-41). Як на правду блідо виглядає тоді нинішнє християнське обличчя в порівнянні з першими віками з їх Літургією Пржедєосвячених Дарів. Св. Причастя домагається вже сам факт участі в безкровній жертві. Якщо вірні (загалом) мають бути дійсними, живими, з усіма правами і привілеями, активними учасниками новозавітної безкровної жертви, то вони мусять конечно причащатися, бо якаж користь буде для них з тої богато, виставно і сито накритої (духовної) трапези, якщо вони не лиш що не наситяться, але навіть не відчують може (через духове св. Причастя) її смаку ані запаху. Така участь це буде для них те саме, що для сліпого краса зоряного неба, чи для глухого звуки хочби й ангельської пісні. Тому коли вже не дійсне, в таїнстві, то духове Причастя є для участі в Літургії условиною „sine qua non“, воно є абсолютно конечне.

Духове причастя після науки католицької Церкви заступає в часті таїнственне, а при тім найкраще приготує до справжнього таїнственного Причастя³⁾. Тут і роз-

1) Якщо Христос був би мав на думці тільки жертву в відношенню до Бога, то був би вибрав, якусь „показнішу“ матерію, а як знов був би мав на думці тільки таїнственну присутність між нами, то був би вибрав також совершенішу і головню тревалішу матерію. (лат. усовершили в тій думці хліб на оплаток).

2) Голосне і повне (після тексту Євангелія) виголошування таїнствених і жертвених (Спасителевих) слів установи безкровної жертви: „прийміть ядїте... і пийте от нея всі...“ має якраз ту ціль, щоби вірні самі чули, на власні уші той зазив Спасителя наче з Його власних пресвятих уст, що як з одної сторони за них приноситься в жертві, так з другої для них, для їх споживання призначає Спаситель тусвою безкровну жертву Тіла і Крови. (Оба моменти, жертва і причастя найвиразніше тут зазначені). В латинян слова: „прийміть, ядїте і пийте от нея всі“ не належать до слів освячення, навіть в тексті відділені рубрикою („tenens ambaabus.“ „profert verba“). „Verba consecrationis“ є: „Hoc est enim corpus meum“ і „Hic est enim Calix Sanguinis mei novi et aeterni testamenti: mysterium fidei; qui pro vobis, et pro multis effundetur in remissionem peccatorum“. Слова освячення profert secrete — все відбувається тихо, тайно. Суттєвої ріжницї немає, але печати духа слідні дуже.

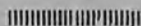
3) Наслідування Христа Т. Кемпійського кн. IV гл. 10 — 14. б) Шпіраго — Катех. част. III. стор. 158. в) Впреосв. Митроп. Андрей Шептицький „Правди віри“ стор. 68. о. Малиновський, „Ізясненіє“ стор. 199.

вязка частого св. Причастя: — є воно, як бачимо, таким самим добрим привілеєм східної, як і за-падної Церкви. Перші віки християнства не знали квестії, „частою причастя“, бо вірні, як говорять Ап. Діянія, заєдно „перебували в науці апостолів і в спільноті в ломанню хліба і в молитвах“ (Діян. 2. 42). Незнана вона була мабуть так довго, як довго жива і сильна віра була основою життя вірних, котрого осередком була безкровна жертва зі св. Причастям, як овочем, нагородою, а zarazом і жерелом того високого духовного, святого життя. Остигала віра, слабшала звязь з осередком, звязь віток з виноградиною¹⁾, никло і завмирало, (як це сам Христос заповів (Ів. 15, 1—7)), й само життя у вірних. Тоді вже приходять науки-заклики св. Отців, рішення синодів і соборів, а вкінці церковна заповідь.

5. Квестію гідного приготування до св. Причастя незвичайно просто в літургічному дусі розв'язує св. Іван Золотоустий. „Коли Ти — звертаючись до вірних, каже святий — негідний причащатися, то ти не гідний ані спільноти молитви ані жертви, а колиж так, то чомуж ти не вийшов на зазив (діякона) (Оглашенні ізийдіте“...) враз з негідними“²⁾. Ось так цю квестію св. Золотоустий ставить на літургічну площину і виходить так, що треба бути приготованим не лиш до Причастя, але вже до участі чи краще до гідної участі в жертві т. зн., що коли хто є гідно приготований до участі в літургічній жертві, то він вже є приготований і до св. Причастя³⁾. Тут причина, чому оглашені не могли брати участі в жертві, Діялось це не ізза страху, щоби вони нпр. не соблазнилися, або щоби не зрадили Христових Таїнств, бо ті оглашені це вже були духом християни, (часто многі з оглашених хрестились хрещенням крові!), що для них, які не могли ще засісти до „Господної трапези“, не могли бути, причастниками „Вечері Тайнія“ (молитва) дальша участь була непотрібна і безкорисна. Друга причина лежала в великім почитанню Літургічної жертви. На ній могли бути присутні тільки на правду гідні, а вониж були нехрещені, отже в гріхах.

Ось тут укриті скарби Сходу! Дорога до гідного і частого св. Причастя веде через св. Боже-
(Докінчення слідує)

о. Степан Хабурський

¹⁾ Йо 15 — 1-7.

²⁾ Гл. вище.

³⁾ Подібно як і священник має бути приготований до приношення жертви і тут грішить тяжко, якщо не є гідно приготований; святотатське Причастя це вже лиш дальша консеквенція.

о. Др. Г. Костельник

Посмертне життя

(Продовження)

II

Св. Письмо й посмертне життя

1. Чи справді св. Письмо нічого не каже про посмертне життя, як це уроюють собі „біблійники“? Не дає свідоцтва на існування посмертного життя? Здоровий розум у деяких людей так дуже захитався в наших часах, що вже перестанемо дивуватися, якщо хтось виступить із твердженням, що св. Письмо ніби нічого не каже про існування Бога.

Що Бог існує та що існує посмертне життя це дві основні правди всіх релігій. І колиб св. Письмо не навчало, що існує посмертне життя, то старозавітна й новозавітна релігія, що є найдосконалішими релігіями в історії людського роду, не були би найдосконаліші, бо не навчали би того, що всім релігіям ясне, як сонце на небі.

Старинні Вавилонці вірили в посмертне життя, так само Єгиптяни, Греки, Римляни, хоч усі вони були поганями. Жиди й перші християни жили між тими народами. Отже ясно, що св. Письмо, якщоб воно мало таку віру, яку підсувають йому „біблійники“, не чекало би аж на Русселя, але ясно й виразно спротивилося би загальній людській вірі в посмертне життя та повчило би людей, як їм слід вірити, щоб їх навести на правий шлях спасення, бо власне це є ціллю св. Письма. А св. Письмо, хоч воно дуже добре знало, що віра в посмертне життя в людей загальна, не тільки що ніде не виступає проти тієї віри, але так усюди говорить, що утврджує людей у тій вірі.

Папір, як то кажеться, терпеливий; легко то написати, як „Боротьба на небі“ пише: „Зверх п'ятнайцять століть люде були в несвідомости що до пекла і його значіння, позаяк правдиве научання Біблії усунули в третім столітті зіпсуті провідники церкви, а в місто того, заведено фальшиві науки. Ми тепер зближаємося до кінця Віку Євангелії, до часу де більше світло сяє і то на всі річи, бо навіть і ті, що були закриті, є тепер обявлені“ (стр. 109, правопис і мову залишаємо незмінні).

Та розберім те, що тут сказане, а виявиться страшенне його безглуздя.

Передовсім це з воздуха взяте, начеб „правдиве научання Біблії усунули в третім столітті зіпсуті провідники

церкви". Віра в посмертне життя була питома всім поколінням Старого й Нового Завіту. Це небавом викажемо вповні наглядно. Та якщоб це дійсно так було, як „біблійники“ маячать, а саме: що ніби св. Письмо щойно вони зрозуміли й то в основній справі, то св. Письмо перестало би бути св. Письмом. Воно було би немудро, недоладно написане, бо зводило би людей в основній релігійній квестії.

А св. Письмо з таким характером не заслуговувало би на наше довіря, отже не могло би бути святим.

Ось уже з того одного, але такого важного, факту мусимо заклучати, що це Руссель був немудрий, що це він помилявся, а не св. Письмо, яке є вічною керницею найглибшої людської мудрости.

2. Між Старим і Новим Завітом заходить велика різниця щодо навчання про посмертне життя.

Книги Стар. Завіту майже так само відносяться до посмертного життя, як старинні поганські релігії відносилися до нього. Вони знають про посмертне життя, вважають його за справу, відому всім людям, за самозрозумілу, одначе старозавітна людина не тужить за посмертним життям, не рветься до нього, не уявляє собі його як властиву ціль життя. Інтерес старозавітної людини звернений до сьогосвітського, земського життя. А другого, посмертного життя вона боїться — боїться божого суду на другому світі. Так нпр. говорить Проповідник Соломона: „і ще я бачив під сонцем на місці суду непобожність, а на місці справедливости несправедливість. І сказав я у своєму серці: Справедливого і безбожного Бог буде судити; бо час кождому ділу і кожній справі там буде“ (3, 16—17). Де „там“? Тут на землі Проповідник не бачить повної справедливости, отже це „там“ може відноситися тільки до другого життя.

Щойно в Новому Завіті посмертне життя стає ідеалом, найвищою ціллю життя; протиставлення між „цим“ і другим світом стає вповні наглядне. Перед своїми страстями Христос Господь каже до зажурених адостолів: „іду приготувити вам місце“ (Ів, 14, 2); а ап. Павло тужить: „маю бажання розв'язатися й бути з Христом, бо це далеко ліпше. Та остатися в тілі більш потрібне задля вас“ (Филип. 1, 23).

Ніхто в Старому Завіті так не говорив. Відкиж така різниця?

В Старому Завіті ще не були „приготовлені місця“ на другому світі для праведників, ще було, як звичайно кажемо, небо замкнене, отже Боже Провидіння, що обявлялося через св. Письмо, ще не тягнуло людей

у тому напрямі, тільки приготувляло людей до приходу Христа, що мав направити відносини на землі й на небі. Христа і його часів чекав Старий Завіт і за ним тужив, а не за другим життям.

3. У Старозавітних книгах переважають ті місця, де люди глядять на смерть з чисто земського становища, як це звичайне людям задля їх природних інстинктів. Змислами досвідчаємо, що людина по смерті тратить усякі прояви життя, що вона „порох і в порошок обертається“ (Бит. 3, 19). І саме такі вискази переважають у старозавітних книгах. Для прикладу наведемо кілька таких місць:

„Коли людина умре, чи буде жити?“ (Йов 14, 14); „Зарахований я до мерців: я наче побиті, що лежать у гробі, про котрих більше не памятаєш, котрі твоя рука вигубила“ (Пс. 87, 6): „Чи перед мерцями будеш творити чуда? Невжеш мерці встануть, щоб тебе славити? Чи в гробі буде оповідане твоє милосердя? а твоя правда в загиненню?“ (Пс. 87, 11—12); „Вийде дух його і повернеться до землі своєї; в той день згинуть усі його думки“ (Пс. 145, 4); „мерці ні про що не знають і не мають більше ніякої заплати... і їх любов і заздрість їх і ненависть їх уже згинула, а на віки не мають участі в тому, що діється під сонцем“ (Проп. 9, 5—6); „нема ніякої праці, ні думки, ні знання, ні мудрости в гробі, що до нього ти йдеш“ (Проп. 9, 10). Чи такі вискази в книгах Ст. Завіту можуть свідчити про те, що посмертного життя нема? Ніяким чином. Авжеж кождий нинішній християнський проповідник нераз подібно висказується, а всетаки він ні на думці не має заперечувати посмертне життя. Такими висказами він тільки стверджує те, що бачимо, стверджує відношення мерця до цього світа, що „під сонцем“, властиво говорить про гріб, а не про другий світ. І в буденнім життю звичайні є фрази: „заженеш мене до гробу“, „спічну в гробі“. Але такі фрази у св. Письмі „біблійники“ перекладають, як самі хочуть. Нпр. Яків сказав: „зійду за моїм сином до гробу“ (І Мой. 37, 36); а біблійники це перекладають: „Піду до сина мого сумуючи на тамтой світ (!) у землю (до шеол, до аду)“¹⁾. „Гріб“, а „тамтой світ“ це два зовсім окремі поняття і в св. Письмі і у всіх людей, та „біблійники“ не вгадують ніякою льогікою. У книгах Стар. Завіту є й ще гірші вискази про мерців. Проповідник Соломона нарікає: „доля людських синів і доля скотини, це однакова доля; як гине скотина, так гине й людина, й однакового духа мають усі, а людина не має нічого більше понад скотину, бо все марнота. Все те йде в одно місце, а все є з пороху і все в порошок повертає. Хтож знає, чи дух синів

¹⁾ „Де знаходяться померші?“, стор. 19.

людських здійснюється вгору? а дух скотини чи сходиться під землю?" (3, 19—21). Але той самий старозавітний автор каже під кінець своєї книги: „І вернеться порошок до землі, яким первісно був, а дух вернеться до Бога, що його дав" (12, 7). Проповідник Соломона стоїть на філософічному становищі й роздумує над людським життям. Дуже разить його марнота земського життя (він разураз нарікає: „марнота над марнотами й все марне“), а до тої марноти без сумніву належить і те, що не маємо наглядного пізнання другого життя, тільки віримо в нього. На кожду думаючу людину приходять сумніви щодо другого життя, й саме це стверджує старозавітний філософ своїми словами 3, 19—21. А якже він розв'язує цей свій і загально людський сумнів? Не інакше, як ми: тіло вернеться до землі, а дух вернеться до Бога, що його дав. Що старозавітні Жиди вірили в посмертне життя, про це понад усякий сумнів ясно свідчить те місце в св. Письмі (1 Сам. 28, 6—25), де цар Савло приходив до чарівниці в Ендор і каже їй викликати духа помершого Самуїла: „Виклич мені Самуїла“. Самуїл з'явився і докоряв Савлови: „Чому не даєш мені спокою, викликаючи мене?“ Значить, що цар Савло вірив у посмертне життя й з ним увесь Ізраїль вірив, бо св. Письмо ні одним словом не осуджує тої віри, але щеї притакує. Про пророка Ілію написано в св. Письмі, що його Бог узяв живцем до неба: „І сталося, коли мав Господь узяти Ілію у вихрі до неба“ — „ось вогнистий віз і вогнисті коні розлучили обох (Ілію і Єлісея). І вступив Ілія у вихрі до неба“ (2 Цар. 2, 1—11).

В другій макавейській книзі читаємо: „Свята й спасенна є думка молитися за померлих, щоби були від гріхів розв'язані“ (2 Мак. 12, 46). Хоч „біблійники“, разом з протестантами, не признають цієї книги за святу, то все-таки й для них вона, як історична, мусить мати вартість свідчення, що в тих часах Жиди так вірили, як у тій книжці сказано. Якщо померші на другому світі не живуть, то нема ніякого зміслу молитися за них. Колиж тут кажеться, що треба молитися за померлих, „щоби були від гріхів розв'язані“, так це очевидно виражає віру в посмертне життя.

В Христових часах Жиди вірили, що перед приходом Месії Ілія має зійти з неба на землю (Мат. 11, 14; 17, 10; Марк. 9, 10).

Отже це вповні ясно й певне, що віра в посмертне життя була питома всім поколінням Старого Завіту, а коли „біблійники“ говорять, що „правдиве науцання Біблії усунули в третім столітті зіпсуті провідники Церкви“, то просто дурниці плетуть. Віра нинішніх Жидів у посмертне життя така сама, яка була в жидівському народі в віках Стар. Завіту. Жиди вірять, що люд-

ська душа безсмертна, що є друге життя, одначе не дуже люблять про це думати, бо їх релігійний інтерес звернений до земського життя. Притім віддизивається в них той природний, загально людський страх перед смертю та перед посмертним „невідомим“. Цей страх перемагає щойно новозавітна, християнська віра, котрої Основник „вскресе із мертвих... смертю смерть поправ“ (своею смертю загальну людську смерть потоптавши).

4. Ані сам Христос, ані апостоли не навчали про посмертне життя як про щось нове, але як про щось загально відоме. Новість була тільки в тому, що Христос зробив друге життя, другий світ, „царство небесне“ гравітаційним центром, найвищою ціллю людського життя. Те, від чого люди в своїх думках та почуваннях зі страхом утікали, через Христа стало найвищим і властивим ідеалом життя — „єдине на потребу“ (Лук. 10, 42). З того ясно, що новозавітні св. книги вже не могли так здалека триматися від посмертного життя, як старозавітні, але разураз доторкаються та висвітлюють його. Христове, Христом проповідуване „царство небесне“ — що це таке? де воно?

Передовсім мусимо завважати, що „царство небесне“ це головний зміст Христової науки, головний зміст євангелія, ціль Христового післанництва, воплощення й відкуплення, заголовок Нового Завіту¹⁾. В Матея „царство небесне“ згадується аж на 47 місцях, у Марка на в 16, Луки на 39, в Івана тільки на 3 місцях.

Щож треба розуміти під євангельським „царством небесним“? Чи може майбутнє земське Христове царство по воскресенню з мертвих, як це уявляють собі „біблійники“? Американські „дослідники біблії“ перенялися духом старозавітних і новозавітних Жидів, у них засильний „змисл землі“, і саме тому уявляють собі вони Христове царство як майбутнє щасливе земське царство — подібно, як уявляли собі його старозавітні Жиди і як уявляють собі його також новозавітні Жиди.

Але Жиди відкинули Христа Господа головно тому, що їх не вдоволяла Христова наука про „царство небесне“: вони мріяли про землю, а Христос вказував на небо: вони хотіли Христового царства легким коштом, а Христос навчав про „вузькі ворота й тісну дорогу, що веде до життя“ (Мат. 7, 14), про те, що „царство небесне терпить насили, й насильники здобувають його“ (Мат. 11, 12); матери синів Зе-

¹⁾ Гл. мою розвідку „Царство небесне“ в євангелію“ в „Ниві“ з 1930 р.

ведесвіх (апостолів Якова та Івана), коли вона просила Христа: „Скажи, щоби ці оба мої сини сиділи один по твоїй правиці, а другий по лівиці в твоєму царстві“, Христос відповів: „Не знаєте, чого просите. Чи можете пити чашу, яку я питиму?“ (Мат. 20, 20—21).

З усього ясно, що Христос Господь обіцяє людям „царство небесне“ щойно по їх смерті: „Істинно, істинно говорю вам: коли зерно пшеничне, упавши в землю, не вмере, воно само остається; колиж умре, багато плоду приносить. Хто любить свою душу (своє життя), погубить її; а хто ненавидить свою душу в цім світі, заховає її на життя вічне. Коли хтось мені служить, нехай за мною йде, а де я є, там буде і мій слуга“ (Ів. 12, 24—26). Христос має тут на думці свою смерть, бо зараз до тих слів надов'язує: „Тепер моя душа затривожилася, і що скажу: Отче, спаси мене від цієї години; та я прийшов на цю годину“ (Ів. 12, 27). Значить, що ті, котрі служать Христови, по смерті будуть там, де буде Христос по своїй смерті і воскресінню.

А деж Христос тепер, від часу свого вознесення? Це й біблійники признають, що в небі. Отже й праведники, що вмерли в Христовій вірі, є в небі — разом з Христом.

Та „біблійники“ не хочуть знати про небо, як про „царство Христове“, а відкладають те царство на майбутність і обмежують його на землю. Притім запевняють і навіть обчислюють, що земля по воскресінню з мертвих зможе помістити всіх людей, що жили на ній від початку світа. Очевидно вони оперують фікційними числами й тільки до наших часів¹⁾.

Але щож буде, якщо їх „пророцтво“ про близький „кінець віка“ не справдиться: якщо люди на землі ще будуть розмножуватися через 10.000, або й більше років?

Сензація завсіди має вартість тільки на короткий час, так і „біблійники“ (саме тому, що вони переняті психікою сензації) обдумали свою віру тільки на короткий час...

Макові зеренця, що в маковій головці, самою природою призначені „на експорт“: вони ніяк не могли би розвинути й продовжати свого життя на тому вузькому місці, де народилися. А це такий загальний закон у природі.

Коли з тої перспективи приглядаємося земській кулі у всесвіті, то не можемо не помітити, що земля є наче маковою головкою у вселенній, або може „розсадною шкількою“: в цілій сонішній системі люди існують тільки на землі, а на далеких зірзодборах,

¹⁾ Гл. „Гарфа Божя“, стр. 347.

Бог зна, чи є якісь люди; отже людські душі, що родяться на землі, а по смерті тіла даліше живуть, також самою природою призначені „на експорт“.

І це дуже мудре, коли св. Письмо говорить про небо, як про місце перебування людських душ. „Небо“ в звичайнім значінню це цілий всесвіт, що поза землею. Отже всяка можливість помилки притім виключена.

Справді св. Письмо говорить про „нову землю“, яка буде по воскресенню з мертвих, але завсіди у звязку з „новим небом“, а не одинцем:

„Та ми по його обітниці очікуємо нових небес і нової землі“ (2 Петр. 3, 13); „І я бачив нове небо й нову землю, бо перше небо й перша земля минулися“ (Апок. 21, 1).

Значить, що ні на підставі природних законів, ні на підставі св. Письма не можна очікувати такого Христового царства, яке в цілості було би поміщене на землі, як це уроюють собі „біблійники“.

5. „Царство небесне“, „царство Христове“ це небо, другий світ. До Пилата Христос сказав: „Моє царство не із цього світа; колиб із цього світа було моє царство, то мої слуги воювали би, щоб мене не видано Юдеям, та тепер моє царство не звідти“ (Ів. 18, 36). Те царство не таке, начеб щойно колись мало стати дійсністю, воно вже є дійсністю. Воно є тотожне з „царством Отця небесного“, де „праведники засіяють, як сонце, в царстві свого Отця“ (Мат. 13, 43). І власне каже Христос людям здобувати те, вже існуюче, царство небесне: „Шукайте передовсім царства божого“ (Мат. 6, 33); „робіть собі мішки, що не старіються, скарб, що не зменшається на небі“ (Лук. 12, 33).

Ось найвиразніше сказано „на небі“, а не щойно в майбутньому земському Христовому царстві по воскресенню.

Та може „біблійники“ стануть тут крутити (по своему звичаю): Аякже, „на небі“, бо на небі Господь Бог „записує“ всі добрі діла людей, але віддасть їм за плату за те, аж коли їх воскресить; коли їх наново створить — у земському Христовому царстві...

Найкращу відповідь на таке крутарство дає сам Христос. По пасхальній вечері, перед своїми страстями говорив Христос до апостолів:

„Нехай не тривожиться серце ваше: вірте в Бога і в мене вірте. В домі мого Отця осель багато. Колиб ні, я сказав би вам; бо йду приготувати вам місце. Аяк відійду і приготвую вам місце, знову прийду і возьму вас до себе, щоб і ви були, де я“ (Ів. 14, 1—3).

Деж пішов Христос, коли помер, коли возкрес, коли вознісся?

Пішов з цього світа на другий світ, із землі на небо. Отже й апостолів узяв до неба.

Апостоли й самі не могли інакше зрозуміти тих Христових слів. А колиб Христос під тими своїми словами розумів такі небилиці, які піддають йому „біблійники“, то він зводив би своїх учеників — тодішніх, пізніших і теперішніх, він був би дурисвіт, а не божественний Учитель.

Справа дійсно так стоїть, що або „біблійники“ є дурисвітами, або Христос. Ця дилема дуже сильно виступає при розмові розп'ятого Христа з розп'ятим розбійником. Оповідає євангеліє: „Один же з розп'ятих розбійників хулив його, кажучи: Чи ти не Христос? Спаси себе й нас! А другий у відповідь картав його і сказав: Чи ти не боїшся Бога, коли на те саме осуджений єси? А ми справедливо, бо достойну кару за наші діла приймаємо; та цей ніякого зла не зробив. І говорив Ісусови: Згадай про мене, Господи, коли прийдеш у своє царство. І сказав йому Ісус: Істинно кажу тобі, сьогодні будеш зі мною в раю“. (Лук. 23, 39—43).

Невжеж міг цей розбійник якимось інакше зрозуміти ці Христові слова, а не так, як їх цілий християнський світ розумів і розуміє, крім сензаційників новаторів „біблійників“?! „Біблійники“ воюють тут протинкою, що ніби вона має бути не по „тобі“, а щойно по „сьогодня“, отже так вийде, що Христос „сьогодня обіцяв (сказав)“ тому розбійникови, що він „колись буде“ з ним у раю — очевидно в тім раю „біблійників“ при кінці світа, а до того часу той розбійник буде собі в гробі лежати — без душі, ну й без тіла (бо воно розпадеться), от як кожде звіря, коли згине... Та ба, алеж Христос не писав тих своїх слів, а висказав їх живим словом і то в муках, отже певно не міг штучним підношенням голосу надавати своїм словам такого штучного, неприродного змислу, як цього хочуть „біблійники“. Та колиб він всетаки те хотів сказати, що йому „біблійники“ підсувають, то він був би дурисвітом, бо розбійник певно не мав поняття про маячення американських „біблійників“, а міг мати тільки загально людську віру в посмертне життя, тому й Христові слова міг він зрозуміти тільки на цій площині, отже й виходило йому, що Христос потішає його, що він ще „сьогодня буде з Христом у раю“.

Прикро нам, що ми мусимо, хоч тільки умовно, ображати Христа Господа, але „біблійники“ так довільно натягають св. Письмо й так топчуть закони здорового думання, що мусимо ставити аж такі дилеми: або-або. Якщо б „біблійники“ мали рацію, то пропало св. Письмо, пропав Христос — усе стало би неповажне! Ось таке переверотне те американське „відкриття“ скритого змислу в св. Письмі!

„Біблійники“ цілковито нищать авторитет св. Письма і не воно їх навчає, але вони самі хочуть навчати св. Письмо.

6. А тепер пригадаймо собі, що каже ап. Павло: „Христос мені життям, а смерть зиском. Колиж жити в тілі є хосенне для моєї праці, так не знаю, що вибрати. А тисне мене одно й друге: маю бажання розв'язатися й бути з Христом, бо це далеко ліпше. Та остатися в тілі більш потрібне задля вас“ (Фил. 1, 21—24).

Хто каже: „жити в тілі“, „остатися в тілі“, той тим самим має на думці й протилежність: „жити без тіла“, „вийти з тіла“. І саме це „розв'язання“ з тілом (смерть) ап. Павло називає „зиском“, далеко ліпшим станом, ніж життя в тілі, бо по своїй смерті „буде з Христом“.

На іншому місці пише ап. Павло: „Тому ми завсіди сміливі й знаємо, що доки мешкаємо в тілі, ми мешкаємо далеко від Господа, бо вірою ходимо, а не знанням, та маємо сміливість і бажаємо радше бути далеко від тіла і замешкати у Господа. Тому й стараємося, чи мешкаємо в тілі, чи поза тілом, подобатися йому. Бо всім нам треба явитися перед судищем Христовим, щоби кождий прийняв по тому, що робив, доки був у тілі, добре чи зле“ (2 Кор. 5, 6—9). Так і в посланню до Євреїв кажеться: „призначено людям раз умерти, а потім суд“ (Євр. 9, 27).

Невжеж можна ясніше говорити, що через смерть земської людини його душа „розв'язується“ з тілом, жие дальше без тіла, „мешкає поза тілом“, іде на суд Христовий, щоби прийняти заплату за те, що робила, доки „мешкала“ в тілі. А все те вповні згідне з усім, про що Христос навчав.

Ще пригадаємо Христові слова: „І не бійтеся тих, що тіло вбивають, а душі не можуть убити; а бійтеся більш того, хто може і душу і тіло погубити в пеклі“ (Мат. 10, 28).

Садукеям, що твердили, що нема воскресення, Христос відповів: „Помиляєтеся, не розуміючи Писання, ані сили Божої... А про воскресення мертвих не читали ви, що сказав вам Бог, кажучи: Я Бог Авраамів і Бог Ісааків і Бог Яковів? Не є Бог Богом мертвих, а живих“ (Мат. 22, 23—32). Значить, що Авраам, Ісаак, Яків, що були на землі померли, живуть дальше на другому світі.

Садукеї це були Жиди, що приставали з поганями, приймали їх культуру, отже також у релігії уподібнювались до поган (Греків та Римлян). Вони були, якби ми нині їх назвали, „поступовцями“, „лібералами“, а — як такі — вони не прив'язували ніякої ваги до другого життя (ліберали, особливо жидівські, й нині не інакше відносяться до другого життя). Ось тому Христос Господь сказав до них, що вони помиляються та що Бог не є Богом мертвих, але живих.

У повній згоді з Христовою наукою євангелисти записують факт, що підчас Христового переображення з'явилися Мойсей і Ілія та розмовляли з Христом (Мат. 17, 3; Мар. 9, 4; Лук. 9, 31). А „многі тіла святих, що були по сну ли, повставали, і вийшовши з гробів після його (Христового) воскресення, ввійшли в святе місто (Єрусалим) і явилися многим“ (Мат. 27, 53). Значить, що є друге життя, що Мойсей і Ілія і ті „многі святі“, що явилися в Єрусалимі по Христовім воскресенню, прийшли з другого світа на землю.

Коли людина засне, то вона дальше жиє, хоч і виглядає, начеб умерла. Св. Письмо, замість „померли“, часто каже „заснули“, „поснули“, чим хоче виразити, що мерці дальше живуть — їх душа не вмерла.

Читаємо в Апокаліпсі: „бачив я під вівтарем душі убитих ради слова Божого і ради свідоцтва, котре мали. І кликали великим голосом: Доки, Господи святий і правдивий, не судиш і мстишся за нашу кров над тими, що мешкають на землі?“ (6, 9—19).

Невжеж можна ще виразніше писати? Душі вбитих праведників (мучеників) живуть на другому світі й говорять з Господом Богом про тих, що живуть на землі, що переслідували їх.

(Докінчення буде).

Чи дійсно більше тіней, чим користей з деканальних соборчиків?

В ч. 7—8 „Ниви“ помістив о. І. Б. допис, у яким старається доказати, що деканальні соборчики приносять для духовенства більше шкоди, чим пожитку. З цим не можу погодитися, бо я бачу в соборчиках великі користи, а тіні дуже маленькі.

Возьмім насамперед матеріяльні страти, на які о. І. Б. так нарікає. Соборчик в якійсь парохії припадає раз на кілька літ, а такий тягар кождий душпастир може знести. Розуміється, не треба садитися на прийняття, лише скромно погостити. Таж се не празник, тільки соборчик і я уважаю за нерозумного такого священика, що „садиться“ на прийняття, а ще менше розумним такого, що його в тім наслідуює. Зрештою гостина не так дуже дорого коштує; у мене часто бувають соборчики, однак прийняття не коштує мене більше як 30 зл. Особливо на селі, де є своя ярина і домашня птиця. Причиною дорогої гостини є не страва, але напитки. Залишім уже раз погоститися при напитках, бо се й дорого коштує і гіршить парохіян. У моїм деканаті заборонили уживати напитків на соборчиках. Най усі оо. декани запровадять у себе, осо-

бливо в теперішніх часах, „Відродження“, а вслід за цим також всякі прийняття без трунків, а тоді щезнуть нарікання на дорогі прийняття. Є ще один спосіб, як позбутися великих видатків. а саме запровадити складкову систему: оо. кондеканальні складаються по 1'50—2 зл. на спільне прийняття для господаря і нема жадних коштів. За те нема жадного сорому і мені здається, що такий спосіб уже практикується в декотрих деканатах.

І ще одно: не розумію, по що гостити провізорів і дяків Вони зробили свою службу в церкві, бо се їх обов'язок, як зрештою що неділі і свята, і за те їм не належить жадна гостина.

Тепер перейдім до користей. які соборчик дає і для парохіян і для священників.

Знайдеться така парохія, де літами парохіяни не бачуть чужого священика — може і в храмовий день ні, через недбалство або неміч душпаствія, або із інших причин. як парохія не мала довший час пароха, тільки завідателів, які часто змінювалися, або доїжджали і як в такій парохії відспіває чужий священик Службу Божу, маючи при тому гарний голос, то це вже має корисний вплив на парохіян. Ще важніша є проповідь. Звичайно поручається проповідь найкращим проповідникам, а за тему до неї дається пороки, які в даній парохії найбільше розповсюджені Така проповідь, виголошена краснорічиво і до речі, може мати корисний вплив не тільки на парохіян, але й на духовних. А кілька то гарних проповідей, виголошених на соборчиках, було друківаних в проповідничім додатку до „Ниви“!

Та найбільший душевний пожиток для парохіян є той, що звичайно підчас соборчика висповідается до кількисот вірних, межі якими бувають часто такі, що по кілька літ не сповідалися, а тепер користаючи з нагоди, що є більше чужих священників, або може й загірі словами проповідника, приступають радо до св. сповіди і св. Причастя. І я раджу оо. деканам поручати проповідати на соборчиках, найчастіше про потребу частої св. сповіди і св. Причастя.

Не можемо поминути тут користей, які мають з соборчиків і самі духовні. 1) Наші духовні власти поручають нам відправляти бодай раз на чвертьрічча св. сповідь — і се якраз виконуємо на соборчиках а така спільна сповідь будує також і вірних, бо вони наглядно бачуть, що душпастирі не лише заохочують їх до частої св. сповіди, але й самі се практикують. 2) Друга користь є та, що на соборчиках пригадується оо. кондеканальним важні зарядження властей, особливо духовних, а оо. декани мають повідомляти всіх про зарядження, дані деканам, а не проголошені в Відомостях. 3) На соборчиках є реферати з богослов'я, догматичної, чи моральної, канонічного права або пасторальної. Такі рефе-

рати бувають не раз дуже цінні і неодному з нас придадуться в житті і в душпастирській праці. 4) Крім чисто богословських рефератів бувають ще реферати на теми економічні, господарські, чи соціальні і богато таких соборчикових рефератів було теж у „Ниви“ друкованих. Возьмім хочби для прикладу реферат о. Мик. Декайла. „Основи соціології“, поміщений якраз в тім самім числі „Ниви“. — Чи не є се з великою користю для духовенства? 5) Справа катихизації, така тепер важна і на часі, — для якої Ординаріят поручає оо. деканам бодай один соборчик присвятити (прочитати теоретичний реферат про спосіб катихизування та перевести практичну лекцію з дітьми в школі) — не може бути краще переведена, тільки підчас соборчика. 6) Крім цього порушується на соборчиках чи конференціях практичні вказівки чи внески, а це приносить велику користь для зібраного духовенства.

Тепер перейдім до „тіней“. Крім першої „тіни“, дорогого прийняття, про що я вже на початку виказав, як її можна усунути, — переходжу до другої „тіни“, а то: загорячої дискусії, яка буває на соборчиках, і то нераз така палка, що отці межі собою аж погніваються. Признаю, що на жаль, таке буває, але цьому можна зарадити.

Насамперед згадаю дещо про так званих „Schwätzer-ів“, які в деяких деканатах знаходяться. Є то живі, нерозважні одиниці, які безпотрібно, без застанови вносять замішання своїми нерозважними окликами, чи смішками, чи дотинками. Їх треба опам'ятати, а то в той спосіб, що коли їх декан упігне, всі ОО. повинні стати по стороні декана і в такий спосіб засоромити „неспокійного духа“ і приневолити до мовчання.

Трудніша справа з палками диспутами, але й тут треба застанови, що прецінь духовні, які повинні самі давати приклад згоди, любови і пошани супроти своїх і чужих переконань — не повинні між собою спорити чи гніватися, тим більше, що се часто доноситься до мірян і вони тим гіршаться.

Ще одну відємну сторону підносить о. І. Б., а саме, що зачасто треба відбувати соборчики, чи конференції, а се не вигідне і коштовне. Ця заввага слушна — і тому Ординаріят зредукував у гірських деканатах до двох соборчиків і двох конференцій в році. Щодо конференцій, то вони не вимагають тільки труду і видатків, бо коли відпадає церковна частина, то вистане для них кілька годин по полудни. Найкраще відбувати такі конференції в якімсь містечку, тому що декан чи місцевий душпастир не буде мусіти в себе гостей приймати, бо в місті все є якийсь ресторан, так що зібрані на конференцію отці не будуть для нікого тягарем. Думка заступити соборчики чи кон-

ференції реколекціями є остільки невмісна, що 1) реколекцій не можна так часто відбувати, 2) реколекції так само коштовні, 3) вони мають інше призначення, чим соборчики чи конференції, 4) реколекції є духовними вправами лише для духовних, азі соборчиків мають душевну користь також і міряни. Тому не годжуся на знесення соборчиків чи конференцій.

о. Михайло Мосора
скільський декан.

3 голосів преси

Унійна конференція в Пінську в освітленню преси.

Сьогорічна унійна конференція в Пінську викликала живий відгомін у пресі: українській, польській, білоруській і російській, так католицькій, як і православній, відгомін, який був одночасно і виразом того становища, яке дана національна чи релігійно-церковна група заняла до конференції. Цей живий відгомін — це найкращий доказ, що такі конференції, як про це ми зрештою в останньому числі „Ниви“ писали, потрібні, а для розвитку унійної акції просто необхідні.

Становище преси до конференції — річ ясна — неоднакове. Побіч голосів задоволення, а то й захоплення (виленське „Słowo“) стрічаємо голоси, що поставились до неї більше тверезо, підкреслюючи — попри її додатні сторінки, — теж і відемні, а знайшлися й такі, що конференцію оцінили із зовсім негативного боку.

Для нас найцікавіші голоси преси православної, тому що вона, загалом і весь час, глядить на унію як на щось, що є куди гірше, чим найстрашніша ересь і через те не може здобутись на правдиву і безсторонню оцінку унійної акції, — і польської, бо вона, хоч і не вся, є висловом думки тих кругів польського громадянства, яке ще й досі не може собі витворити належного погляду на суть унії, а тим самим не може заняти й правильного становища до унійної акції.

З російської православної преси першу вістку про конференцію в Пінську принесло православне митрополиче „Слово“, яке в ч. 37 з 15 IX. 1935 р. помістило велику редакційну передовицю п. з. „Унійтская конференція въ Пинскѣ“. На жаль, стаття нецікава, а підхід автора до конференції і цілої унійної акції неповажний. Аж видно, що автор писав її „на коліні“, його висновки із тез поодиноких докладчиків нелогічні, смішні, ціла стаття обнята туманом забріханости,

так дуже прикметної усієї православної російської пресі, головню коли йде про унійні чи українські справи.

Вже самий заголовок „Унійська конференція“ фалшивий, бо це не була унійська конференція, а тільки унійна. На конференції були не самі тільки унії, але й латинники і їх було далеко більше, чим унії.

Автор відразу на початку статті виходить із того заложення, що конференція не вдалася, хоч не має до цього ще ніяких доказів, бо сам признається, що до преси дісталось „мало свіданій“, але це не перешкоджує йому вже в початкових стрічках заявити бундючно, що „конференція прошла далеко не блестяще и не оправдала возлагаемых на нее надежд“. Розуміється, що для доказання тієї своєї тези автор весь час підбирає і натягає усе, що тільки далось натягнути, байдуже, чи воно мало який глузд, чи ні.

Жерелом для його статті послужило „Діло“, яке в ч. 251 з 10. IX. 1935 подало вістку про конференцію і спинилося довше над рефератом „Єдність католицької Церкви і ріжнородність обрядів“, що його прочитав о. др. Глинка зі Львова. Висновки о. дра Глинка, оперті на розпорядках Апост. Престола про те, що всі обряди в католическій Церкві мають однакову вартість, що вони є окрасою католицької Церкви й ознакою її божого походження і тому заслужують на пошану всіх католиків, що ріжнородність обрядів не шкодить єдності католицької Церкви та є вповні згідна з літургічною і канонічною дисципліною в річах, що є божого походження, і вкінці, що вірні даного обряду повинні совісно держатися у всему свого обряду та берегти його чистоти.

Реферат о. дра Глинка мав, очевидно, на меті ще раз пригадати всім, що стають до праці над здійсненням унійної ідеї, що церковна унія—єднання не несе з собою зміни обряду чи традиційних окремішностей церковного Сходу, а головним завданням унійного працівника є: повернути незєдинених братів до католицької віри, *не змінючи при тому нічого в апробованих Апост. Престолам обрядах, отже в даному випадку і в обряді східнім.* Це річі всім відомі і рішені вже на попередніх конференціях і тому на останній конференції були вони у спеціальнім рефераті тільки пригадані.

Із цими виводами ніодин католик східного обряду не може не погодитися, вони теж повинні поставити перед очі кождому неупередженому незєдиненому православному ясно і недвозначно ціль унії, а саме: що в унійній акції йде головню про те, щоби повернути між обома розєднаними Церквами єдність у вірі, щоби усунути злочасний роздор і здійснити Христовий заповіт „Да всі єдино будуть“ — і більш нічого.

Та запоморочений ненавистю до всего, що католицьке

й уніятське, автор обертає „кота в мішку“. Замість признати становище референта правильним і слушним, автор „ні сіло ні пало“ пише: „Какъ видить читатель... уніаты... считаютъ конечной и единственной задачей Уніи и всей уніятской работы — *обращение къ чистому Католичеству, какъ таковому*“ (Підкр. самого автора). Для насъ, православныхъ, столь неприкровенныя заявленія виднѣйшихъ уніятскихъ дѣятелей о цѣляхъ и задачахъ Уніи болѣе чѣмъ показательны, и лишний разъ убѣждаютъ въ правильности не такъ давно высказаннаго нами взгляда, что передъ Уніятской Іерархіей лежить въ настоящее время три пути, изъ коихъ первый — это путь отказа отъ своихъ вѣроисповѣдныхъ и обрядовыхъ отличій и полное сліяніе съ Католицизмомъ, по которому, собственно говоря, шла до сихъ поръ Уніятская Церковь“.

Що, чи не правильне й логічне за́ключення?

Автор ніяк не може собі дати ради із терміном „католицизм“, розуміючи під ним латинство, і внаслідок такого розуміння доходить до таких абсурдних висновків. У нього католицизм — це для уніятської Церкви рівнозначне з відступленням, від „вѣроисповѣдныхъ и обрядовыхъ отличій“.

Четверта резолюція конференції, що постановляє слідуочу конференцію скликати аж за два роки, резолюція, подиктована чисто технічними і практичними оглядами, викликає теж неоправданий тріумфальний оклик у автора, що ось то „уніаты, что называется, сами расписались въ полномъ провалѣ своей работы среди православнаго населенія, ибо, въ противномъ случаѣ, не зачѣмъ было-бы откладывать очередную конференцію на два года и такъ ярко подчеркивать бесполезность докладовъ и рефератовъ въ пользу Уніи“.

„Слово“, орган митрополита православної Церкви в Польщі ще й досі не може позбутися глумливої назви для священників-уніятів, називаючи їх всюди „ксендзъ“, виставляючи собі тим не дуже підхлібне свідоцтво. Цікаво булоб знати, яке вражіння викликалоб у православних, якщо ми біля імен їх священників стали б писати не „о. (отець)“, а „батюшка“ чи „батюх“?

Отсей черговий виступ „Слова“, органу російського воюючого православя, націхований глумом, злобою, а то і явною ненавистю до всего, що уніятське чи пак католицьке грецько-слов'янського обряду, свідчить, як не мож краще, що православній Церкві в Польщі ще дуже далеко до правдиво християнського розуміння Христових слів „Да всі єдино будуть“, хоч безбожництво, сектанство і всякі інші лиха, які розточують найбільше якраз православя, повинні спонукати її перевірити своє відношення до отсеї важливої проблеми, та стати на правдиво християнський шлях.

З польської преси торкнемось тільки тих часописів, що є органами духовних кругів, чи заступають якесь окреме церковно-релігійне угруповання.

Дуже гарну й річеву оцінку нарад конференції помістив „*Oriens*“, двомісячник, присвячений релігійним справам Сходу, який в числі за вересень—жовтень 1935, у статті п. з. „*Piąta konferencja unijna*“ пише м. ин. ось що:

„В засаді збережена була цього року різномовність рефератів, але на ділі була вона зредукована, бо на шість рефератів тільки один виголошено в українській мові; не було ніодного реферату російського чи білоруського. Зате в дискусії українська мова чи не переважала, при тому деякі промови були довші й основніші, так що виглядали подекуди на кореферати. Різнномовність рефератів і промов має безперечно свої хиби, тому що для деяких учасників, нпр. Поляків з центральних і західних сторін Польщі, непольські промови незрозумілі, однак думаємо, що з цією не-вигодою треба погодитися і на пінських зїздах рівноправність місцевих мов належить задержати, щоби оминути і тіни підозріння, будьтоби унійна акція, а головно пінські зїзди ставили собі завдання: — осягати якісь односторонні політичні цілі“.

Крім позитивних сторінок конференції підкреслює автор і деякі негативні, хоч робить се дуже оглядно і зручно.

„Навязуючи до ухвалених резолюцій — пише дальше — хочемо висказати одну заввагу, не байдужну для їх реалізації. Дошкульною недостачею структури пінських конференцій є брак виконного комітету, який мав би обов'язок допильнувати виконання резолюцій та мав би до цього відповідні засоби. З цієї причини деякі резолюції падають наче в порожнечу. Було ухвалено напр. на одній з попередніх конференцій видати підручники богословського знання, примінені до вимог східного обряду, головно ж для священників, прийнятих з православ'я. Ця резолюція остала й досі побожним бажанням, бо хто ж мав зайнятися такою роботою, хто мав її фінансувати? Унійна акція поділена на п'ять епархій, не має одного осередку, правом і обов'язком якого належало б стало кермувати нею, створювати для неї потрібні допомоги, надавати їй однообразність. Зрештою вискажуємо цю заввагу, не вважаючи себе покликаними формулювати якінебудь конкретні вказівки“.

Вкінці автор пропонує, щоби до участі в пінських конференціях, як і загалом в унійній акції, притягнути ширші кола католицького громадянства, щоби на конференціях — як про це зрештою було говорено й на конференції — могли бути світські католики і сестри-монахині.

Широке справоздання з конференції помістив варшавський „*Przegląd Katolicki*“, тижневик, присвячений релігій-

ним, культурним і суспільним справам, в ч. 39 з 29.IX і 6. X. 1935. Автором кореспонденції є о. Станислав Шульмінський з Варшави. Кореспонденція вичерпуюча й обширна, але не тим вона цікава для нас. Цікава вона і „повчаюча“ для нас тим уступом, де автор, всупереч добрій традиції пінських конференцій, виступає проти читання рефератів на конференції в іншій, чим польській мові, в даному разі в мові українській. Досі так бувало, що на всіх конференціях читано реферати по українськи, а на третій навіть по білоруськи. Провід конференції хоче тим зазначити, що так як унійну акцію належить вести в мові того народу, серед якого працюється, так теж і на конференціях не сміє бути ніяких обмежень для цих мов.

І досі так було, що ніхто проти рефератів, виголошуваних у непольській мові, не виступав, ні на самих зібраннях, ні в пресі. Це ж річ самозрозуміла, що ведучи унійну акцію серед якогось народу, не можна нехтувати його мови, інакше стягнемо на себе закид, що унійна акція має на оці національні чи політичні, а не релігійні цілі. І без цього цілу акцію обкидують болотом чужі, а навіть і „свої“.

Але автор допису чомусь тих високих мотивів, конечних для успіху справи, не хоче розуміти, а підходить до справи із становища особистої вигоди і національної виключности.

Річ йде про відчит о. дра Глинки, одинокий, що його на конференції виголошено по українськи. По запевненням автора, ні він, ні інші учасники — Поляки не розуміли його. Автор застерігається, що тут не кермується ніяким шовінізмом, а тільки хоче „широ і отверто порушити“ те, що він і інші відчували в часі читання реферату-

„Знаю українську мову — пише автор — бодай остільки, щоби добре зрозуміти живу українську бесіду. Одначе мушу признатись, що реферат був виголошений з поспіхом і начеб тільки для себе. Питаю питомця з Заграничної Семинарії, який сидів біля мене — очевидно, той лише стільки розуміє прелегента, оскільки він цитує щось по латині або польськи. Питаюсь пізніше других привяних — те саме вражіння. В Конференції бере участь понад 70 осіб, в тому числі Українців, як подають їх часописи, тільки 15, себто біля 20 проц, і стільки Росіян і Білорусинів разом узятих, а решта Поляки. Загал учасників, словянський загал зрозуміє і радо послухає той чи інший висказ по українськи, але на правду нерви вивідають послух, коли кажуть над міру напружувати увагу через цілий час довгого відчиту, і просто обурює (gniewa) свідомість, що прелегент чейже знаменито говорить по польськи — отже міг би, якщоб хотів, не виставляти своїх слухачів на цю пробу, зроблену не знати з яких причин. На всякий випадок не в намірі

кращого взаємного порозуміння. Як зовсім инакше вийшов відчит о. Кирила Ч. К., який не послугувався прецінь рідною, голяндською мовою (*comparatio claudicat*—і то дуже! — моя завв.), але достосувався до слухачів. Знаю, що на цього роду зібраннях є звичай — привитальні промови виголошувати у рідній мові промовців — проти цього ніхто не може мати ніяких застережень, що більше, це право розтягнув би я теж і на дискусію, щоби кожному дати змогу висказатися сміливо, як уміє. Зрештою і тут у Пінську українські чи білоруські промови в дискусії не стояли на перепоні обняти цілість порушуваних справ. Так само цитати в східно-слов'янських мовах оживили б тільки увагу, але цілий український реферат став таким тяжким каменем, — який просто падав на голову нещасних слухачів — що хотілося кричати: „Шановний прелегенте, змилуйся!“

Стільки справоздавець.

Розуміємо весь трагізм шан. автора та інших слухачів і ті тортури, на які вони були виставлені підчас читання українського реферату, та щиро співчуваємо з ними, — але тут ніщо не дасться змінити. Українці, чи вони говорять по польськи знаменито чи менше знаменито, на унійних конференціях, якщо тільки будуть у них брати участь, будуть і далше говорити по українськи. Не роблять вони цього для якоїсь пустої демонстрації, а виключно тільки для добра унійної справи, що повинні всі, навіть Поляки, зрозуміти. І від цієї засади Українці не відступлять, навіть як би деякі учасники не розуміли ні одного українського слова та мали з цього приводу переносити ще більші муки і терпіння.

Кінчить шан. автор свої жалі адмоніцією на адресу українського прелегента і нею нехотячи за одним махом валить всю переконуючу силу своєї попередньої аргументації.

Бо ось що він пише: „А при тім ця абомінація до зрозумілої всім польської мови разила головню у прелегента, який на предмет свого викладу *вибрав тезу рівності всіх обрядів, народів і мов супроти Церкви*“.

Ось і ще один аргумент, Шан. Отче, Вами самими видвигнутий і проти Вас звернений, аргумент, що промовляє якраз на користь непольських мов! Якщо „супроти Церкви“ всі обряди, народи і мови рівні, то думаємо, що це право прислугує не тільки мові польській, але теж і українській.

X.

о. Вол. Кармазин

Про душпастирювання священників.

Звичайно є так, що дбаючи про других, забувається про себе. Є це в засаді правилом, бо так Христос робив, що віддавши себе за людей, винищив Себе. Але в кожному правилі є своє „але“. Є однак справи, в яких не вільно себе забувати.

Не може отже робітник трудитися для другого, забуваючи при тім на своє здоров'я, на свою родину. — Не повинен священник-душпастир, якому повірено провід парохії, трудитися виключно для її спасення, залишаючи рівночасно журу про власне спасення.

А так воно є. Ми душпастирі журимося про добро повірених собі парохіян і правильно поступаємо, бо це наш обов'язок, самі однак забуваємо про свої конечні справи і занебдуємо створити для себе відповідні обставини.

Маю на думці духовний провід над священниками. Коли під цим зглядом порівнати душпастирів з вірними, то прийдеться ствердити, що вірні у щасливішому положенні, ніж їх душпастирі. Парохіяни мають свого постійного духовного провідника в особі пароха, який над їх спасенням чуває, пляново і систематично веде до релігійного відродження і до божого життя наставляє. До того кожної хвилини може вірний скористати індивідуально з духовної опіки. Священник-душпастир зданий на свої сили, полишений сам собі. Він не має духовного провідника в такім значінню, як вірні, що пляново і систематично провадив би його душу. Дотепер душпастирство над священниками є доривочне, принагідне, не стисле і систематичне. Реколекції, щорічні чи що кілька літ, відтак пастирські листи, це ті зовнішні чинники, які подекуди сповняють духовний провід над душпастирями.

До цього можна ще додати сповнювання священничих обов'язків, що викликають певні рефлексії у його душі — але треба самому працювати над різьбленням своєї душі.

Та коли правилом є що кожна душа, що стремить до християнської досконалости, потребує духовного провідника, якому вона відкрила би всі тайни своєї душі та звірилася б зі всіми своїми блудами і недомаганнями, і священник не може обійтися без такого провідника, який знав би його блуди і недомагання і на них звернув би увагу.

Тим більше священник! Бо християнин здобуває християнську досконалисть для себе тільки, а священникові вона потрібна не тільки для нього самого, але й для інших, бо зі свого має дати другим. Бо він як отець духовний родить дітей до духовного життя. А коли сам не буде мати, то й не дасть іншим і запозичитися у тій ділянці не є в силі.

До того ще й велика відповідальність священика-душпастиря. А чим більша на кім тяжить відповідальність, тим більше йому треба світла і ради. Кожний, навіть малий блуд в провадженню душі може мати сумні наслідки і пошкодити цілій парохії. До того душпастир, що по словам св. Петра має бути „взором для стада“ (І Петро 5. 4), що на кожному кроці повинен давати добрий приклад, особливо потребує контролі і заохоти з боку доброго провідника. Бо вчить св. Бонавентура, що „хто є провідником інших, мусить сам піддатися проводові другого, щоби міг діяти певно і мудро. Зпід тієї регули не виймаю ні св. Отця“. І св. Отці так дійсно поступали. Н. пр. св. Августин, пишучи лист до молодого ученика, каже йому так: гляди, я старець, тільки літ єпископом, готов послухати ради молодшого єпископа, прийняти увагу від товариша, що не є єпископом“. Тої самої гадки є й св. Тома. „Мусять і старші під певним зглядом приймати поучення в тому, що дотичить розсудности, ніхто не може числити виключно тільки на себе“.

Отже священик не може обмежатися тільки до себе. Його становище і уряд не запевнює йому непомильності в поступованню, ні не звільняє від блудів і пристрастей. Але маючи до сповнення більше обов'язків, тимбільше є наражений на упадок і більшу мусить зводити борню зі собою й оточенням. Йому потрібно сталевий дух, щоби побідити.

Священик без провідника подібний до того, про котрого Спаситель говорить в Євангелію, що „скалку бачить в чужім оці, а поліна у своєму не видить“. Або, як говорить проповідка „чуже бачить під лісом, а свого під носом не видить“!

Треба отже, щоби хтось витягнув поліно з ока, бо видно, що самому годі це зробити без зовнішньої допомоги. Треба отже священикові-душпастиреві духовного провідника.

Та не про індивідуальне душпастирювання тут іде. Це є справа чисто особистої натури — справа совісті. Від кожного окремо залежить, чи він собі вибере такого, чи іншого духовного провідника. Йде тут про душпастирювання більше загальне, обіймаюче не одну особу, але якийсь загаль духовенства, щоби душпастирі могли також користуватися повним душпастирським проводом, який вів би їх в певних границях до духовного життя.

Фактом є, що священик-душпастир відчуває потребу духовного проводу. Полишений собі, зданий на власні сили, густо-часто прибитий щоденними злиднями, переслідуваний своїми і чужими — безрадно опускає руки, та не може зібрати сил, щоби міг протиставитися труднощам, що його оплітають. В таких обставинах, де внутрішні сили ослабли, де тяжко самому викресати зі себе потрібну енергію, ко-

нечним стає зовнішній вплив, поміч із зовні, що допомогла би йому двигнутись, прийшла б йому з порадою, погіхою, а то й з наставленням.

Якжеж вкінці цьому зарадити?

Роль такого душпастиря повинні би сповняти соборчики і конференції, та мимоходом кажучи, вони вповні своєї задачі не сповняють. Чому?

Соборчики повинні властиво бути призначені тільки справам священників, бути місцем і нагодою, де можна би набрати духової поживи.

А так не є. Священники не багато користають з них. Більшу частину дня призначається вірним. Часто богослуження затягаються поза другу годину з полудня. Через те на станові справи остає вже небогато часу, що відбивається відємно на цілому ході тієї частини; темпо рефератів і ин. значно прискішується, увага розсівається, а приявні наглять, щоби скорше кінчити, бо дорога далека і болотниста. Чи є хосен, не треба казати.

Дальше, соборчиковий порядок є такий, що не багато користи з нього. Точки заповняється часами тяжкими, сухими, спекулятивними рефератами (від чого, буває, аж голова розболить), а нема такої точки, що кріпила б у зневірі, коїла біль душі, двигала з упадку, несла духовну потіху, давала б вказівки, виполювала б заблудження. Словом бракує духовної науки, бракує руки духовного провідника.

Можна сказати, що крім реколекційних наук в часі посту, рідко коли на соборчиках чи конференціях чується духовну науку для священників. А такі реколекційні науки придалися би частіше, особливо в таких часах, як тепер.

Такою точкою здалося би доповнити наші соборчики і конференції — живим словом.

А що духовне ведення вимагає систематики і пляну, та не терпить доривочности, проте, пропозиція: настановити по деканатах деканального духовника і йому віддати в руки духовний провід священників.

Його обовязки були б такі: виготовити цілорічний плян духовних конференцій і їх систематично на соборчиках і конференціях переводити.

Добір теми зависітиме від місцевих обставин, розуміється, що в цьому полишається вільна рука. Таким чином деканальне духовенство зискало б в особі деканального духовника провідника-душпастиря і так заповнилася б люка в духовому життю душпастирів.

Заводім торговельні сади

На терені Галицької Землі наш український селянин в часах володіння кризи, коли рільна господарка майже не виплачується — не маючи спромоги повязати кінці до купи, вишукує нові шляхи, нові варстати праці в цілі поліпшення своєї незавидної долі. Ясним промінням на небозводі лихоліття являється садівнича культура. Наше громадянство по довгих житєвих пробах зрозуміло вкінці, що тільки садовина і городовина може бути тим дорогосказом, що веде прямо до вимріяної ціли.

І в душі нашого все „недовірчивого“ селянина родиться жива думка опанувати цю велич природи — яка огортає нашу святую землю — і він заводить скрізь торговельні сади, що приносять гарний дохід, кращий чим досі мав зі збіжевої господарки.

І справді — торговельний сад може відограти важну роль в життю чоловіка.

Плакаючи добірні торговельні сорти овочів, господар має ту певність, що в зимоім або веснянім сезоні дістане за свій продукт добру ціну. Найважлиша трудність то збут овочів. Можна мати гарний сад, взірцево проваджений — а не вміти продати товар, тому муситься обдумати плян і організуватися в гуртові спілки, тим більше, що у Львові є вже вигляди на заснування Союзу торговельних садів. Така організація має на увазі навязати живий контакт із краєвими і заграничними ринками. Союз диктує ціну на біржі, союз улекшує селянинови догідніше осягнення ліпшої ціни, союз дає продуцентови орієнтацію в данім моменті, коли і як має продати товар — словом наладне конюнктуру для добра і хісна нашого хлібороба.

Знаємо з досвіду, що чим більше продуктів довезеться на ринок — тим менша ціна і назапки. Звичайно з початком осені продуцент потребує гроша і масово доставляє товар, збуваючи його за всяку ціну. Союз має за задачу регулювати політику цін, від чого залежить пересічний домашний бюджет нашого громадянина. В добі, коли промислові продукти звишкують, сільські продукти знижкують. Тому влучно сказав на зїзді в Варшаві директор Центрального Промислового Союзу, що „для широкої маси консументів ціна є альфою і омегою господарської політики“.

Садівнича культура є тому тим добродійним чинником, що має рятувати хлібороба в біді і нужді. Користь з саду велика: 1) споживанням овочів причиниться до здоровля рідні, 2) зменшує нищення дерев, 3) побільшує хосен і прихід з ґрунту. Досвід показує, що коли на маленькім клаптику землі на 20 квадратних метрах посадити 10 че-

решень, то за 5—6 літ можна рікрічно мати в літнім сезоні 400—500 золотих чистого доходу.

Сади мусять оплачуватися, але тоді, коли їх плекаємо після вказівок садівничої техніки і коли при заложенню саду доберемо такі сорти овочів, що мають відповідний збут.

Тому мусимо при кожній нагоді користати з вислідів праці дотеперішньої садівничої культури. Наша повоєнна молодь не дуже любить плекати сад, — не раз нищить молоді деревця, тому наші батьки мусять морально впливати на свої діти, учити їх з любов'ю горнутися до цієї садівничої і городничої ділянки, маючи все на увазі, що покоління будуть нам вдячні за працю в цім напрямі. Не забуваймо при тім, що тільки християнська мораль в поступованню може бути основою успішного розвитку економічного життя.

Тому власники садів гуртуймося і єднаймося в одну велику сімю і покажім, яка в нас сила. Тільки тоді, коли маси зрозуміють вартість торговельної політики, можемо ждати безжурно майбутности.

Юліян Соневицький.

Львів, Тереси 4/II.

Нові книжки

Григорій Дворянин: Наука сектантів і католицька Церква. Зі вступом Їх Ексцеленції Митрополита Кир Андрея Шептицького, — Львів 1936. — Видавництво „Русалка“, вел. 8^о, стор. 174.

Книжка складається з двох частин. Перша частина (ст. 1—26) подає історію: дослідників св. Письма, адвентистів 7-го дня або суботників, баптистів, євангельських християн і пятидесятників. Дальше подана організація сектанства, розповсюдження і способи їх агітації.

Друга частина (ст. 27—174) подає в 17 розділах наперед науку сектантів, а потім відповідь, як учить католицька Церква.

В цих 17 розділах говориться: про Бога, про Ісуса Христа, про св. Письмо і традицію, про Церкву і Вавилон, єрархію і антихриста, про церковний устрій і обряди, про почитання і заступництво Пр. Діви Марії і Святих, про святі Тайни, про душу, про пекло і чистилище, про другий прихід Христа, про два воскресення і дві смерті, про тисячолітне царство, про нове небо і нову землю, про відкуплення і навернення, про інші секти і світську владу, про себе самих і пророків Божих, про суботу й неділю.

На непагінованій картці подана на одній стороні мо-

литва, щоби всі заблудші сектанти вернулися до католическої Церкви, а на другій стороні подана література. На несторонованих картках на початку находимо вступ, написаний Впреосв. Митрополитом Кир Андреем і вступ самого автора.

У вступі Митрополита читаємо: Старанно опрацьована книжка п. Г. Дворянина про історію та науки сект, яку цим і поручаємо Всеч. Духовенству, буде для багатьох дійсною поміччю в душпастирській праці... Ця книжка подасть Всч. Духовенству відомости про ті секти та про їх науку і причиниться до правильної праці над людьми, що або стратили католицьку віру, прийнявши науку якоїсь секти, або находяться в небезпеці про віру“.

При друкуванні книжки з цитатами св. Письма треба більше уваги при коректі, а в обговорюваній книжці самих завважених помилок дві биті сторони з додатком, чого треба оминати.

Появу книжки треба повитати як корисний вклад у нашу полемічну літературу, та побажати, щоби вона розійшлася як найскорше, головню в тих сторонах, де ці секти появилися.

о. Михайло Лади.

Методика праці в Марійських Організаціях. Реферати, вголошені на Зізді оо. Провідників Марійських Дружин у Львові 26 і 27 грудня 1934. — Накладом Марійського Товариства Молоді у Львові 1935. Ст. 121. Вел. 8°. — Ціна зол. 2.50.

Ця обємиста книжка, видана Марійським Товариством Молоді у Львові, що веде дуже інтенсивну працю над духовим відродженням нашої, в першу чергу, студіюючої молоді, — подає перебіг II Зізду оо. Провідників Марійських Дружин цілої нашої Галицької церковної Провінції, що відбувся в днях 26 і 27 грудня 1934 року у Львові. Книжка присвячена „Прімі Прімарії“, матері Марійських Дружин цілого католицького світу, яка в 1934 році святкувала 350-літний ювілей свого канонічного існування, з приводу чого відбувся і наш зізд.

На зміст книжки складаються: „Переднє слово“, що подає коротенький перебіг зізду й ухвалені на ньому резолюції, промову презеса МТМ, о. Іриней Назарка ЧСВВ, на отворенню Зізду, який м. ін. подав організаційні досягнення праці МТМ за останні два роки, себто за час його презсури в МТМ, впродовж якого прибуло 58 нових організацій, з того 19 стислих Дружин, канонічно еригованих й агрегованих, так що до кінця 1934 року централь МТМ об'єднувала 236 Марійських організацій з 20 тисячами членів. Відтак о. през. Назарко, подав найважливіші дані з інших ділянок праці МТМ. Дальше подані в книжці промови: Преосв. Бучка, предсідника зізду — о. кан. Лаби й Впреосв. Митрополита, а відтак девять рефератів, що їх виголосили учасники

зїзду, активні робітники на ниві Марійських організацій. В рефератах обговорено головну методику праці в поодиноких клітинах Марійської організації та порушено практичні питання.

Хоч у книжці, як звичайно у таким збірнім виданню, немає потрібної систематики, всеж таки подає вона багато цінного матеріалу і вказівок для всіх тих оо. катихитів і душпастирів, що ведуть, чи щойно задумують вести Марійські організації серед повіреної собі молоді. З цього погляду Управі МТМ належить велике признання за те, що вона, не зважаючи на великі кошти видання, пішла на зустріч бажанням усіх працівників Марійської ідеї та згадану книжку — необхідний підручник — видала.

X.

Греко-католицька Духовна Семинарія у Львові. Матеріали і розвідки зібрав *о. проф. Др. Йосиф Слітий*. Частина I. Львів 1935. Праці Гр.-кат. Богословської Академії у Львові. Стор. 243. Вел. 8^о.

Зміст:

о. Др. Йосиф Слітий: Вступне слово

о. Др. Йосиф Слітий: Історичний огляд виховання духовенства в католицькій Церкві загалом і зокрема на Україні

I. Погляд на підготування духовенства в католическій Церкві

II. Виховання духовенства на Україні

Амвросій Андрухович: Віденське *Barbareum*. Історія Королівської Генеральної греко-католическої Семинарії при церкві Св. Варвари у Відні з першого періоду її існування (1775—1784)

Вступ

Наголовки творів і спис вкорочень

I. Унія в краях корони св. Стефана (XVI—XVIII ст.)

II. Заснування *Barbareum*

III. Спроби перенесення *Barbareum*

IV. Кінець *Barbareum* — і його значіння

V. Устрій семинарії

VI. Вищі церковні достойники в історії *Barbareum*

VII. Віденський університет в часі існування *Barbareum* (1775—1784)

VIII. Члени управи семинарії в рр. 1776—1784

IX. Питомці *Barbareum*

Доповнення

Іван Крипакевич: Давня топографія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові

Др. Олександр Надража: Правна доля реальности гр. кат. Духовної Семинарії у Львові,

Отсе I. частина великої монографії львівської гр.-кат. Духовної Семинарії, що відіграла і ще й тепер грає таку визначну роль в історії нашого церковно-релігійного і національного життя.

о. Роман Лукань *ЧСВВ.: Василянські монастирі в Станіславській Епархії*. Бібліотека Центрального Василянського Архіву. ч. 1. Львів 1935. Ст. 15. Мала 8°.

Окремого списку василянських монастирів у Станіславській епархії ми досі ще не мали. Щойно отся книжечка подає повний список усіх монастирів (усіх 64), положених на області нинішньої Станіславської епархії. Зроблений він по повітах. Це не є історія монастирів, а тільки жмут найконечніших відомостей про них. Все ж таки і в цих коротких інформаціях автор подав багато цікавого матеріалу та висвітлює не одну сторінку з історії наших церковно-релігійних і культурних відносин, головню в 18 і 19 ст.

Catalogus Ordinis basiliani S-ti Josaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1935. Žovkva. Typographia P. P. Basilianorum 1935. Ст. 64. 8°.

Омельян Квіт: *Божі стежечки*. Оповідання. Вінєта та рисунки Юрія Кирієнка. Накладом Видавництва „Наш Приятель“. Львів 1925. Ст. 78, мала 8°. Ціна 85 сот. (з перес. 1 зол.).

Це збірка легких і гарних оповідань, що відносяться до Божих заповідей. Чудова лектура для шкільної дітвори та помічний засіб для душпастирів, головню ж тих, що вчать науки релігії у вселюдних школах. Книжечку повинен набути кождий душпастир.

о. Осип Годуцько: *Христос-Цар*. Львів 1935. Накладом Комітету будови церкви Христа-Царя в Новім Знесінню. Стор. 29, мал. 8°.

Автор малює величню постать Христа-Царя на тлі наших богослужень цілого річного уставу, почавши від Різдва Христового через Богоявлення, царський вїзд. Іс. Христа до Єрусалиму, Христові страсти аж до Воскресення, вершка Його царської слави і величі, зглядно до П'ятдесятниці, коли то народилася Обручниця Христова, Церква свята — Царство Христове на землі.

Ідея свята Царя-Христа, що його від хвилі появи енцикліки „*Quas primas*“ папи Пія XI в 1925 р. починає святкувати латинська Церква, закріплена віддавна у богослуженнях нашої Східної Церкви.

І цю ідею у гарній поетичній формі ставляє нам автор перед очі.

о. О. Пристай: *З Трускавця у світ хмародерів*. Спомини з минулого й сучасного. З ілюстраціями в тексті. Під редакцією дра Л. Мидловського. II том. Львів-Ньюйорк 1935. Ст. 366. вел. 8°.

Жан Ля Фонтен: *Байки*. Український переспів Ярослава Вільшенка. Вінєта Ю. Кирієнка — ілюстрації Г. Доре. Львів 1935. Накладом Видавництва „Наш Приятель“, вип. 5. ст. 62. мал. 8°. Ціна 75 сот. (з пересилкою 90 сот.).

Це віршовані казки (усіх 19), у легкій, принадній формі з дуже гарними ілюстраціями, які повинні масово розійтися поміж нашу читаючу дівтуру.

Осин Годунько: Жіноцтву під увагу. Львів 1935. Накладом о. Волод. Харини. Передрук з „Христос наша сила“. Стор. 30, 32°.

о. Іван Бузефа: Науки на свята. Частина друга. Львів 1935. Стор. 74. мала 8°.

Іван Филипчак: Будівничий держави. Історична повість з XII віку. Передмову написав о. Роман Лукань ЧСВВ. Самбір 1935. Наклад Філії Тов. „Просвіта“ в Самборі.

Ст. 164. 16°. — Ціна 1'65 зол.

Пісня Пісень. Українською мовою звіршував *Богдан Кравців.* Львів 1935. ст. 48. Вел. 8°. Обкладинка С. Гординського. Ініціали й кінцівки із „прикрас рукописів Галицької України“ т. I.—III. виданих у збірках Нац. Музею у Львові.

Це переспів біблійної „Пісні Пісень“, що появляється у нас вперше у такій високомистецькій обробітці. Оформлення книжки стильове й розкішне. В наступних числах постараємося цю прекрасну книжку докладніше обговорити.

S. Marja Augustyna Norbertanka: Miesiąc Bł. Bronisławy. Kraków 1935. Nakładem Funduszu Kanonizacyjnego Bł. Bronisławy—Konwent P. P. Norbertanek. Ст. 208. 16°. Ціна: брош. 1'50 зол., опр. 2 зол., на дорожнім папері зол. 2'50.

Замовляти можна: Klasztor P. P. Norbertanek Kraków, Zwierzyniec.

Всячина.

Поворот Впреосв. Митрополита Андрія до Львова.

Після тримісячного побуту на відпочинку в Підлютім вернувся Впреосв. Митрополит Андрій 12. жовтня ц. р. до Львова, а 14. жовтня, в день храмового празника церкви св. Юра, Покрови Пр. Діви, взяв участь в архиєрейським богослуженню і виголосив до зібраного з усіх усюдів народу проповідь.

Ювілей 30 ліття священства Преосв. Никити Будки.

Дня 14. жовтня ц. р. минуло 30 літ від часу, як нинішній єпископ патарський і бувший Канадійський Ординарій, Преосв. Никита, одержав — як питомець львівської Дух. Семинарії св. Тайну рукоположення. По скінченню богословських студій на львівському університеті був відразу іменований префектом в Духовн. Семинарії, а потім поїхав до Августинію у Відні робити докторат (1907-1909). Покликаний назад до Львова на префекта Духовн. Семинарії, в третьому році своєї праці на тому становищі (викладав обряди) став пер-

шим єпископом для емігрантів-Українців в Канаді, де працював повних 16 літ (1912-1928). Ріжні обставини змусили його до резигнації із становища канадійського Владики і він підписав її 9. листопада 1928 р. в Римі, після чого остав там ще майже цілий рік, а відтак приїхав до Львова і від осені 1929 року є крилошанином Митрополичої Капітули у Львові і другим генеральним вікарієм.

Це найважливіші дати з життя Ювильята, а саме з доби його священства, життя, що проходило серед небуденних обставин, серед днів радості і безнастанних клопотів, а все серед невсипучої, важкої і відповідальної праці. Не диво, що Преосв. Никита такий великий життєвий практик, такий обов'язковий у праці, вирозумілий для чужих блудів, такий повний християнського оптимізму в життю і праці.

Найкращі літа свого життя провів він у Канаді на становищі єпископа-місіонера. Приїхавши туди в 1907 році, застав там тільки слабі початки церковної організації із смішно малим числом священників. У безнастанній праці, на вічних місійних і візитаційних поїздках по всіх кольоніях великанської єпархії, — росла, кріпшала і порядкувалася найбільша греко-католицька єпархія світу. Коли прийшов до Канади, застав там біля 20 священників, біля 30 монахинь та 15 записаних церков. А відходячи, лишив 50 священників, 100 монахинь і 160 зорганізованих і правильно записаних церков та кількадесять в будові. Крім цього покликав до життя ріжні релігійні і громадські організації, побудував багато шкіл, читалень, оснував часописи... Своїм невсипучим зусиллям і своїми жертвенними трудами облекшив працю своєму наслідникові.

Осівши на стало у Львові, пірнув увесь у працю, душ-пастирську, релігійно-церковну і громадянську, працю тиху, і не все замінну на зверх, та з погляду церковно-національного незвичайно важливу. Згадати б тут тільки про повстання окремих парохій на периферіях Львова: Левандівці, Богданівці і Клепарові, що треба йому завдячити, — і про його працю над розбудовою Зарваниці, яку він, горячий почитатель Матері Божої Зарваницької, веде від кількох літ.

Ювильят ставився все прихильно до нашого часопису, поміщуючи в ньому свою докторську дисертацію „Дисципліна грецької Церкви в полеміці між церковним Сходом і Заходом в часі розділу“ та інші цінні статті.

Тому до ювілейних побажань прилучуємося і ми та просимо Всевишнього, щоби дав Йому силу ще дальше працювати для нашої Церкви і народу. На многа літа, Владико!

Редакція.

Інавгурація нового академічного року в Богословській Академії у Львові. В неділю дня 13. жовтня ц. р. відбулася в Богосл. Академії святочна інавгурація нового

акад. року. Торжественну св. Літургію відправив декан теологічного виділу, о. др. Яросл. Левицький в сослуженні професорів Академії. Співав хор Академії. На богослуженні були присутні крім професорів з о. Ректором на чолі і студентів обох факультетів також відпоручники Митр. Капітули, представники українських центральних установ та визначні громадяни.

По богослуженні відбулося в авлі святочне відкриття нового року, куди перейшли гості з церкви Св. Духа. Між гістьми на салі, що заповнили її в щерт, були м. ин. Преосв. Кир Никита, о. ігумен. Кл. Шептицький, о. протоігумен Градюк ЧСВВ та багато інших визначних осіб, духовних і світських.

Авля була скромно, але із смаком прибрана. На естраді поміж портретами Св. Отця і Впреосв. Митрополита висіла чудова ікона Христа-Учителя з XVI ст. Дальше по боках були приміщені алегоричні образи пок. Новаківського „Наука“ і „Мистецтво“.

Свято розпочав хор богословів під дир. студ. Якубья, що відспівав гарно й інтелігентно Гріга „Пізнання краю“. З черги ректор Академії, о. проф. др. Сліпий виголосив інавгураційну промову, в якій подав теж звіт про минулорічної діяльності Академії. В минулому акад. році ріст і розвиток Академії йшов правильно вперед. Професорський збір на обох факультетах виносив 26 сил, студентів було, теж на обох факультетах, 365 в зимовім, а 363 в літнім семестрі. Абсолюторію дістало 49 слухачів. Слухачі були не лиш з цілої Гал. церк. Провінції, але теж з Виленщини, Холмщини, Волині, Закарпаття, Югославії, Буковини й Болгарії.

Інавгураційний науковий виклад виголосив надзв. професор філософічного факультету, о. др. Микола Конрад, що говорив на тему „Закон історичного розвитку філософії“. Хоч порушена тема була тяжка, але подана в прекрасній формі, так що до змісту, як і зверхньої форми, — зробила помітне вражіння на присутніх.

Опісля хор відспівав ще Лірина „Хваліте Бога“ і ціле свято закінчено відспіванням національного гимну.

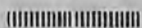
Відкриття нової черги Академічних Вечорів. Академічні Вечори, католицькі наукові виклади, що пройшли минулого року з таким великим успіхом, зорганізувало Богосл. Наукове Товариство і цього року. Такі наукові католицькі виклади сповняють серед нашого інтелігентного громадянства велику місію, причиняються до перевірення неодного погляду, ворожого вірі чи Церкві та формують і скріплюють християнсько католицький світогляд, головню серед молоді. Тому не диво, що між добірною публікою, яка виповняє салю „Укр. Бесіди“ по береги, великий процент становить

студіююча молодь. Перший виклад у цьогорічній сезоні виголосив голова Богосл. Наук. Товариства, о. мітр. др. Сліпий на тему „З подорожі по Англії“, у якій змалював цікаво свою наукову прогульку літом цього року до Англії й Ірландії, підкреслюючи в особливий спосіб моменти, що відносяться до католицького й наукового життя Англії, тієї класичної країни модерної цивілізації. Симпатичною вставкою у його рефераті була згадка про нашу українську колонію в Манчестері, яка у числі сто родин вивандрувала туди ще перед війною з Золочівщини. Душпастирство над ними має Редемпторист, о. Боський, який крім цього обслуговує ще й наші колонії в Бельгії, Голандії і Франції. — Виклад був ілюстрований світляними образами, що надавало йому ще більше безпосередності і свіжості.

Другий виклад в неділю 27. X. виголосив о. др. Костельник на тему „Проблема вічності“, який стягнув також велику масу публіки.

Академічні Вечори з тими самими викладами відбуваються теж і в інших містах Галичини: Тернополі, Перемишлі, Стрию і Станиславові

3 Закарпаття. *Новий часопис* — орган Преосв. єп. Стойки. „Діло“ в ч. 284 з 24. X 1935 подас таку нотатку: Як ми вже заповідали, єпископ Стойка в Ужгороді став видавати свій власний часопис — тижневик „Неділю“. Новий орган заступає т. зв. тутешній напрям, себто він ставиться ворожо і до українського і до москвофільського руху на Закарпаттю. Зате в „Неділі“ не буде нічого проти Мадярщини, бо в ній пишуть люди, які, називаючи себе Русинами, пересякли наскрізь мадярською культурою. Появі „Неділі“ присвячена в найновішому числі „Українського Слова“ передова стаття п. н. „Пеленіємо від сорому“, якої автор, греко-кат. священник, протестує дуже рішуче проти „жахливо неграмотної“ газетки, що має за завдання „припинити культурний і національний розвій українського народу на Закарпаттю“.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові
Видає Бог. Наук. Товариство
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

З друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78.

В Адміністрації „Ниви“ Львів, вул. Коперника 36

МОЖНА НАБУТИ:

Праці Богословського Наукового Товариства

які виходять під проводом о. проф. Др. Йос. Сліпого.

- T. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kunccevyč) — матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261. 8^о.
- T. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate P. VIII + 120. 8^о.
- T. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковно-слов'янської мови (Grammatica linguae ecclesiastico-slavicae ucrainicae). Ст. XIX + 284. 8^о.
- T. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni). — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. 8^о.
- T. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедри Св. Юра у Львові. (L'architecture de la Cathedrale de St. Georges a Leopoli). Ст. 97 + XXX. 8^о.
- T. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок (Conspectus historiae et operae paedagogicae Sororum Ordinis Sancti Basilii M., Ст. 256. 8^о.

о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статут. Ст. 19. 16^о.

Богословське Наукове Товариство у Львові в першім десятилітті свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8^о.

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських
в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартости споюємо під гарантією, вони відзискують попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Остерога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню тандиту. Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

... на місяць перед Місією
і Празником я замовляю все

СВІЧКИ „КЕРОС“

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 2:50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

З М І С Т:

	Стор.
<i>о. Юліян Дзерович:</i>	
Християнське релігійно - моральне виховання молоді	369—378
<i>о. Ч. Я.:</i>	
Христос — Цар	378—381
<i>о. Омелян Квіт:</i>	
На здобуття людського духа	382—385
<i>о. Др. Г. Костельник:</i>	
Чи дійсно актуальна справа?	386—389
Заява Надзірної Ради Товариства св. Андрея у Львові	389—392
<i>о. прот. П. Табінський:</i>	
Віра в церковний примат Римського єпископа в Византії	392—398
<i>о. І. Н.:</i>	
В справі українського перекладу єрейського молитвослова	399—400
Всячина	401—408

До Впреподобних Отців Передплатників „Ниви“!

В половині місяця листопада ми розіслали окремо поштою пригадки до всіх Передплатників, а зазначена сума є покінець III-го кварталу, а не покінець 1935-го року. — До сього числа долучуємо поштові складанки і розрахункові перекази і просимо використати їх в нашу користь. При тім зазначаємо, що поштові складанки „Ниви“ 151.092 (дотеперішні) є важні по кінець грудня 1935, бо зі січнем 1936 буде нове число konta.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

ЗНАНА ЗІ СОЛІДНОСТІ КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ ВАСИЛЯ ХОМИНА у ЛЬВОВІ вул. ДОМІНІКАНСЬКА II.

б. співробітника першорядних заведень, в Білгороді і Загребі (Югославія). Виконує всякі замовлення з обсягу мужеських і священичих одягів, як: реверенди, мантоліни, колпаки, кольоротки, папістики, загортки, порохівники, плащі, футра, фраки, смокінги, маринарки, студентські однострої і т. п. Гарнітури з власного і доставленого матеріалу.

Ціни як найприступніші. Солідне виконання, після найновіших взорів моди і випробованого англійського крою.

Цінник для Високопреп. Духовенства.

1. Реверенда грецька з гварантованої крепи	80—125 зл.
2. „ римська „ „ „	75—120 „
3. „ „ „ „ камгарну	70—115 „
4. Пальто зимове з сибирини на вовняній ваталіні	95—155 „
5. „ літне з бельської крепи	90—145 „
6. „ „ з камгарну	85—130 „
7. Мантоліна римська	35— 70 „
8. Порохівник	40— 80 „
9. Колпаки	5— 15 „
10. Кольоротки	2— 10 „

За виконання і якість матеріалу беру цілковиту відповідальність.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америки 250 долари річно.

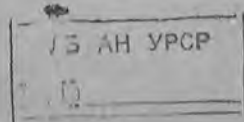
Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

о. Юліян Дзерович

Християнське релігійно-моральне виховання молоді

*Реферат, виголошений на пленарному засіданні першого
Українського Педагогічного Конгресу у Львові, дня 3. листо-
паду 1935.*

Батько революційної педагогіки Жан Жак Руссо кинув у своїм знаменитім педагогічнім творі „Еміль“ клич: Геть з якимнебудь авторитетом; треба дати необмежену свободу дитині! Слова „розказувати“ і „слухати“ мають бути викреслені із словника Еміля. Людина родиться в неволі, живе й умирає у ній; по уродженню шнурують її повивачами, а вмере — замикають в домовину. Еміль починає вчитися читати, коли сам цього захотів. Еміль не має виховуватися в ніякій означеній релігії, він сам пошукає собі релігії, коли почує її потребу. На думку Русса наступить це щойно в 15-ому або й 18 році життя. Рівнож не має бути Еміль вихований на горожаника якоїсь держави або до якогось звання. В цей спосіб має бути його виховання якраз противне цьому вихованню, яке було досі. Ось знаменні слова Русса: „Робіть якраз противне до цього, що було досі, а все потрапите на влучне“. І ці слова його стали кличем, паролем т. зв. „революційної педагогіки“, якої представниками в Німеччині стали Виннекен, Гурліт, Павло Естеррейх, Зігфрід Каверав (Siegfried Kawerau), у Швеції Еллен Кей (авторка славного „Століття дитини“), в Росії гр. Л. Толстой і ціла большевицька педагогіка.

Варта послухати, що каже така Еллен Кей: „Поодинокі реформи виховання нічого тут не допоможуть, хіба що підготовляють велику революцію на цьому полі, яка не лишить каменя на камені з дотеперішніх систем. Про мене, нехай би потоп залляв цілу педагогіку, з якої у ковчезі Ноя лишилися би хіба Руссо, Спенсер, Монтен... Не лишити дитини в спокою — є це найбільший злочин теперішнього виховання. Батьки повинні прийти до переконання, що вони мусять впасти перед маєстатом дитини і не мають приписувати їм нічого, так само, як не мають приписувати бігу сонцю і зіркам“.

Направду, революція у дотеперішніх поняттях! Господь Бог на Синаю кладе велику вагу на пошанування авторитету родичів, додаючи навіть слова обітниці нагороди, „а довго жити меш на землі і добре тобі буде“, — а тут щось діаметрально противне. Родичі є лиш машиною до продукування дітей, бо інакше дитина не возьметься на світі, а зрештою можна з ними так поступати, як поступають большевицькі діти із своїми родичами, що денунціюють їх перед владою як контрреволюціонерів, яка їх може покарати. З некрольогу недавно помершого Яковлева довідалися ми, що він сам свого батька револьвером застрілив, як контрреволюціонера, бо гадав, що не знати як високо піде в єрархічній большевицькій драгині тим своїм страшним поступком.

І так під оглядом авторитету стоять два поняття супроти себе: *автономії* і *гетерономії*. *Автономія* (радше назвати її *аномія*) дає дитині цілковите право орудувати собою, не слухати ні приказу, ні ради старших, тому щоби старше покоління своїм вихованням не зробило з дітей копію самих себе, не вбило індивідуальности, не зробило їх маріонетками, ляльками, а не живими істотами. *Гетерономія*, яка, не вбиваючи індивідуальности, подає вказівки, ради, прикази, які можуть молоде покоління вивести в люди.

Очевидно, що становище Русса і його прихильників нельогічне й ославлена Еллен Кей не вміє крім догани гетерономії нічого позитивного подати. Ще найбільше дораджує вона замінити діточі садки і передшкілля домашньою наукою, самостійністю і самоуправою дітей, дозволом вибирати собі предмети навчання після вподоби і проєктує цілком новий тип семінарій, в яких „патентована“ педагогіка уступила б місце індивідуальній. Лише той, що з природи і самоосвіти навчиться з дітьми жити, бавитися і за дітьми тужити, може дістати посаду при школі, щоби міг там свою особисту методику створити. Вчителі і вчительки цієї вимріяної школи мають мати небагато денної праці, зате багато спочинку, високу винагороду — можливість дальшого розвою — і час служби найдовше двацять літ!

Еллен Кей вважає завданням свого життя поборювати мілітаризм і взагалі навіть не має претенсії дати якусь зреформовану програму для теперішності, лише називає своє виховання кілька разів „сном школи будучности“, так як і Руссо називав свої ідеї снами, а Пестальюцці називав його „Емілія“, „непрактичним“ сонником.

Не буду довго доказувати потребу авторитету у вихованні і безосновність автономії дітей, це на педагогічному конгресі є пересудженою справою, — інакше не мають сенсу наші наради з доказами, дискусією і тезами.

Виховання без авторитету, консеквентно переводжене, дало б жалюгідні наслідки. Якщо чоловік з природи є добрий, то не треба нічого викорінювати, не треба протиділати злим пристрастям, навпаки, треба дозволити їм свободно розвинутиися. Очевидно, така метода веде до здиціння. Бо якраз ество, ядро виховання полягає в цьому, щоби людську природу ублагороднити, очистити, піднести, а злі пристрасти викорінити. Така натуралістична, безавторитетна система є в незгоді з самим поняттям про виховання, з переконанням і досвідом майже всіх народів і часів.

Отже авторитету треба. Дитина мусить бути старшим поколінням виховувана і моїм завданням є доказати, що українську дитину найкраще виховає Христова віра й релігія. Християнська система виховання є найдоцільніша, є єдино розумна й хосенна.

1. Першим і рішачим ментом, чому наші діти повинні бути виховані в християнсько-католицькому дусі, є факт, що ми, їх родичі, ціла наша нація є визнавцями Христової віри і ми родичі маємо рішальний голос у справі виховання наших дітей. Колиб відбувся плєбісцит над цею kwestією, то я переконаний, що навіть наші, радикальними кличами запаморочені родичі віддали б голос за християнською школою. Прецінь усім звісний факт, що навіть наші лідери радикальної і соціалістичної партії виховували свої доньки в гімназіях СС. Василянок.

Не можна собі більшого насильства уявити над те, що діється в нещасній Україні під большевиками, де дітей не виховується у прабатьківській вірі, але навпаки, у ворожнечі до релігії предків. І це уважаю за найбільше нещастя Росії й України, бо матеріяльні втрати дадуться легше направити, але духове відсуття народу, хочби і большевизм згинув, на довго остане!..

2. Християнське виховання найбільше відповідає владі і характерови нашого народу. Направду нема кращого, благороднішого, талановитшого народу, як наш український народ. І хто його таким виховав, хто зробив його таким ви-

сококультурним, як не Христова релігія? Христовою релігією пронизане ціле його буденне і святочне життя. Він любить свою церкву, свій обряд, свою відправу, свого священика.

Рідна Церква і обряд не дали нашому народови де-націоналізуватися, бо звісна річ, що хто греко-католик, той Українець, а хто хоче покинути свій нарід і іншим богам служити, той маніфестує це назовні переходом на латинство.

Христова релігія не зборонила однак, що коли прийшов слушний час, він хопив за кріс і пішов добувати кращої долі для свого народу. Др Чубатий у своєму рефераті п. з. „Роля Унії в історії українського народу“ минулого року на Академічних Вечорах доказав, що саме ієрархічний устрій нашої Церкви і підпорядкування найвищому авторитетови навчив нашого жовніра послууху, порядку, карности, зберіг його перед отаманщиною.

А його духовник, сільський душпастир — чи ж це не найкращий його приятель, дорадник в долі й недолі? Котрий зі станів — скажімо по щирости — має більші заслуги коло просвітнього, економічного й політичного освідомлення нашого народу, як не „кість від кости, кров від крові“ цього народу, його священик?!. Шашкевич, Устиянович, Качала, Січинський, Заячківський, Городецький, Ваньо, Дуткевич, Лежогубський, Гузар і інші „імже імя „легеон“ — це все священики Церкви і жреці нації!

3. Історія нашої школи, нашого виховання, починаючи від часів „Золотого Сонічка“ на великокняжім престолі, від часів Ярослава Мудрого, що держав на своєму дворі в Берестові „попи многи“, крізь темряву середньовіччя аж по нинішні дні вказує, яку важну роль грало духовенство у вихованню народу. І справді, лише християнське виховання, оперте на етиці, яка голосить любов ближнього, умертвіння і духа жертвенности, може плекати, й образувати характери, повні щирої посвяти і безінтересовної жертви на престолі любови батьківщини.

4. Християнізм — це найзвершеніша і єдина релігія, яка дає правдиве поняття про Бога. Без цього поняття не можна й говорити про правдиву моральність. А виховання послугується постійно моральними поняттями, без них є воно прямо неможливе.

Треба додати, що проби введення до виховання т. зв. незалежної моральности — дали результати такі відємні, що нині навіть приклонники її накликають до повороту до християнської етики. Покличуся тут на суд такого визначного, найбільшого сучасного педагога, Вільгельма Ферстера, який, хоч написав сам підручник світської етики п. з. „Jugendlehre“, пише виразно:

„Ich verwehre mich ganz ausdrücklich gegen das Missverständniss, als stehe ich auf dem Boden jener Radikalen, welche in Erziehung und Leben die Religion durch blosse Moral ersetzen wollen. Gerade die pädagogische Praxis hat in mir die Überzeugung von der unvergänglichen ethischen und pädagogischen Bedeutung der Religion auf höchste gestärkt. Der Verfasser hofft sogar, das gerade das vorliegende Buch religiös gleichgiltige Eltern in Bezug auf die Fernhaltung ihrer Kinder von religiösen Einflüssen etwas nachdenklicher machen werde“.

І це пише Ферстер, голова товариства світської етики в Швейцарії. Не диво, що і в нас байдужі, а навіть ворожі Церкві люди виховують свої діти в християнських школах, піддають їх під вплив благодатних лучів Христової науки. Чи маю наводити імена?

5. Християнізм дає повний морально-життєвий світогляд. Вказує на Божу волю (заповіді, Євангелія), як санкцію моральності, на свободу людської волі і відповідальність її за свої вчинки; визнає ідею безсмертності душі, а це все кардинальні підстави виховання. Християнізм розв'язує ясно і дає вичерпуючу відповідь на такі життєві питання, як: початок чоловіка, його ціль на землі, його достоїнство (подобу з Богом), яке джерело боротьби і внутрішнього безладдя в чоловіці, на що вже нарікав Овід: „Video meliora, proboque, deteriora sequor“; він говорить про початок зла і терпіння на світі, про смерть і будуче життя. Цього всего ані філософія, ані жадна інша наука не може розв'язати в спосіб такий простий, а при тому такий вдовольняючий.

6. Християнська мораль є найзвершеніша, універсальна що до часу й місця. Вона одна дає життєву силу: не тільки наказує якийсь чин, але дає ще силу і поміч сповнити його; вона усупільнює мораль (приказ любови ближнього!), а побіч цього високо підносить гідність одиниці; все це є чинники першорядної ваги у вихованню. Загалом християнізм як виховний чинник грає велику роль. Ублагороднююче і образуюче впливає він вже хочби тим, що не вдовольняється зовнішнім вчинком, але домагається і внутрішнього переконання, чину волі, розуму і серця, домагається чистої інтенції й спонуки. Це основно змінює істоту і вигляд морального світа. Чим чоловік буде в життю, які будуть його вчинки, про те рішають головно спонуки, які кермували його волею.

7. Своєю всесторонністю християнізм лагодить національну виключність і тісний шовінізм та має дивну здібність достосовуватися до кожного народу. Коли би хтось завважав, що якраз християнські, католицькі народи визначаються небувалим шовінізмом, (не вказуючи пальцем) — то походить це з мильної інтерпретації Христової науки, або з непоборної психіки даного народу.

8. Християнство це демократична наука. Слухаймо лише, що Христос каже: „Ідіть і навчайте всі народи“, або „Проповідуйте всьому творінню!“ Ніхто не сміє бути виключений від Христової істини, бо всі ми дітьми „небесного Отця, що на небесах!“. Порівняймо з цим аристократичне Гораційське: „Odi profanum vulgus et arceo“.

9. Ні одна з педагогічних систем не узгайднює так всіх сил душі і тіла людського, як християнська система.

Вдоволяє вона найглибші бажання й аспірації духа. Засади, факти, християнські ідеї вже самі собою становлять предмет, який образує ум, відповідний до кожного умового рівня. — Згадати б лише на „Академічні Вечори“, устроювані Богословським Науковим Товариством. Яке багатство проблем, яка різнородність тем, який цікавий підхід до різних питань, а все під призмою християнської ідеології.

Крім цього християнізм кладе велику вагу на формування волі й характеру, узгайднює чувство і тіло, наказує честь для старших, послух для проводу; одним словом, найкраще відповідає усім потребам і змаганням людства.

10. У вихованню має дуже важне значіння ідеал, або поняття виховника про виховання.

Виховання — це штука: вона утворює, формує після вимірюного в душі ідеалу, так як різьбар чи маляр має на-самперед в душі ідеал, який опісля зовнішно представляє. Отже християнство, навчаючи, що чоловік сотворений на образ і подобу Божу, вказує тим самим, що для кожного чоловіка, отже і для вихованка найвищим ідеалом є досконалити себе, зближатися до тої подібності з Богом, з Христом, який є саме найвищим ідеалом чесноти, характеру і т. д. Вправді ідеал цей, як взагалі ні один ідеал цілковито досягнути не дається, але вже саме зближення і прямування до нього, убагороднює і образує чоловіка під кожним оглядом.

Пригляньмося ближче нашому ідеалови — Ісусови Христови, як ідеалови виховника. Ми знаємо, яку велику вагу прикладається під хвилю фізичному вихованню, і який великий вплив має особистий вигляд, „Persönlichkeit“ на окруження. Христос це повний чоловік, це ідеал чоловіка! Від колиски до хреста далекий від вигід, загартований і самовідречений, спочиває рівно добре під голим небом, як і на лавці човна, немов на наймякшому ліжку. Мандрує постійно, у день і в ночі, то в гору то в долину гористого терену Палестини, навчаючи цілими днями, несучи вечором потіху й полєкшу всім потребуєчим, хорим, бідним і калікам, щоби на другий день знову — нераз в голоді і холоді — у тяжкій праці день свій провести. А тут ще й фари́сеї і книжники втягають Його в численні розмови, бажа-

ючи Його зловити на якому необачному слові, і так повних три роки!.. А проте не чуємо про змучення, навіть у Гетсимані, мимо проливу стільки крові, викazuje він таку силу духа, що просто в подив уводить. Направду, лише застале-ному в боротьбі тілу можливі були такі зусилля. І тому Христос повний чоловік, ідеал людської фізичної сили.

А що казати про душу Богочоловіка! При великій різнородності чувств і уяви відзначається Христос ясним, твердим умом і рішучою волею. Про світ і людей про себе самого і свої цілі має Він і дає ясне поняття. Не із замкненими, але отвертими очима розглядається по всесвіті і видає такі суди та проголошує такі думки, які ще по нинішній день чудують і мають своє значіння. В широкій скалі являється Його чуттєва сфера; ось тут пісня побди і весела надія, а там смуток і біль, тут закипіло Його серце могучим гнівом, а мимо того не чуємо ні одного зайвого слова, не бачимо невідповідного руху. Хто з мужів всесвітньої історії виказав таке самоопанування себе?

Христос знає, чого хоче, не стоїть перед життєвою загадкою без ясно означеної цілі. Його завданням є ширити славу Отця, що на небі і кожне Його слово, кождий крок, кожне діло треба цією мірою мірити. Це характер-моноліт, це готичька будівля, що всіми своїми деталями у небо стріляє. Це чоловік, якому найгірші Його вороги не могли закинути гріха. Яка отже сила волі, рішучість і витревалість!

Яке вражіння робила Його мова, можемо пізнати з цих слів:

„І дивувались всі Його науці, бо Він учив їх як той, що має власть, а не як книжники!“ (Марко 1, 22);

„І зжахнулись всі так, що питали між собою, кажучи: „Що це таке? Нова могутня наука, і духам нечистим приказує і слухають Його!“ (Марко 1, 27);

„І сталося, як скінчив Ісус сі слова, дивувався нарід Його науці; бо навчав його як той, що має власть, а не як його книжники“ (Мат. 7, 28);

„І прийшов у Капернаум, місто Галилейське, і там навчав їх по суботам. І дивувались Його науці, бо з властю було Його слово“ (Лука 4, 32);

„Ученики Клеопа і Лука говорять: Говоримо про Ісуса Назарянина, що був пророком, сильний у ділі і слові перед Богом та всіми людьми“ (Лука 24, 19).

І не тільки могучі Його слова, великанське і Його діло! І тут ясне поняття, чого Він хоче, і тут ясно зарисований аж до подробиць випрацьований плян. Плян — не про дрібницю! Ні! На землі Боже Царство заложити на віки! Яке відважне підприємство! І чиж відвага осьього молодого Назарейця не більша як відважних заво-

йовників — Тамерляна, Олександра Великого, Наполеона, або й сучасного Мусолінія?

Але чи пляни, хочби докладно опрацьовані це все? Ні! На це треба до переведення також талану. Проти Нього йде все! Нарід Його не розуміє, ученики Його хиткі, вороги завзяті. Всюди підозріння і образа, недовіря вищих верств і низин; невдача за невдачею, а мимо сього неперерваним тягом проповідує Він цілому світові.

Не бракувало Йому й особистої відваги. Це доказує хочби Його поведінка підчас бурі на морю. Навіть при звичайних до бурхливого моря рибаків-апостоли перелякані кличуть за помічю. А Він спокійно спить, а збуджений товаришами, безлячно спротивляється бурі і вітрам. І таку саму відвагу виказує Він у своїй месіянській діяльності. Сміло піднімає боротьбу з фарисеями, законовчителями, садукееями і всюди відносить безсумнівну перемогу. Особливо яскраво зарисувалася Його перемога, коли він, урятувавши жінку-блудницю від злости законовчителів, каже до них: „Хто з вас без гріха, най кине на неї каменем“, і почав писати тростиною по піску, а вони нишком всі позабиралися. І так все, а вже вершок Його відваги явився, коли перед своїми страстями каже: „Се йдемо в Єрусалим і сповниться все, написане пророками про Сина Чоловічого. Бо буде виданий поганам і висміяний і битий і опльований. І бичуватимуть Його і убють Його і третього дня воскресне“. (Лука 18, 31, сл.).

Він добре знає, що Його чекає там у Єрусалимі. Сцени жаху, мук, страшна смерть. Він міг втечи перед Жидами, як не раз робив, а мимо того йде сам у пашу вовків. І як мужно, самоопановано зносить все: ганьблений не ганьбить; бичування і вічання тернем не викликає у Нього ні одного стону болю, на кепкування ворогів: „зійди з хреста“ — відповідає в той спосіб, що не вмирає, поки не виповнив приказу Небесного Отця до останньої букви. І в третій день воскресє!... Направду Христос це ідеал!...

11. На кінець треба зазначити, що ніодна виховна система не має під оглядом виховних засобів таких прямо незаступних і надприродних засобів виховання як молитва, сповідь, св. Причастя, участь у богослуженнях, які образують духову сторону чоловіка, його чуття, ум і волю.

Це признають навіть протестантські і ліберальні педагоги, накликаючи до умертвіння й посту (Payot — Пайо), до богослужень в честь Матері Божої (нпр.: Ферстер).

З усіх цих надприродновиховних засобів вкажу лише на сповідь, як на один з найуспішніших і незамінних засобів виховання. А хочу сповідь порівняти з нинішньою, такою модною, психоаналізою, яку вяжуть з іменем Зигмунда Фрейда.

Фройд доказував, що причиною нервових забурень є деякі підсвідомі акти, які запали глибоко в душу і для успокоєння хворого треба їх видобути наверх, щоби вони не пригнітали своїм тягарем зболілу душу. Оскільки вдається лікареви видобути в істерика, невротика, психопатика всі ті підсвідомі акти і хворий їх позбудеться, — він є вилікуваний.

Скільки то громів і блискавиць сипалося на сповідь з боку ліберальної педагогіки, що це мовляв, насильство, варварство витягати з каяника його прогріхи! Психоаналітики за Фройдом ввели ніщо інше, як сповідь, але ще яку! Вони з нахабністю лізуть з чобітьми у хвору душу, мучать її такими питаннями, що волосся на голові стає, що найбільше строгий казуїст — сповідник хіба у сні про таку психоаналітичну сповідь може мріяти. Сповідник хвилину сповідає каяника, а психоаналітик місяцями, роками мучить свою жертву.

Церква сповідю вже майже дві тисячі літ рятує душі людські, а тепер психоаналіза хоче те саме робити. Наймодерніша психологія жене сама людей до нервового лікаря, до його „світської сповіді“... Це називають лікуванням, а те варварством, тиранією духа.

Та проти психоаналізи мусимо з цілою рішучістю і мужністю ще з іншої причини виступити, а саме проти дошукування причини всіх психічних забурень в панеротизмі і пансексуалізмі. Навіть у ссанню немовлят матерної груди, в невинній любові дівчат до батька, а хлопців до матерей, добачує Фройд еротичні мотиви. З такого поставлення kwestії виводить, що чоловік є без волі, що це машина, яка жене за різними уподобаннями і пристрастями. Такий погляд на справу несе з собою найгірші наслідки. Бо якщо це правда, що всі змагання і вчинки людини мають першу й остаточну причину в еросі, то тоді мають рацію такі педагоги, як Виннекен, які кличуть: „давай дорогу еротичному надхнінню!“ Християнський світогляд осуджує дуже рішуче всяке полове рознуздання. І скільки потайних полових гріхів (нпр. онанізм) вдалося сповідникам викорінити, — це знає лише Бог — серцевідець! І скільки молоді вдалося в цей спосіб урятувати від морального і фізичного зкарловатіння!

* * *

Про інші засоби релігійно-морального виховання, як: молитва, слухання Служби Божої, реколекції, Марійські Дружини і т. п. не буду говорити, бо вони вже входять в діяльність катихита, як душпастиря молодих душ. Звернуся хіба із щирим проханням до всіх, кому залежить на добрі і щастю української молоді, щоби спомагали школи і кати-

хитів у їх праці над виробленням християнського світогляду і вихованням молоді у Христовій ідеології.

Ставляю резолюцію: Перший український все-національний педагогічний конгрес уважає виховання української молоді після засад християнської релігії за єдино доцільне.

Резолюцію однодушно всіми голосами ухвалено.

о. Ч. Я.

Христос — Цар

I

Майже в кожній старинній нашій церкві, можна бачити без виїмку образи Страшного Суду. Їх багато й тепер у наших національних Музею. Вони завжди на глядачеві роблять велике вражіння. Христос-Суддя одним жестом руки рішуче й остаточно рішає про долю вибраних і проклятих людей.

Пребогата сценерія, жах і гроза на лицях проклятих і радість та щастя на лицях вибранців Божих.

Ці образи є основані на словах Спасителя про Страшний Суд, які записані в Євангеліях. На них Христос є представлений як найвищий Володар душ, як їх Суддя і Цар.

Одної обставини не зустрічаємо на тих образах, про яку оповідає Євангелія: „Колиж прийде Син Чоловічий у своїй славі і всі янголи з ним, тоді сяде на престолі своєї слави і зберуться перед ним всі народи (Мат. 25, 31. Непонятна велич і могутність такого царства і такого Володаря це його володіння над душами і людьми, що вяжеться з правлінням і царюванням над всіми народами на землі, які в останньому акті свого буття мають зійтися, щоби похилити свої чола перед Його престолом та прийняти з Його уст останній присуд.

Так отже останнє заключення, а саме замкнення історії людства — це свідомість Христа. Христос раз звязав себе з нами і то раз на завжди. Він вічний Володар, наш і нашого буття. У Його стіп лунає боротьба двох наймогутніших пристрастей, якими є ненависть і любов. Цеж Він заповідав, що ізза Його Імени ненавидітимуть Його і Його учеників, що буде бунт в народах проти Бога та заповів свій побідний похід у світі.

Ненависть буде старатися розвалити престол Христа і Його царство, а любов буде боронити та поширювати. Сказав Гете, що найглибше тло нашої історії, це боротьба віри з невірством. Ці слова це добра синтеза, але краще її зя-

суємо сьогодні словами: боротьба Христа з Антихристом. Царство Христове велике і широке, воно сягає глибоко аж до дна людських душ. Воно є внутрішнє і зовнішнє, бачимо його в боротьбі і в змаганнях. Воно кується в огні пристрастей і в завзятій побідній боротьбі правди над неправдою.

Серед цієї боротьби люди не в силі знищити Христа, ні викинути Його зі своїх грудей, ні загубити. Бо Він раз заволодівши нами і нашими душами, держить їх і держатиме у своїх руках до дня Страшного Суду так само, як держить володіння над народами і світом.

На тлі історії людства найкраще доглянемо побідний похід Христа — Царя, який щоднини повторює посеред нас і на світі історію Свого життя на землі. Тут Він бореться і Його напастують, там Його люблять і ненавидять, а де остаточно іде Він як побідник у славі.

Усе, що проповідував за життя Свого в Галилеї і Юдеї, те сталося. По трагедії хрестної смерті на Голгофі, прийшла Його слава, перемога Його і Його Царства, так що генерація, яка Його розпняла, дожила ще була днів Його слави.

Він прийшов, і на руїнах Єрусалиму заткнув побідний прапор Своєї Церкви.

Його побідний похід завзялося здержати поганство. Зависне і ненависне Йому, тому що Він, Цар неба і землі, не терпить иншого Бога крім Себе.

Але під стосами мучеників, в часі тристалих кри-
вавих переслідувань, і крові — конає поганство, а з ката-
комб, з підземелля виходить побідник Христос — Цар і зно-
сить Свій Хрест, знак Свого побідного прапору, над світом
і посеред народів.

Та побіч катів, що катували тіло, виступає до бою з Христом ще думка і гордий людський розум, який кує своєю філософічною критикою зброю проти Його бо-
жества і проти Його Царства.

Виступають перші єретики, ті, що не визнають божества Христа, або ті, що ложно толкують Його святу науку.

Довкруги Христа стає тоді живий мур Святих Отців Церкви, стають такі Світила Сходу, як: Василь Великий, Іван Золотоустий, Григорій з Назіанзу і др. Вони поглиблюють св. науку, обосновують християнську думку і світогляд — та дають належну відповідь неправді і ворогам.

За здобутками приходять нові удари.

На Європу нападають орди диких народів. Здавалося, що християнство прийде кінець.

Наш український нарід добре вичував на своїх плечах наслідки диких нападів: Хозарів, Печенігів, Половців, Татарів і Турків. І ніхто инший тільки, Українська Нація оборо-

нила Європу перед руїною і своїм трупом збудувала охоронний мур для християнства.

У таких тяжких віках Христос завжди був там, де найбільша була потреба. Два-три мужі св. Провидіння, які рятували Христову справу і його Царство — це найкращий доказ, яка в Христа сила.

Орди падали і розсипалася в порошок їх поганська культура. У їх твердих душах зачало кільчитися і рости Царство Боже, Христові засади, Христова мораль.

Христом побідила Європа своїх ворогів — і стала колиською і вогнищем нової культури людства.

На тлі Східної Церкви ясніли тоді такі зорі, як св. Іван Дамаскин, на Заході Франц з Асизу, а відтак св. Томи з Аквіну.

І Царство Христове зростало!

Володарі і народи визнають Христа за свого Царя, Його Євангеліє за основу життя і право правління. Усі в надприродному життю Церкви знаходять для себе здорову і крицеву міць і гарт для свого духа.

Та оце вдаряє в престол Христа і Його Царство нова буря: новітнє поганство. Це клясична думка і її чар, культ, що збудився з дрімучого сну, культ всего того, що земське і що в своїй гордості протиставиться надприродному світови. Цей культ поганського життя прибраний у всякі скарби штуки і знання, втиснувся був навіть до творів Церкви.

Нас Українців розкладає церковна схизма. Українська нація тратить одноцільне духове лице, в її грудях загнізджується бакциль межиусобиць, розкол і упадок.

Продажні верхи політиканством довели до цареславія і згангренували здорового духа східних Словян, вони є батьками большевизму.

А на Заході виростає тоді велике відступництво людської думки і розуму від Христа, що зачалася в XVI ст., і триває по сьогоднішній день. Це часи відступництва Лютра — т. зв. реформація. Та Церква реформується саме на Тридентському Соборі і в заміну за відступників поширює Царство Боже посеред народів. А відступники, що спочатку воювали лише проти св. Церкви та її устрою, вже в XVIII ст. починають наступ на самого Христа.

В огні французької революції проголошено права людини — людини незалежної від Бога, від Його Царства і від Його святого морального права. „Не треба нам, Христе, щоби Ти над нами панував — кличе гордий людський розум до Бога; не треба нам Твоєї віри, бо світло нашого розуму повні намі встарчає, не треба нам теж Твоїх законів. Повстає нова філософія (агносцитизм), яка вчить, що людина сама становить про те, що є добре, а що зле. Єван-

геліє заступають пусті слова про свободу, рівність і братерство. Так отже сама людина стає для себе царем, сама собі будує своє царство, виповідає Христові свій послух, підданство і детронізує Христа.

А Христос ждав. Ждав терпеливо, аж горді кличі людини розіб'ються об тверду дійсність. Світова війна, повоєнне лихоліття і сучасна криза — моральна і матеріальна, виказали всю неміч, ціле вбожество духа людини, що бажала сама без Бога спасти світ, а однак себе не зуміла захоронити від знищення і руїни. І ждав Христос, аж з тієї сійби вибухне пожеар нової революції, — якої ще світ не видав і яка затрясла основами суспільного ладу, — а саме більшовизм.

Це відступництво сучасних провідних верхів від Христа довело до відступництва мас, що їх вони виховали і довело до перевороту в сучасній культурі й цивілізації.

Сучасна людина, як блудний син, покинула дім свого батька і прогайнувала багатство християнської культури. Тому мусить вона перейти через всі етапи різних досвідчувань, щоби в цілому пізнати, чим є Христос і його сила, що значить сама людина, яка, кидаючи Царство Христа, розбудовує царство антихриста.

Заки Христос наново заволодіє світом, мусить бути велика боротьба проти Нього. Тоді побачить світ своє горе і навернеться до Бога. Бо тільки важкий допуст Божий може навчити людину. Тільки терпіння і кров незатерто виписують Божу правду.

Світ на це забуває, що перед Царством Божим на землі буде царство сатани.

Чи якраз сучасна людина дійде в запереченню Христа так далеко, що Христос у Своїй Церкві знову зійде до підземелля, тяжко про це сьогодні говорити.

Одно тільки певне, що люди не мають сьогодні багато до вибору і або йдуть на власну загибель та знищення, або завертають під скиптр Христа по рятунок.

В обявленню св. Євангелиста Івана Христос є символічно представлений на білому коні, на голові в Нього блистять діядем, довкруги почот. І пише Оявлення: І пасти ме (народи) залізом... А має на одежі і на своїм бедрі написане імя: Цар над царями і Володар над володарями (Об. 19, 15).

Так отже тут свідоцтво обявлення сходиться із свідоцтвом нашої історії.

(Докінчення буде)

о. *Омелян Квіт*

На здобуття людського духа*)

У світі ведеться боротьба. Ведуть її люди. Люди змагаються за владу над людьми. Сильніший шукає слабшого, щоби покорити його для власного добра. А що світ розуміє під добром в першу чергу добро матеріальне, його користі і вигоди, тому ця боротьба ведеться за матеріальний стан посідання. І виринає клич: „Ану, хто більше?!“ Банки, біржі, концерни, трести, фабрики, підприємства, спілки, аж до конкуренції двох крамниць, чи ремісників, це наче ті твердині, танки, гармати і гранати, при допомозі яких люди борються, наступають і бороняться.

Та всі ці пункти життєвої боротьби за матеріальну егзистенцію мусять бути зібрані у якусь правну одиницю і наділені згори протекторатом. А цю роль бере на себе держава, яка веде гегемонію над операціями матеріальної конюнктури, надає напрям у змаганнях, захоронюючи себе перед противником кільчастим дротом граничного мита. І це граничне цло є нині дуже суворе. Колись були між державами щиріші взаємини, одні другим йшли на руку і підпомагали. Світ стояв отвором. Зате нині кожна держава є замкнена сама у собі, полишена власній самовистарчальності.

У висліді цього прийшла матеріальна криза. Люди, хоч змагаються понад сили, падають знеможені, стогнуть і нарікають невдоволені. Тому виявилась конечна потреба цьому запобігти. Піднести духа з депресії. І ось зараз виступає скрайний націоналізм, чи комуністичний інтернаціоналізм, які кажуть: „Нація понад все!“ Або: „Диктатура пролетаріату понад усе!“ Терпи чоловіче, бо цього вимагає національне добро. Ти маєш жити для держави, а не держава для тебе!

І живуть люди і далі змагаються, „Нарід для себе!“ — кличуть усі від фашистів почавши, а на комуністах скінчивши. За землю, за впливи, за приказ і матеріальне добро іде боротьба. Хто скорше і більше людей потягне за собою, цей виграв. І тут виринає новий спосіб борби, а саме боротьба за здобуття духа в народі. І полонить матеріалізм людського духа.

Та не легко зарвати людського духа до краю. Він у деяких вже приріс до серця, до душі. Буває, зломиться, а не подасться. Зате молодь як ярий віск. Розігрій його, замни, а виробиш усе, що загадаєш. Тільки зацікався нею,

*) Хоч у цій статті наświetлено деякі наші недомагання в дещо перекраєній формі — містимо її задля актуальності порушеної у ній проблеми. — Редакція.

настрій відповідно, поведи, а схопиш її за серце, зарвеш її духа. І ось борба за матеріяльне добро, зійшла у змаг за право виховання дитини. Виховуймо молодь, західній авангард, чи східній комсомол піонерів, все одно. „Батьки! Вашою дитиною кермуєте не ви, але збірна думка громадянства!“ — кажуть одні. „Батьки! Дитина, це власність держави! Давайте її сюди до державної касарні, коли перестало ссати!“ — кажуть і беруть другі.

В цей спосіб борба за матеріальною користю зійшла до посягання за дитиною. А це ангеля лежить собі спокійно і всміхається. Воно ще не знає, як вже в заранню його існування ведеться борба за його чисту, невинну душу. Воно зведеться на ноги, зробить крок у життя і тисячі голосів почує, що будуть манити до себе, і тисячі хапчивих рук простягнуться, що будуть тягнути до себе. І чи опреться дитина? Чи не проминеться з головною цілю свого існування? Чи не загубиться у цьому хаосі кличів? А хто його остереже, захоронить? Хто допоможе і хто може? Батько? Мати? Як добрі, свідомі, побожні — певно! Але батько, що живе у проклятті? А мати, що живе зрадливим поглядом? Чи можуть? А збірна думка таких батьків, матерей? Сумна на це відповідь.

Та на сторожі людського духа поставив Господь одну інституцію — Церкву. З високої Голгофти бачив Христос грозу людства у тодішній день і нинішній день. І сказав до апостолів: Ідіть! Учіть! Освячайте! Пильуйте! Не згубіть ні одного!

Чи чуєте, душпастирі? У нетри, над дебрами, поміж вовків: Ідіть! Учіть! Освячайте! Пильуйте! Не згубіть ні одного! Ідіть теж на здобуття людського духа! Не для грубого матеріалізму, але для Бога. Треба стати на сторожі дітей. Треба їх виховати у Божому дусі. Коли старше громадянство заражене грубим матеріалізмом, сягність до серця і душі дитини. Цей ярий віск треба так розігріти і так вирізьбити, щоби образ Божий у душі дитини ніколи не затерся. Треба приготувитися до виховання молоді, а особливо до навчання релігії у школі.

Треба зважати на те, що нинішня школа, зовсім не та що до війни. Давніше школа звертала увагу на те, щоби ученик вивчив приписаний, научний матеріал з означених книжок, і на тому кінець. Лекція науки тривала 4 години денно, не перевищаючи ніколи 5 годин. Займатися громадською роботою, було ученикам заборонено. Зате нинішня школа поруч навчання приписаних предметів, кладе особливу вагу на виховання. „Господар кляси“ називається нині „виховник, або опікун“. В тій цілі на терені школи існують кружки і товариства з власною, окремою управою і кругом ділання. Для прикладу, тільки в одній

школі існують такі гуртки: „Кружок молоді ліги оборони повітряної і протигазової“, „Кружок молоді Червоного Хреста“ (зі секціями „опіки над дітьми безробітних, гігієністів, пропагандистів, кореспонденції, самопомочі, тощо), „Дружина Гарцєрська“, „Сторожа передня“ (організація горожанської праці молоді), „Шкільна кооперативна крамниця“, „Шкільна каса ощадности“, „Читальня“, „Світлиця“, „Товариство попирання будови публичних шкіл“, „Секція шкільного Комітету народнього виховання молоді за границею“, „Шкільний самовряд“, „Шкільний театр“, „Шкільний хор, оркестра“, „Пожарна сторожа“, „Військовий вишкіл“, „Спортовий кружок“, та інші. До цього виголошується безліч відчитів, рефератів, влаштовується імпрези, свята, академії, забавові вечорі, старших учнів зобов'язується читати пресу (щоденник), а молодших діточий журнал. Тут вже замало 5—6 годин до полудня, але ще й кілька годин по полудні. Бо тепер у світі важна засада не „*cuius regio, illius religio*“ але „*cuius regio, illius schola*“.

І це все йде на здобуття людського духа для земського, дочасного добра. А на це все священик має в школі одну годину релігії раз на тиждень. Яка диспропорція між змаганнями за здобуття людського духа для дочасности, а вічности. І коли мимо такого сильного наступу на духа дитини під кутом матеріяльного добра, беруть перевагу релігійні почування і переконання, то це можемо завдячити Божому Провидінню, вразливій совісті і вродженим поривам до чогось вищого, понадземського, Божого.

Ясна річ, що молодь треба не тільки вчити, але й виховувати, виплекати любов до своєї нації, змалку заправити до громадянської і практичної роботи та виробити життєвого духа, але не вільно занедбувати його духового, себто душевного розвою і підйому духа до Бога. Не можна релігії трактувати як річ приватну, полишаючи її індивідуальній судьбі одиниці, або вириваючи її насильно зі серця дитини. Ми бачимо погубні наслідки у молоді кадри людей. Тут і там появляється релігійна байдужність, а далі й атеїзм. А вслід за тим іде моральне зіпсуття, упереджений дух проти всіх і вся, збочення і одичіння. Найсильніша нація це болюче відчуває. Білу расу саме її культура і цивілізація нищить. Перецінювання матеріяльних дібр, зсуває людину до сотворінь нижчого ступня.

Можливо, що на наших землях релігійний стан молоді ще не є таким жалюгідним, як може де інде, та коли приглянемося ближче нашій молоді, ми бачимо її дещо інакшою. Передусім слідний релігійний цинізм і байдужність, вибуялу гордість, кпини з авторитету, недовіра для проводу. Для матеріяльної справи не заважається заперечити, або й потоптати усе, що святе, Боже. Гроза безбожницького духа наступає скорим темпом на місто і село.

Це треба собі ясно усвідомити і в час взятися до праці. Багато виховує світ, мвало виховуємо ми. Треба вирівняти пропорцію і з нашої сторони трохи додати. Це не значить здержувати, або заперечувати світське виховання для матеріального добра, ні це навіть наш обов'язок брати участь у заправі молодого покоління до громадянського і практичного життя, тільки треба надати цьому вихованню християнський світогляд. Треба зі своєї сторони стільки вложити у виховання молоді, щоби була рівновага із світським вихованням. Треба дорожити кожною стрічею з молоддю, кожною лекцією науки в школі, кожною катихизацією в церкві. Треба знати християнську соціологію, студіювати новочасну методи виховання та вишукувати засоби для переведення їх у життя. Треба тільки хотіти трохи попрацювати, бо колись може не буде можна.

Та знов треба ствердити, що з нашої сторони у релігійне виховання молоді вложено дуже мало. Деякі катихити середніх шкіл дійшли у своєму предметі до поблажливості аж до пересади. Через те їх ролю подекуди розуміють тільки як оборонців перед двійкою з математики, чи інших світських предметів. Катихити по селах часто не пильнують своїх годин і йдуть до школи без приготування. Нині вже й замало обмежатися тільки до години свого предмету, але треба насильно встрявати у всі прояви життя молоді, щоби полонити їх дух для Бога. Замало у нас катихитичних зїздів, замало катихитичних вправ, та нових підручників для учнів і самих катихитів. Замало навчити на пам'ять катихизмових правд у школі, замало перед сльобом перепитати женихів, але треба увійти в душу народу, його життя і впровадити у практичне примінення релігійних правд.

Та дехто може скаже: „Це вже загато від нас вимагають. Вкладають на наші рамена тягар понад наші сили. Засипують нас щораз свіжими зарядженнями і вимогами, які мимо найліпшої волі годі виповнити“. Воно може й правда. Але гроза нинішньої хвилі вимагає цього. Добрі часи минули безповоротно. Мусимо надробляти те, що наші попередники занедбали. Проти нинішнього духа гнилого матеріалізму мусимо протиставити духа Божого. На клич „нарід собі“ мусимо сказати „нарід для Бога!“ і з хрестом у руці йти на підбій світу для вічності. Коли нині кличемо до вірних: будьте світськими апостолами, ставайте у ряди мучеників, Христових борців і героїв, то в першу чергу ми самі мусимо стати дійсними апостолами, бути мучениками і жебраками, працювати і терпіти, бо Христос на це нас покликав.

Тому скріпім свої сили і вложім їх у виховання молоді. Зірвімся у змаг за право і напрям виховання. Вчім і виховуймо. Домагаймося належної кількості годин по школах, хочби й без заплати.

Чи дійсно актуальна справа?

В цьому самому числі „Ниви“ випечатана заява Надзірної ради Т-ва св. Андрея в справі власного органу Т-ва. В заяві отся справа поперта аргументами й схарактеризована як „актуальна, яка скорше чи пізніше мусить знайти свою слушну розв'язку“.

Як б. довголітний редактор і власник „Ниви“ та як член Т-ва св. Андрея, сею дорогою хочу сказати всім членам Т-ва св. Андрея, що я думаю про сю справу, бо вважаю, що вона дійсно потребує глибшої дискусії.

Розрізняю три моменти: ідею, зреалізування ідеї і передачу „Ниви“ Т-ву св. Андрея.

Сам статут Т-ва св. Андрея передбачує, а тим самим до якогось ступня й домагається, щоби Т-во видавало свій орган. Се ідея, а як така вона вповні й беззастережно слухна. Формально ані не можна виступати проти неї, бо коли ми вже згодилися на статут Т-ва, то тим самим згодилися й на ту ідею.

Всі аргументи, поміщені в заяві Надзірної Ради, піддержують і розвивають саме „ідею власного органу Т-ва“. Підходять до справи з чисто ідейної сторони, а нема в заяві ні одного аргументу, який відносився би до зреалізування сеї ідеї. Домагання чи просьба, щоби Наукове Богосл. Т-во передало „Ниву“ Т-ву св. Андрея, не є ніяким аргументом, бо теперішній власник „Ниви“ не хоче її відступити Т-ву св. Андрея. (Чому не хоче, про се нижче).

В таких умовинах для Т-ва св. Андрея нема іншого шляху, як зачати видавати свій окремий орган — або лишитися без „свого“ органу.

В своєму часі пропонувано Т-ву св. Андрея, щоби стало співласником тижневика „Мета“. Надзирна Рада св. Андрея не згодилася, бо боялася, щоб Т-во не доплачувало до „Мети“. А відкиж певність, що Т-во не буде доплачувати до свого нового органу? — в нинішніх катастрофальних часах?!

Орган Т-ва св. Андрея і щодо передплатників і щодо дописувачів орієнтувався би на ті самі круги, з котрих „рекрутуються“ читачі й передплатники „Ниви“ та „Мети“. Сі два часописи ледви дихають — як взагалі всі наші часописи в нинішніх часах. Невже між ними є ще місце для третього, анальогічного до них, часопису? Рішучо нема! Отже з появою нового органу Т-ва св. Андрея ослабилася би фінансова позиція і „Ниви“ і „Мети“, а орган св. Андрея був би просто змушений якось агітувати і проти „Ниви“ і проти „Мети“, щоб удержатися на поверхні бодай до якогось часу. Очевидно, ані „Нива“, ані „Мета“ не могли би залишитися байдужими — і роздор був би готовий. Я бачу позначки того роздору вже тепер, хоч покищо Над-

зірна Рада Т-ва св. Андрея „форсує“ тільки ідею свого аргументу. Небезпечний експеримент!

Видавати часопис у наших часах — се ризикозна й легка справа. „Нива“ має тверду традицію, я її видавав у роках, коли духовенство ще мало гроші, тоді „Нива“ мала свою спеціальну атракцію, а всетаки я ледви виваз кінці фінансів, хоч видатки на редакцію і адміністрацію були мінімальні. Щоби браття з провінції могли собі витворити образ, виявлю при сій нагоді, що я, в 1929 р., коли перестав бути власником „Ниви“, полишив „на людях“ 20.000 зл, як залеглу передплату — на віки вічні, (хоч се були „стягальні“ гроші, а всетаки не вдалося стягнути їх).

Нехай же Надзірна Рада Т-ва св. Андрея, якщо може, подасть аргументи, які переконали би нас, що її орган буде так забезпечений, що ані не викличе роздору між духовенством, ані не буде треба доплачувати до нього.

Вправді, що сильніше і ліпше, се має право на життя. Може Надзірна Рада Т-ва св. Андрея надіється, що її орган буде ліпший від „Ниви“ та „Меті“, отже й побе їх. Та я не бачу завязків для такої надії. Деж ті письменники, ті автори, котрі не „можуть“, чи не хочуть дописувати до „Ниви“ та до „Меті“, а до органу Т-ва св. Андрея дописували би — і здійснили би ті мрії, які „заява“ вже згори подає як найсильніші аргументи для потреби свого власного органу?! Ілюзія дуже легко й дуже часто зводить людей, коли вони приглядаються якійсь справі тільки з ідейної її сторони.

За Ілюзію вважаю слова в аргументації заяви, що ніби власний орган Т-ва буде „відзеркалювати ідеологічну і організаційну ділянку праці Т-ва“, що буде „пропагувати ідеологічні та організаційні завдання Т-ва“, що буде „своєчасно обслуговувати членів потрібними інформаціями“, щоб Т-во „в тій чи іншій справі, що доторкається священників, могло зайняти своє становище“.

Т-во все те може робити вже тепер і то аж у двох часописах, у „Меті“ та в „Ниві“ — але в тому „сук речі“, що нема таких, котрі се робили би в тій мірі, як сама ідея каже! Яким же чудом увесь склад нашого духовенства зміниться — з появою органу Т-ва св. Андрея — і нараз найдуться автори, що будуть писати, інформувати, а дотепер вони мовчали?! Ілюзія! Нераз уже був я свідком, що загальні збори сього й того Т-ва вели горячу дискусію над зміною якогось параграфу в статуті Т-ва, обіцували собі Бог-зна яке оживлення Т-ва, коли сякий чи такий параграф у статуті буде змінений. Параграф змінено, а ілюзія залишилася тільки ілюзією, бо в Т-ві все лишалось „по старому“. Людей треба було змінити, а не букви на папері! Та найти відповідних людей — се не проста справа:

їх Бог дає, час і обставини висувають їх, а „з рукава“ годі їх висипати.

Та сама задача в дійсності стоїть і перед Т-вом св. Андрея. Власний орган нічого для нього більше не зробить, якщо люди залишаться ті самі й такі самі, які були дотепер. Найновіший повчаючий приклад: Передплатники „Ниви“ часто нарікають на проповіді в її „Проповідничому додатку“, що вони не такі, які духовенство хотіло би мати, яких найбільше потребує і т. ін.

Та відки взяти такі ідеальні проповіді, коли нема робітників? На апель о. Бобовника, щоби кождий деканат Львів. Аепархії виготовив одну проповідь на рік, буквально ні один деканат ani не рушився, хоч уже рік добігає з того часу. Я певний, що таксамо завелось би і Т-во св. Андрея у своїх надіях, які покладає на свій власний орган.

Нащо Т-ву св. Андрея свого власного органу, коли в дійсності має аж два органи: „Ниву“ і „Мету“? Значить, що „ідея власного органу Т-ва“ вже зреалізована і то краще та вигідніше для Т-ва, ніж колиб воно мало свій власний орган. Т-во не потребує журитися фінансами тих органів, а вони для нього роблять таку службу, як колиб були його власними органами.

Мене разять слова в заяві Надзірної Ради, з котрих виходить, що ніби Т-во св. Андрея мусить аж „впрошувати“ зі своїми статтями та інформаціями до „органів інших установ“. Я певно знаю, що і „Нива“ і „Мета“ дуже радо поміщують усі статті та інформації Т-ва св. Андрея, навіть прохають про такі статті, а якщо нема їх більше, ніж є, то — „з порожнього не наллеш“. (Тільки один раз Редакція „Ниви“ повикреслювала деякі місця в інформаційній статті від Т-ва св. Андрея, але вона мала повну рацію, що розвій подій небавом наглядно виявив). Безперечно, авторитет, фірма Т-ва св. Андрея знатно зросли би, якщоб Т-во мало свій орган. Та в нинішніх умовах Т-во могло би се тільки так осягнути, колиб Богосл. Наук. Т-во відступило йому „Ниву“.

* * *

Чому ж Богословське Наукове Т-во не хоче відступити „Ниви“?

1, Т-во св. Андрея бажало би мати бодай „моральну рекомпензату“ за свої труди й жертви. Алеж того самого бажав собі й Богосл. Наук. Т-во, а воно є „*beatus possidens*“.

Треба знати, що „Нива“ вже від 1929 р. фактично тупилася при боці Богосл. Т-ва і виходила під його проводом. До того передплатники залягають „Ниві“ великою сумою

біжності творити" або „Рішальним мотивом не сміють тут бути вимоги якогось престижу, чи амбіція деяких одиниць, які зовсім не визнаються на видавничих справах і труднощах, зв'язаних з ними, а хочуть тільки усе змінити та валити старі надбання, не даючи запоруки, чи зуміють створити нові, — але реальні потреби життя і загальне добро“, а Редакція „Ниви“ вважала за відповідне помістити її як передовицю, Надзвірна Рада Тов-а св. Андрея на своїм засіданню 5 листопада 1935. рішила одноголосно подати в справі органу Тов-а св. Андрея до прилюдного відома нище подану заяву, що її прохаємо помістити в найблищому числі „Ниви“.

Надзвірна Рада Тов-а св. Андрея вважає своїм обов'язком подати в справі органу Тов-а до прилюдного відома, що слідує:

1. Статут Тов-а ім. св. Андрея § 3. т. с. зобов'язує Управу Тов-а до видавання свого власного органу.

2. Останні Загальні Збори Тов-а ім. св. Андрея постановили ясно і одноголосно домагання в тому напрямі до Управи Тов-а. Загальні Збори виходячи зі становища, що „Нива“ була органом загальної священничої організації, яким було Тов-а св. Павла, та небажаючи нищити „Ниви“ поставили до Управи домагання, щоб перевела з Проводом Богословського Наукового Тов-а переговори, в справі передачі „Ниви“ Тов-у ім. св. Андрея, вважаючи, що слушний поділ праці між священничими Тов-ами може вийти тільки на добро духовенства, та що передача „Ниви“ Тов-у ім. св. Андрея не тільки не пошкодить інтересам безсумнівно заслуженого в нас Богословського Наукового Товариства, але противно причиниться багато до поширення симпатій серед загалу членів Тов-а для Богословського Наукового Тов-а, що зрозуміло потреби молоді священничої організації, яка об'єднує в собі загал духовенства, та пішло їй на руку.

3. Небаром по загальних Зборах Тов-а ім. св. Андрея зібралася Рада Бог. Наук. Тов-а, на якій справа „Ниви“ була дискутована та на якій рішено не передати „Ниви“ Тов-у ім. св. Андрея. Про то рішення повідомив уповажнений до переведення переговорів в справі „Ниви“ Голова Тов-а ім. св. Андрея о. Крил. Дзерович Надз. Раду Тов-а на її засіданню 30. V. ц. р.

Супроти того Надз. Рада Тов-а була приневолена застановлятися над способом сповнення домагань Заг. Зборів та статутного завдання Тов-а. Надз. Рада одноголосно ствердила потребу власного органу для Тов-а з таких причин:

1) Власний орган — це оден зі статутом поручених середників для досягнення цілі Тов-а.

2) Тов-у потрібний власний орган, щоб він відзеркалював ідеологічну і організаційну ділянку праці Тов-а,

був видимим знаком діяльності Тов-а, пропагував під фірмою Тов-а ідеологічні та організаційні завдання Тов-а серед загалу духовенства всіх Епархій, що скорше чи пізніше, якщо Тов-а має сповнити свою місію серед українського католицького духовенства буде об'єднане в одній священничій організації.

3) Тов-у потрібний власний орган для навязання часописного та книжкового обміну та започаткування бібліотеки Тов-а.

4) Тов-у потрібний власний орган, який виходив-би в речинцях часу Тов-ом означених для своєчасного обслуження членів потрібними інформаціями, незалежно від ніякої іншої, хоч-би як ціненої та заслуженої установи.

5) Тов-у потрібний власний орган, щоб в тій чи іншій справі, що торкає священників, могло зайняти своє становище та не потребувало зі своєю статєю впрошуватися до органів інших установ та бути від них залежним.

6) Тов-у потрібний власний орган ще й тому, що Тов-о деякі статті от хочби з Секції Правної Поради оплачує, а поміщуючи їх в органах інших установ в ніякий спосіб, хоч би тільки моральний, не дістає рекомпензати за вложений гріш.

7) Товариства, що хочуть з успіхом пропагувати свої ідеї та перевести належну організацію для досягнення своїх статутових цілей, як Рідна Школа, Просвіта, Взаїмна Поміч Українського Учительства, Союз Адвокатів, Союз Українських Приватних Службовиків, видають власний орган.

8) Товариству потрібний свій орган ще й тому, щоб обнижити досить значну суму коштів переписки та обіжників, konieczних для подання членам в свій час потрібних інформацій та інструкцій.

Мимо того Надз. Рада, не траплячи надії на висядання в Бог. Наук. Товаристві відступлення „Ниви“ Тов-у відложила своє остаточне рішення в справі власного органу Тов-а на пізніше.

4. Послідуючи описля Загальні Збори Окружних Відділів Тов-а: Львівського, Стрийського та Ходорівського заняли одностійдне з Надз. Радою Тов-а становище в справі власного органу, а Загальні Збори Стрийського Окружного Відділу нетерпеливі по причині проволікання Центральною Управою Тов-а справи власного органу застановлялися навіть над видаванням органу в Стрию. Так з об'єктивного становища представляється справа органу Тов-а ім. св. Андрея в дотеперішній стадії. Отже не штучно витворені розбіжності між „Нивою“ а Тов-ом ім. св. Андрея ані амбіції деяких одиниць, бо священники, що видвигали справу органу, так на Заг. Зборах Тов-а, як також на Загальних Зборах Окружних Відділів, це священники з провінції, з яких

1. Основний блуд в аргументації о. Др. Костельника є його теза, що „головним моментом церковного роздору“ між Сходом і Заходом було єрархічне суперництво. „Греки — пише критик — тільки в гоматійних письмах та в окликах на соборах висказували думку, що примат римського єпископа ґрунтується на Петровому наслідстві, а в канонах вони уперто стояли при (?) погляді, що той примат ґрунтується на цісарському достоїнстві міста Риму (28 сеп. IV вселен. собору)“ (стор. 211—212).

Читаючи таке твердження, власне не знаєш, з чим приходится мати діло: з браком освідомленості, чи з свідомим нехтуванням дійсності? Тож положення, що римському єпископові належить примат у Церкві з наслідства від Петра, як верховного Апостола, так часто й так категорично висловлюється грецькими авторитетами, що цього не може не спостерегти навіть побіжний дослідник византійства.

Воно напр. дуже часто зустрічається в богослужбових текстах, апробованих Церквою; а це служить доказом, що виступи проти римського примату, якими визначилися деякі византійські патріярхи, — Анатолій, Фотій, Керуларій, — не залишили по собі в византійській релігійній психіці помітнішого впливу. Виступи ті були явищами, які йшли всупереч церковній традиції, і не вважаючи на них, офіційною церковною вірою на Сході, навіть довгий час після формального розколу, було положення, що ап. Петрові доручено Христом церковну зверхність, а його наступником є римський єпископ. Прочитайте напр. в Минеї служби св. Сильвестра — 2 січня, поклонення веригам Петровим — 16 січня, св. Льва — 18 лютого, св. Григорія Двоєслова, — 12 березня, св. Мартина — 14 квітня, св. Апостолів — 29 і 30 червня, св. Клима — 29 листопада, св. Отців 16 липня (канон патр. Фільотея в грецькій Минеї). Автори тих служб жили значно пізніше патріярха Анатолія: одні — в добу Фотія, інші — ще пізніше (з них Фільотея † 1379 р.). Церковне признание їх творів свідчить, що були вони виразом тодішніх поглядів і переконань.

Ось кілька для ілюстрації византійського світогляду IX-XIV віків прикладів. 2 січня (св. Сильвестра), п. 8 канона: „Верховникъ явился Еси священнаго (І вселен.) собора, и верховнаго учениковъ украсилъ еси престолъ“ (Ап. Петра). 18 лютого (св. Льва), тропар: „На престолъ, славне, священства съѣдъ — озарилъ еси свѣтъ богоразумія твоєму стаду“ (Н. В. Римська столиця — „престолъ священства“!); канона п. 2: „Петра верховнаго престола наслѣдникъ былъ еси“; п. 6: „Петра честнаго преемникъ, и сего начальствомъ обогатися, и теплу стяжав ревность, богодвижимый свитокъ написалъ еси, еретическое вѣлѣніе отменяя [по-

станови „розбійницького“ собору]; стихира „на Господи, воззвах“: „Что ты именуемъ, богодухновенне? Главу ли Православныя Церкви Христови“? 14 квітня (св. Мартина), стихира „на Господи, воззвах“: „Что ты нынѣ, Мартине, провъщаемъ? — Верховника священныхъ повелѣній неложна“; канона п. 8: „Украсивъ Петровъ божественный престолъ, и на того камени Церковь непоколеблему соблюд, Мартине, съ нимъ прославился еси“. 30 червня (св. 12 Апостолів), стихира хвалитна: „Верховное основаніе Апостоловъ — Рима же ты былъ еси первый епископъ, превеликаго града слава и похвала, и Церкви Петре утверждєніе: и врата адова не одолѣють ея, якоже Христосъ предрече“. Ще пара текстів з грецької Минеї, якихъ нема в словянській. 12 березня ікос: *Διάδοχος τοῦ θρόνου τῶν μαθητῶν τοῦ ἑξαρχοντος χρηματίζεις* — ти (св. Григорій Вел.) носиш тіло наслідника столиці Начальника [або: Зверхника] над хором учеників (Ап. Петра). 16 липня (пам'ять Отців), Філотеевого канона отцям IV Вселен. собора п. 4: *Νόμους τοὺς τοῦ Πνεύματος καταπερδέντας πρὸς ὑμᾶς ἐκ Ρώμης ἐδέξασθε καὶ ἀναπτύξαντες φωτὶ τῷ τοῦ Πνεύματος τῇ Ἐκκλησίᾳ καλῶς ἐστηρίξατε*; п. 5: *Δῶραν θεῖον τὰς ἐκ Ρώμης γραφὰς λογισάμενοι, ἐπ' ἐκείναις εἰσαβείας τὸν πυρρὸν ἐστήριξαν*. Тоб-то: „Закони Духа, з Риму послані до вас („богодвижимый свитокъ св. Льва I), ви прийняли і світлом Духовим пояснивши, Церкву красно зміцнили“. „Дар Божий — послання з Риму обмисливши, на тому посланню огорожу побожності твердо поставили“ (догматичну соборну постанову). Не трудно додуматися, що наведені тексти канона св. Отцям цілковито спростовують вигадану російськими богословами (власне Хомяковим) теорію соборності: бо заслугу Отців IV вселен. собору визнають лише в тім, що вони прийняли „закони Духа з Риму“, обмислили їх та на їх підставі сформулювали соборне опредѣлення.

Ще варто навести слова одної молитви, яка в Требнику Православним читається в чині „о отъ отверженія обращающемся къ истиннѣй вѣрѣ“, в Кормчих поміщується як молитва „над кающимся“ а приписується св. патріархові Методієві Константинопольському († 847): „Владыко Господи Боже нашъ, иже ключи Царствія Твоего Петру верховному Апостоловъ увѣривый, и на немъ святую Твою Церковь создавый, и давый ему власть Твоею благодатию еже вязати и рѣшати“... З погляду теперішніх східніх богословів ні одне з тих речень не є правдиве, з чого можна доміркуватися, яку значну еволюцію пережила богословська наука на Сході й як помиляються ті, що теперішні її твердження приписують византіяцям імператорської доби.

Наведемо ще пару текстів з царини византійського церковного права. Відомий каноніст з половини XII в. Олексій

Аристін, якого коментар на церковні правила був підручником церковного права й лежить в основі словянської Кормчої, в передмові до правил Картагінського собору пише (наводжу текст Кормчої): „Бяху же со св. Отцы на семъ соборы и блюстители мѣста отъ папы римскато по-послани. Блюстители же мѣста сего ради нарицаются, понеже отъ папы посылаеми суть по всѣмъ странамъ и градамъ творити повелѣнная имъ, и мѣсто его исполняюще, а отъ всѣхъ почитаеми в' папы мѣсто, и смотряюще и соблюдающе во всѣхъ странахъ правовѣріе. Апостольское сѣдалище римскій престолъ нарекоша. Ибо верховный Апостолъ Петръ в немъ просіялъ есть, по себѣ перваго архіерея Лина в' немъ постави“. Отже з погляду Аристіна, Апостольській Столиці належить право ревізії й контролю „правовѣрія“ по всіх країнах і містах, і ту ревізію й контроль виконують її легати („блюстители мѣста“), а само право ставиться в зв'язок з верховним Апостолом Петром.

Критично ставилися в Византії й до погляду, висловленого в уневаженні 28 правилі IV вселен. собора, що римський примат ґрунтується на цісарському достоїнстві Риму. Ог що читаємо в Схоліях на зазначене правило в двох кормчих — Соловецькій XV в. і Троїцької Лаври XVI в. (Наводжу текст з поясненнями в дужках, і для збереження місця в скороченні): „Подобает же вѣдѣти яко причеть сѣи неприятенъ будеть (правило це не прийняте було) от блаженнаго папежа Льва — ни якоже рече таковый причеть зане црствовать старѣйшему Риму. чьсть ему отдаша стіи Оци. нъ (но) свыше изначала от Бжіа блгодати. степени ради вѣри. то (по?) еже рещи върховному от Аплъ Петру — паси овца моя. чьсть варившихъ въ чистительхъ (чьсть першенства в священослужителях) чин и пръвое сѣдалище притяжа. — Вѣломо да есть — чистительнаго (священного) чину чьсть и вареніе (першенство) не от мирьскыя благодати нъ (но) от бжственнаго избраніа и от апостольскыя области почтенъ. бысть — како есть мощно цря ради земляного бжственныя дары и апостольскыя чести прѣлагати и непорочныя вѣры обновлети повелѣнія. неподвижими оубо до скончанія суть старѣйшаго Рима чести. — бес свѣщанія же того (єпископа римського) нѣкими посланными от него сущими подъ прѣстоломъ его всея вселенныя съборъ не бывааше. и еже сам управляше начинати въ соборѣ“.

Каноніст А. Павлов, що опублікував цю статтю, визнає її за переклад з грецького оригіналу, зроблений св. Методієм, первоучителем Словян¹⁾. Якщо думка його пра-

¹⁾ А. Павловъ, Анонимная греческая статья о преимуществахъ Констант. патр. престола и древне славян. переводъ ея съ двумя важными дополненіями. Визант. Временникъ СПб. 1897, т. IV.

вильна, то в даній статті маємо документальний пам'ятник „грецької віри“, проповідуваної Слов'янам їх первоучителями.

Можна б значно збільшити кількість свідків тої віри, але й наведених досить, щоб вияснити історичну безпідставність твердження, ніби „Греки тільки в гоматійних письмах та в окликах на соборах висказували думку, що примат Римського єпископа ґрунтується на Петровому наслідстві“. Слід ще зазначити, що від IX до XIII в. відома в византійській літературі лише одна і то анонімова стаття проти римського примату, написана — як думають учені — Фотієм¹⁾. Наскільки погляди її в византійській ідеології були одинокі та суперечні з нею, видно з того, що не поділяв її навіть рідняк і вихованець Фотієвий — Ніколаї Мистик, який категорично визнавав єрархічну вищість над собою Римського єпископа. „Не злегковаж — писав він до Симеона Болгарського — Римського єпископа так, як нас; ушануй його науку щоб верховні Апостоли, коли його не ушануєш, не прийняли образу його за свою власну — щоб не поглянули на тебе з гнівом. — Коли ти справді шануєш їх у всім (πάντως), ушануєш того, хто сидить на їх престолах“²⁾.

2. Критикуючи „новий приклад“, о. др. Костельник подав клясичний взірець логічної операції, званої „mutatio elenchī“, а власне: взявся він доказати, що суперництво єрархічне між папою і патріархом головним чином спричинилося до сформування грецької релігійної свідомості й до церковного роздору між Сходом і Заходом, а на ділі доказує, що були факти тертя. Тут уже недописала логіка. З такою саме логікою можна напр. доказувати, що церковний роздор головним чином сформувався на тлі безкомпромісової боротьби пап за православ'є проти його модифікацій, роблених у Константинополі, як македоніанство, несторіанство, монофізитство, монотелітство, іконоборство... Бо власне на тім тлі доходило між Римом і Константинополем до найвищого напруження (папи виклинали патріархів і цісарів, патріархи — пап, цісарі робили замах на життя пап — на св. Мартина, якого потім таки замучено, на Григорія II, Григорія III; грабили папську область — відібрали сицилійські й калябрійські патрімонії, східній Іллірик піддали патріархові і т. д.), а з останніх 200 років перед „Торжеством Православ'я“ біля 135 років прожито в розриві³⁾

стор. 150—152. Н. Рутковскій, Латинські схолии въ кормчихъ книгахъ (Seminarium Condakovianum III. Prague. 1929, с. 149—168) припускає, але неупевнено й не переконуюче, що статтю перекладено після св. Методія його учениками.

¹⁾ Див. „Нива“, 135, стор. 9, прим. 1.

²⁾ Epist. XXVII. Migne P. G. CXI, с. 177. В письмі до папи Анастаса III (зовсім не „гоматійним“) він визнає, що Римські єпископи держать у себе привілей перковної зверхности — ἀντερχομένης προνομίαν, ἐκκλησιαστικῆς ἐπεροχῆς“ Ibid. с. 204.

³⁾ Див. „Нива“ 1934, стор. 124.

Всеж пояснення це булоб таким же „*mutatio elenchi*“ як і перше, бо зазначеною безкомпромісовою боротьбою папи ніяк не зашкодили своїй opinii на Сході.

Крім льогіки не дописує в мого критика й історична точність. Михайло Керулярій, за його твердженням, висловився у листі до антіох. патріярха про Римлян, як людей „з великою жаждою власти та з надміром бестидности“, що вважав за „найбільше незносне“. Та річ у тім, що Керулярій говорить про людей, яких вважав за самозванців, присланих не папою, а особистим його ворогом — Аргіром і як таких викляв їх на своєму синоді 20. VII. 1054 р.¹⁾ Чи посмів би він так поставитися до них, визнаючи їх за правдивих легатів, питання остається відкритим. Коли патріярх свідомо вигадав історію їх самозванства, то це доводить, що не посмів він виступити просто проти Апостольської Столиці, щоб не обурити релігійного чуття загалу, який поділяв погляд своїх богослужбових книжок

Доказуючи свою тезу про боротьбу за владу, як головний момент церковного роздору (стр. 214), мій критик подає факти боротьби, оповідаючи словами Hergenröther'a та здебільшого — мовою німецькою. Хоче наочно перекопати, що за його поглядом стоїть авторитет знаменитого вченого. Шкода, що не дочитав він останнього до кінця, бо там довідався б слідує: „Теперішні схизматики головну причину розколу бачуть у додатку до Символа, другу — в честилюбстві й монархії папства, в „паполятрі“ латинян, третю — „в незаконних новинах“ Західньої Церкви. З певністю (*sicher*) розділення обох Церков було вже фактом доконаним, перше ніж докладніше дійшли до науки про папський примат і перше ніж латинське цісарство в Византії дало в руки нові підстави до поборювання західніх. Поборюване Фотієм Filioque до XV в. залишалося найвизначнішого причиною (*Stein des Anstosses*), і все інше могло провалля тільки поширити, але не витворити його²⁾ Отже учений Hergenröther висловлює власне ту саму тезу, яку о. Др. Костельник кваліфікує, як „мізерний фальшивий силогізм“ і (найбільше) безглуздя“.

3. До XVII в. ніхто з східніх письменників не додумався до того, щоб причину церковного розколу шукати в боротьбі за єрархічну владу та впливи. Ні один з східніх соборів не осудив і не викляв положення про єрархічну зверхність Апостольської Столиці; була на них мова лиш про Filioque, бриття бороди, целібат, опрісноки то що... Подібно всі полемісти від XI до XIII в., спростовуючи римські „відступства“ й реєструючи найдрібніші латинські обрядові особли-

¹⁾ J. Hergenröther III, s. 768. 762—763. Зрівн. „Нива“ 1934, стор. 261, 300.

²⁾ III, c. 865.

вості, зовсім не згадують про примат папи, навпаки численні письменники висловлюються в дусі богослужбових книг ¹⁾. Чи вжеж Греки „відцітували комаря, а верблюда ковтали“? Ні, це значить, що теорія про римський примат, як виключно або головну причину церковного розколу, одірвана від історичних джерел і фактичного ґрунту ²⁾.

Науково безпідставна, ідейно вона безвартісна: в своїх безпосередніх висновках підважує всякий сентимент до Сходу, в буквальному значінню „по Сході топче“ ³⁾. Справді, коли грецька релігійна свідомість сформувалася під діланням єрархічної боротьби з Римом: що в такому разі уявляє собою ця свідомість? — Продукт незадоволеної й ображеної амбіції, явище патологічної природи. Чого також варті всі запевнювання давніх Греків, які в причини церковного роздору ставили *Filioque* та обрядові різниці? Це — нещирість, морочення публики, від якої укривано дійсність... Ото були б послідовні висновки.

4. Свої критичні статті о. Др. Костельник приправляє жартівливими порівняннями, веселими анекдотками (напр. „про жидика“, стор. 274—275), прикладками „з болота загнався на трясавиці“, „розміняв на дрібні“, „справу бере в „чамбул“ і т. п.). Може є особи, що такий спосіб думання й писання вважають за продукт високої інтелігенції та учености, але східне богослов'є, зокрема репрезентоване російською академічною наукою, завжди розглядало його як брак науковости. Зрештою дискусія над цим питанням вивела б за межі нашої теми.

Не випадає теж поминути закиди в „(най)більшім безглузді“ та „ступідній сторонничості“, зроблені мені о. Др. Костельником. Як доводять наведені вище дані, помилився він адресою: тому закиди ці звертаю їх авторові, за властивою належністю.

¹⁾ Напр. Фотій (Грек), митроп. Київський в Окружнім посланню з 1415—1416 р. повчав „Петр камень вѣрѣ, на немже основа Христос Церков Свою. Петр иже ключи небесныя держа“... (Памятники древ.-рус. канонич. права 1, стор 335).

²⁾ Не всі православні поділяють її навіть тепер. Напр. згаданий Н. Рутковскій (Seminar Kondakov III, стор. 164—165) пише: „Стихійно наврѣвавшій разрывъ между Западомъ и Востокомъ былъ переведенъ во второй половинѣ IX вѣка Фотіємъ на основѣ богословско-догматическаго расхожденія о *Filioque*, а не на вопросѣ о папскомъ первенствѣ, которое тогда, если такъ можно выразиться, академически не оспаривалось“.

³⁾ Вираз о. Др. Костельника, „Нива“ 1935, стор. 32.

В справі українського передкладу єрейського молитвослова

Ще 1932 р. вийшов з друку єрейський молитвослов в українським перекладі о. др. Яр. Левицького. І якщоб не пристрасна критика, яка по виданню молитвослова появилася на сторінках „Ниви“, то певно нині бодай половина з Вп. Отців мала би в руках український єрейський молитвослов. На гладкім папері, виразний, читкий друк, вигідний формат, а ще відповідна оправа, на яку кого стати, то на правду молитвослов в цілості своїм зовнішнім видом дуже симпатичний. Кажу, як би не за пристрасна трохи критика. Але нині, то вже й вістря критики притупилось. Прошу Вп. Отців взяти до рук „Ниву“ з 1933 р., ч. 9 і 10 і щераз спокійно прочитати статтю о. др. Г. Костельника: „Український переклад єрейського молитвослова“. Поза деякими річевими блудами та недогляненнями, що їх ктитик висказує в різькім тоні (проти якого Редакція „Ниви“ відразу застереглася), то решта завваг не суттєві, часом дрібнички. Часом вони суб'єктивні. Автор виразно каже: я думаю, на мою думку, повинноби бути так...

Я розумію. Людину великої наукової ерудиції, що не любить нічого прихапцем робити, могло до живого діймати, коли в такім великім ділі, яким безперечно є перший український переклад єрейського молитвослова, міг перекладчик допустити до таких недоглянень. Але — мій Боже — *errare humanum est*. Мимо того всего єрейський молитвослов в українським перекладі як цілість не тратить на свій вартости. Редакція „Ниви“, поміщуючи згадану гостру критику, від себе додала:.. „сам факт перекладу молитвослова на українську мову вважаємо за додатннє і відраднє явище та з цього погляду висказуємо Перекладчикови ще раз свої признання“.

На жаль, збентежені гострою критикою многи з Всч. Отців зрезигнували з купна нового молитвослова. А шкода, велика шкода! Якщоб нині мали Всч. Отці в руках сей молитвослов та відмовлювали з нього щоденне правило, то найшли би в нім — мимо ріжних ще недотягнень — багато цінного і гарного красою живого слова. Ось так для прикладу наведу молитву з Полунощниці.

„Це жених іде о півночі, і щасливий слуга, якого він знайде при чуванні, а недостойний знов, якого знайде лінивим. Отже гляди душе моя, в тяжкий сон ти не западь, щоби тебе не віддано смерті та назовні царства не замкнено, але прокинься і клич: Святий, святий, святий ти Боже, задля Богородиці помилуй нас“.

Або инша молитва, відмовлювана на Часах:

„Ти, якому в усякий час і в усяку годину поклоняються і тебе славлять у небі і на землі, Боже добрий, довготерпеливий й многомилостивий, що праведних любиш а грішних милуєш, усіх до спасення кличеш задля обітниць будучих дібр, сам Господи, прийми і наші в цю годину молитви і спрямуй життя наше до заповідей твоїх, душі наші освяти, тіла очисти, розум направ, думки вчини чистими і тверезими і визволи нас від усякого смутку, лих та болю і душевних терпінь, і захисти нас святими ангелами твоїми, щоби ми, неначе їх боєвою лавою хоронені і ведені, дійшли до єдності віри і до пізнання неприступної твоєї слави, бо ти благословений по віки віків, амінь“.

Я нароком в цілості навів сю молитву, щоби наглядно виказати, скільки є краси в отсїм перекладі та як дуже, що так скажу, ритміка його зіграна з ритмікою церковно-словянського тексту.

Але... ніде правди діти, найдуться ще там іосі еменданді, про які о. Костельник навіть не згадує. Бо добрий переклад зробити, то замало мати лише научне підготування до цього. Тут треба ще поетичної інтуїції, щоби дібрати відповідні слова, які містили би в собі і словесну красу і по можности задержали ритміку оригіналу, були ясні, але й згідні з словянським текстом. О. др. Левицький знає, що він не поет, свідомий також того, що він не дав Всч. Отцям нового молитвенника в звершеній, клясичній формі. Але колиб так багато з Всч. Отців відмовляло молитвослов в українським перекладі, то скільки то добрих гадок насунулося би неодному, як і в чім щодо мови і стилю змінити, щоби переклад міг дістати справді скінчену форму під кожним оглядом. Такі завваги можна би переслати до „Ниви“, де могли б вони бути видруковані. А перекладчик при евентуальнім другім виданню скористав би з поданих порад та завваг у доборі слів.

Наш єрейський молитвослов не є ділом одної людини, а є він твором віків та різних умів. Так і до поправного видання українського перекладу єрейського молитвослова могли би причинитися численні зпоміж Всч. Отців. Але треба тим зацікавитися. Бо хтож має зацікавитись новим єрейським молитвословом, як не єрей?!

В невеликій кількості друковано сей молитвослов. Є ще брошуровані примірники на складі у „Власній Допомозі“. Туди треба звертатися з замовленнями (Львів, вул. Корняків ч. 1). Щоби дати можливість всім набути цей молитвослов, управа „Допомоги“ дуже знижила ціну. Але запас вже невеликий.

о. І. Н.

Всячина

До наших П. Т. Передплатників. Сучасна матеріальна криза відбилася сильно передусім на нашій пресі, в цьому числі й на „Ниві“. Загальне зубожіння нашого духовенства потягнуло за собою неправильне плачення передплати, а це знов загнало „Ниву“ в таке положення, що вона вже від кількох літ заєдно бореться із важкими матеріальними труднощами. А причиною цього є може не так матеріальна неспроможність Передплатників, бо ж передплата ця не така аж висока, щоби на неї не міг здобутися і найбідніший священник, — як радше неточне розуміння своїх обов'язків супроти свого часопису. Колиб наші П. Т. Передплатники розуміли як слід ці обов'язки, то „Нива“ замикала б свій річний білянс активно; а так і вона все недомагає і своїх Передплатників заєдно непокоїть упімненнями чи пригадками, через що створюється далеко не ідилічна атмосфера у наших взаємовідносинах. Щоби цього оминати, просимо дуже наших Вп. Передплатників присилати свою передплату правильно, що місяця, чи що три місяці, — а тоді передплата не буде тягарем. Рівнож і довги свої просимо розложити собі на рати — а взаємовідносини між Передплатниками і часописом будуть все ясні і приємні. Наше духовенство не сміє допустити до упадку своєї одинокої трибуни в 30 році її існування.

Тому просимо дуже присилати передплату і свої залеглости.

Редакція й Адміністрація.

Практично-душпастирський курс у Львові. Заходом Тов. св. Андрея у Львові відбудеться при кінці грудня в будинку Духовної Семінарії у Львові: Практично-Душпастирський курс, який буде тревати два дні з вісьмома рефератами, по два кожного перед — і пополудня. По рефератах відбудеться дискусія над порушеними темами. Прелєгентами будуть: оо. Бобовник, Ганас, Годунько. Дзерович, Кравчук, Осташевський, Фединський. Теми будуть незвичайно цікаві й актуальні, а провідною думкою, яка буде вязати всі реферати в одну цілість, буде: подати засоби модерного душпастирства перед небезпекою зменшення релігійности нашого народу. Ближчі подробиці про речинець курсу і теми рефератів будуть в найближчому часі подані до відома всего духовенства нашої Церковної Провінції. Зголошення до участі в курсі приймає вже від тепер Тов. св. Андрея, при вул. Японський ч. 7. Мешкання і харч заповнені в Духовній Семінарії по найнижчій ціні.

Нові кардинали. На 16. грудня ц. р. — як донесли часописи — скликав Св. Отець тайний, а на 19. грудня прилюдний консистор. На цьому консисторі ого-

лосять урядово назвища тих кардиналів, що їх покликано до кардинальської колегії на консисторії 1933 року, та не виявили їх прізвищ. Ними є: теперішній нунцій в Іспанії архієп. Тедескіні і секретар св. Конгрегації Пропаганди Віри, архієп. Сальотті. Крім цього на грудневій консисторії проголосять ще й інших кардиналів, м. ин. папського нунція у Варшаві, архієп. Мармаджія і пражського архієпископа Кашпара, разом усіх 20. Між ними не буде ні одного, що належить до Східної Церкви.

Православне богослуження в польській мові. Дня 11. листопада ц. р., себто в день польського державного свята, відправлено для православних жовнівців, Українців і Білорусинів, у Варшаві Службу Божу в польській мові. Співав Сл. Божу військовий священник Федоронко. Проповідь рівнож у польській мові виголосив теж військовий священник — Романовський. — Оце перше богослуження в польській мові для жовнівців неполяків викликало в пресі сильний відгомін.

Вісти із Закарпаття. СС. Василіянки, які досі мали свій осідок і працюють в однім тільки Ужгороді, де м. ин. ведуть дівочий інтернат і сирітський захист, перейняли навчання на греко-католицькій школі в Мукачеві. На жаль, як донесли українські часописи, у школі цій стали вони на протинародній, московський ґрунт, стаючи під національним оглядом на те становище, на якому стоять їх релігійні противники-православні, які якраз з Мукачева зробили свій центр. Добре було би, щоби СС. Василіянки основували свої монастирі і в інших більших містах Закарпаття, бодай у тих, де знаходяться середні школи (Берегово, Хуст) і там брали у свої руки виховання дівчат, а також основували сирітські захисти і вели їх у народнім дусі. На східнім Закарпаттю, головнож у Мармарощині православ'я запустило чи не найглибше коріння і там наші жіночі монастирі дуже придались би, тимбільше, що православні мають там кілька мужеських і жіночих монастирів. В Мукачівській єпархії немає ще й досі Згромадження СС. Служебниць, а воно дуже потрібне.

На підставі *modus-y vivendi* між Ап. Престолом і урядом Чехословацької республіки Мукачівська єпархія має бути піднесена до гідности архієпископства, а в Хусті має бути основане нове єпископство.

Римо-католики Закарпаття, які досі були підчинені під юрисдикцію сатмарського єпископа в Румунії, творять тепер окремий апостольський вікаріят (є ним нині о. прел. др. Свобода в Ужгороді). Як доносить оломуцький „*Apŏstolát*“, закарпатські римо-католики на підставі *modus-y vivendi*, над сфіналізуванням якого ведуться ще переговори, мають бути прилучені до кошицької єпархії, як самостійний ужго-

родський апостольський вікаріят. До нього належить 45 парохій, 32 на Закарпаттю і 13 на східній Словаччині. Римокатолицькі студенти богословії із цієї церковної одиниці, які досі студювали в семінарії в Спішській Podhradі і в Кошицях та в Оломуці, мають у цій шк. році власну семінарію-інтернат в Ужгороді, а богословію студіють в тамошній гр. кат. Дух. Семінарії.

Православ'я дальше шириться, хоч і не в таким темпі, як колись, але що найважливіше—організується. На чолі православного руху стоїть єпископ Дамаскин (Серб із Югославії), який старається надати йому якісь організовані, тривкіші форми. Від серпня цього року зачала управа православної мукачівсько-пряшівської єпархії видавати свій орган, двомісячник „Православний Карпаторусскій Вѣстникъ“, в якому м. ин. подається число православних на Закарпаттю і Словаччині, на підставі перепису населення з 1930 року, на 145.583 душ, а в дійсности має їх бути нині 180.000. В 1933 році влада республіки узнала і системізувала 90 православних парохій на Закарпаттю і 12 на Словаччині, із 115 священниками. В Мукачеві, на передмісті Росвигово будується палата для єпископа і катедральна церква в московсько-новгородськім стилі і на весну найближчого року має бути готова. Гроші на будову дає, розуміється, уряд, який православний рух сильно попирає. Як подає той самий „Apostolat“, єпископ Дамаскин відбув цього року кілька конференцій із своїми священниками, на яких рішено завести зимові недільні школи для релігійного виховання православної молоді і плекання церковного співу. Для дяків мають бути основані спеціальні дяківські курси. Заборонено т. зв. „загальну сповідь“, так що священник обов'язаний сповідати кожного з окрема. Обмірковувано теж питання відкриття православної духовної семінарії. Молодь виховується в православнім студентськім інтернаті в Хусті. Найсильнішою підпорою православ'я є монастирі: п'ять мужеських і три жіночі. Ці останні числом своїх членів перевищують мужеські. В такім н. пр. жіночім монастирі в Ліпші біля Хуста, який існує десять літ (від 1925 р.), є всіх сестер 88, з чого половина з обітами. Усі майже монастирі положені на Марамарошині і там православ'я запускає найглибше коріння.

Зате гр.-кат. Церква має в Марамарошині один-одинокий монастир в Бороняві біля Хуста (одинокий — досі нереформований) з двома чи трьома монахами, який, річ ясна, не може сповняти як слід своєї місії в нинішніх часах. Жіночого монастиря на Марамарошині нема ні одного, а так придалися б там, бодай кілька домів СС. Служебниць.

Єпископ Дамаскин має бути освіченою людиною та дбає про піднесення культурного і морального рівня своїх

священиків (усі вони без належної освіти), так що його домагання, ставлені під цим оглядом до духовенства, викликали у деяких священиків на Пряшівщині спротив і вони від нього відлучилися. Православ'я на Закарпатті має чисто російський характер і в ньому має тамошній русофільський рух найміцнішу опору. Українці чомусь не стараються його опанувати, бодай у тих околицях, де населення вже національно освідомилося. Спроба створити українську православну Церкву на минулорічній збірці прав. духовенства в Тячові не повелася.

На всякий випадок православ'я на Закарпатті і далі загрожує тамошній гр. кат. Церкві..

Новий Апост. Нунцій у Празі. При кінці жовтня ц. р. приїхав до Праги архієп. Саверіо Ріттер, новоіменований апостольський нунцій для Чехословаччини. Праський архієпископ др. Кашпар зарядив, щоби представника Св. Отця привитало католицьке громадянство Чехословаччини як найдостойніше, так на границі держави в Хебі, як теж у Празі і Пільзні, куди на привітання нунція виїхав архієпископ особисто. В Хебі нунція привитали представники державних властей. Привітання у Празі перемінилося у велику католицьку маніфестацію. — Новий апост. нунцій має започаткувати нову еру у взаємовідносинах між Ватиканом і Чехословаччиною, бо вони були аж донедавна все дуже напружені.

Найстарша аптика в Європі. В Дубровнику (Югославія), в чудовій і затишній місцевості над Адрійським морем, є старовинний монастир ОО. Францісканів, а при нім знаходиться аптика, яка є найстаршою аптикою в цілій Європі. Основано її в тім самім році, що й монастир, себто в 1315 р. Монастир ОО. Францісканів має за собою гарне історичне минуле і є тісно зв'язаний з історією культурного і релігійного розвитку тих околиць.

1500-ліття вірменського перекладу св. Письма. Християнство в Вірменії сягає перших початків християнської ери. Історія ствердила, що ще перед оповіщенням Медіолянського едикту Константином Вел. (313 р.), Вірменія була вже християнською і засвідчила свою віру в Христа морем пролитої крові своїх мучеників в часи римського переслідування в 311 році. Християнська віра дісталася до Вірменії правдоподібно двома шляхами: з Сирії і Малої Азії.

Церковною мовою у Вірменії була у перших століттях мова сирійська, а почасти й грецька. Це не дуже сприяло розвитку християнства, тому талановитий і рухливий монах вірменський, Месроб, постановив перекласти св. Письмо на вірменську мову. В тих його намірах піддержував його тогочасний патріарх Сагак (Ісаак). Месроб, при помочі грецького каліграфа Руфаноса, створив відповідну для вірменської мови азбуку (до нині уживану), що складалася із 36 букв

і після того взявся за переклад Книги Премудрости Соломона, а своїм співробітникам поручив дальшу працю над перекладом св. Письма. Праця не йшла так легко. Треба було не тільки зладити переклад із сирійської мови, але й порівняти його з грецькими текстами, а вкінці узгодити його з автентичним текстом гексапларійським, що його опрацьовано в Кесарії. І тому, хоч вірменське письмо створено в 407 р., вірменський переклад св. Письма закінчено щойно в 435 р., але зате вірменський переклад св. Письма вважається одним з найкращих і є просто необхідний при критиці грецького перекладу св. Письма Ст. Зав., зладженого LXX-ми.

Месроб має ще й цю заслугу, що його переклад започаткував дальші переклади: творів Св. Отців Церкви, праці з ділянки історії Церкви, канонів, мартиріологій і гомілій, так що нині багато творів св. Отців, що загинули, можна знайти тільки в вірменській мові. (КАР).

Новий православний митрополит Буковини. По смерті митр. Нектарія православним митрополитом Буковини вибрано єпископа Більсько-Хотинського Висаріона Пуя. Новий митрополит в серпні ц. р. був у Польщі, відвідав м. ин. Почаєвську Лавру і кремянецького архієпископа Олексія. Митр. Висаріон — колишній учень Київської Духовної Академії.

Наради російських православ. єпископів у Сремських Карлівцях. Варшавське „Слово“ доносить, що при кінці жовтня і на початку листопада ц. р. відбулися в Сремських Карлівцях наради російських заграничних православних єпископів під головуванням сербського патріарха Варнави. Ціль нарад — довести до замирення розсварених єпархій.

На наради прибули м. ин. митр. Евлогій з Парижа і американський та канадійський митрополит Теофіл. Митрополит Теофіл мав на нарадах обстоювати самостійність своєї митрополії, беручи під увагу особливі обставини церковного життя в Америці, і піддержуючи одночасно проєкт митр. Евлогія — оснувати за границею чотири автономні митрополії. В багатьох точках осягнуто вже згоду. В принципі порішено питання про митрополичі округи, про нову церковну управу на чолі з синодом в Карлівцях, про церковний збір, що його мають скликати на весну слідуєчого року. Деякі розбіжності мало викликати випрацювання подробиць, що відносяться до митрополичих округів і організації Синоду. Його почесним предсідником буде митроп. Антоній, а фактичним головою, на предложення митр. Евлогія, повинен все инший митрополит, або, як другі хочуть, буде ним митр. Анастасій, якого на нарадах піднесено до тієї гідності. Різниця позначилася і в тім, що Евлогій хоче закріпити карло-

вацьку угоду одобренням з боку всіх автокефальних Церков, коли другі думають, що такого одобрення не треба.

Бачимо, що російська правосл. Церква розбудовує поза границями большевії щораз більше свою єрархію, хоч її число не стоїть у ніякім відношенню до числа вірних, що проживають на еміграції.

Лемківські богослови в Кракові. Перемиський „Український Бескид“ пише ось що:

„Довідуємося, що богослови Апостольської Адміністрації для Лемківщини поміщено в римо-католицькій Духовній Семинарії у Кракові. Питомців є 6, з того 2 екстерністів. Ця вістка викличе велике здивування серед вірних греко-кат. Церкви, коли взяти під увагу, що в Галицькій гр.-кат. Провінції є аж три духовні семинарії — у Львові, Перемишлі і Станиславові. Та не зважаючи на це, лемківських богословів вислали аж у Краків і примістили у відділі ченстоховським (краківська Духовна Семинарія складається з трьох секцій: краківської, шлеської і ченстоховської) Гр.-кат. богослови у Кракові не мають ні своєї каплиці, ні своїх духовників — взагалі релігійні практики виконують у римокатолицьким обряді — хіба в неділю ходять на Сл. Божу до парохіяльної церкви у Кракові. Богословських викладів будуть слухати у ягайлонським університеті в Кракові. Так отже гр.-кат. богослови будуть виховуватися в чужім для нашого обряду середовищі і ніхто не міг би заперечити, що корисніше було б, якби вони були приміщені у гр.-кат. духовній семинарії в Перемишлі, Львові або Станиславові. Є це перший випадок за ціле XIX і XX стол., що гр.-кат. богослови приміщені в римо-кат. дух. семинарії тільки тому, щоб не виховувались у гр. кат. духовній семинарії. Історія мабуть додатньо не осудить цього факту та й ледви, чи це буде корисне для виховання священничих кандидатів“.

До повищої вістки „Українського Бескиду“ не потребуємо додавати ніяких коментарів.

Польські католицькі зїзди в 1935 р. Дня 3 лютого ц. р. відбувся місійний зїзд у Пельпліні. Зїзд скликав і проводив йому хелмінський єпископ С. Оконеvський. На зїзді було 100 священників. Предметом нарад були актуальні справи місійної акції й пропаганди.

В днях 9 і 10 березня відбувся II Регіональний Зїзд католицької інтелігенції в Люблині. Між рефератами визначився реферат адв. Л. Доманського з Варшави про „Трагізм культури без Бога“ й інж. Л. Росцішевського про „Завдання катол. інтелігенції“. (Aten. Kapłańskie).

В днях 3—5 липня ц. р. відбулись у Люблині в будинку Католического Університету наукові виклади для духовенства. Предметом рефератів була Церква, яку розглядано з різних

боків, як ось: Церква, як містичне тіло Христове, як правна інституція, як суддя в релігійних справах, поняття Церкви в новішій богословії, православній і протестантській, відношення Церкви до модерних рухів і держави і т. ін.

Сирійська Церква. Єпархія маронітського обряду, замість єпархіальних семінарій, оснувала центральну семінарію для всіх єпархій в Ghesir. Семінарія числить 60 питомців. За наукові й докторські ступні стараються в Бейруті, де є університет ОО. Єзуїтів.

Як відомо, Мароніти мають у Римі теж свою колегію. Вірних, приналежних до цього обряду, є на своїй рідній території (передусім у горах Ливанських у Сирії) 322 тисячів, поза межами Сирії на еміграції 43 тисячі.

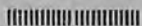
Посвячення церкви в Михайлівцях. Дня 29. вересня ц. р. відбулося урочисте посвячення новозбудованої величавої церкви Св. Духа при монастири ОО. Редемптористів в Михайлівцях на Закарпаттю. Посвячення церкви довершили єпископи: Преосв. Стойка з Ужгороду і Апост. Візитатор, Преосв. Чарнецький. В посвяченню взяло участь біля 20 тисяч вірних, що прибули з процесіями з ближчих і дальших околиць. Як ми вже про це своєчасно згадували, проєкт церкви виконав інж. Володим. Січинський у византійсько-українським стилю. Церква ціла залізо-бетонова і велика розмірами (може помістити до 2000 душ). Посвячення величавої церкви в Михайлівцях було одним із радісніших моментів на тлі сумної релігійно-церковної дійсності Закарпаття.

Аксум, святе місто Абісинців З кількох причин Аксум (за посідання якого велися в теперішній італійсько-абісинській війні завзяті бої і яке Італійці остаточно заняли) уважається містом незвичайного значіння та вимагає особлившої опіки над його нетикальністю. Передусім є воно для Абісинців святим містом. В ньому, в тіні старовинних обелісків, що надають містови якийсь спеціальний вигляд, переходять найбільші святощі Абісинців — легендарний *Кивот Завіта*, що його мав привезти з Єрусалиму син Мехеди, званої царицею Сави. Тут від непам'ятних часів коронувалися, за виїмком нинішнього Гайле Селясіє, всі абісинські цісарі і тут їх усіх по смерті хоронено. Крім цього Аксум є дуже старим містом, званим матір'ю всіх абісинських міст, і про нього згадує вже Геродот (V ст. пер. Хр.). Між ним і Єгиптом були живі взаємини, про що свідчать згадані обеліски. Це великанські кільканадцятьметрові моноліти, які тим різняться від обелісків єгипетських, що є прямокутні, а не квадратні і не мають написів. Найбільший із них (нині вже звалений) є 33 метри високий о підставі $3 \times 2 \frac{1}{2}$ метра; а інші (біля сотні), що стоять ще до нині, доходять до 20 метр. висоти. На кождім кроці стрічається

фундаменти колишніх величавих палат і будівель. Найдавнішою будівлею, що ще й досі існує — це коптійська святиня, збудована на честь Прч. Діви Марії. Збудована біля р. 1500 на руїнах первісної християнської святині з III ст. нашої ери, коли Аксум було столицею і головним центром християнства на схід від Єгипту в напрямі до Червоного Моря. Нині є ця святиня першою поміж усіма святинами абісинськими, бо тут переходується згаданий Кивот Завіта, що його стережуть священики, які є наче безпосередніми наслідниками тих, яким за часів Соломона були віддані в опіку отсі святощі. Щороку, в грудні, спішать з усіх сторін Абісинії до Аксум безчисленні громади паломників, бо тоді вулицями міста, застеленими диванами, відбувається процесія із Скинїєю. До Аксум приходять тоді головно богато прокажених, які вірять, що погляд на Кивот є в силі їх уздоровити. Аксум має крім цього від непамятних часів *ius asyli* і хтонебути, невільник, злочинець, чи свобідний чоловік скриється у його мурах, був незайманий і навіть цісар не міг проти нього виступити.

Церква в Греції. Православна Церква в Греції числить коло 6 міл. вірних, а єпископів ординаріїв має 86, майже всі з титулом митрополита. Священиків є 8118, а не-обсаджених парохій 280. Всі архиєреї й тільки 100 єреїв мають університетську освіту, 450 єреїв має укінчену богословію, котра є більше клясичною гімназією, ніж фаховою богословською школою, 480 є рукоположені учителі, 212 абсолювенти гімназії, а вся решта має укінчену тільки нормальну школу. Монастирів є 200 з 1720 монахами і 415 монахинями; монахи переважно не мають ані середньо-шкільної освіти. Який се „патріархальний“ світ і лад!

Чудесне відновлення ікони св. Николая. „Возрожденіє“ доносить, що в Ніці (Франція) чудесним способом відновився образ св. о. Николая в тамошній православній каплиці. Отся ікона колись була власністю царевича Николая, сина царя Олександра II. Вона находилася над постілю, в котрій царевич 1865 р. помер у Ніці. Потім ту ікону взяли до каплиці в Ніці. Від сонця ікона була цілком почорніла, а ляк, котрим вона була покрита, розтопився і поморщився. Від 22 травня с. р., зачинаючи від голови Святителя, ікона ставала щораз ясніша, а 2 червня виглядала наче вповні нова. Відновлену ікону сеї осені мають взяти до соборної православної церкви в Парижі.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові
Видає Бог. Наук. Товариство
Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

З друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78.

В Адміністрації „Ниви“ Львів, вул. Коперника 36

МОЖНА НАБУТИ:

Праці Богословського Наукового Товариства
які виходять під проводом о. проф. Дра Йос. Сліпого.

- T. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kuncevyč) — матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261. 8°.
- T. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate P. VIII + 120. 8°.
- T. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковно-слов'янської мови (Grammatica linguae ecclesiastico-slavicae ucrainicae). Ст. XIX + 284. 8°.
- T. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni). — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. 8°.
- T. VI. Др. Володимир Січинський й: Архітектура Катедрі Св. Юра у Львові. (L'architecture de la Cathedrale de St. Georges a Leopoli). Ст. 97 + XXX. 8°.
- T. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василіянок (Conspectus historiae et operae paedagogicae Sororum Ordinis Sancti Basilii M., Ст. 256. 8°.

о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статuti. Ст. 19. 16°.

Богословське Наукове Товариство у Львові в першій десятиліттю свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8°.

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських
в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартості споюємо під гарантією, вони відзискують попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Остерога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню тандиту. Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

... на місяць перед Місією
і Празником я замовляю все

СВІЧКИ „КЕРОС“

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим д о д а т к о м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6— зл., чвертьрічно 3— зл.
для Америки 2'50 доларя річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

З М І С Т :

Х.:	Стор.
За красу наших богослужень	409—412
о. Ч. Я.:	
Христос — Цар	412—418
о. Михайло Лада:	
Етіопська Церква	418—423
о. Др. Г. Костельник:	
Посмертне життя	424—428
Іван Миролюк:	
За самолівковий напів по наших церквих	429—431
о. Теодор Цегельський:	
Довкруги українського перекладу єрейського молитвослова	432—434
Відозва Тов. св. Андрея	434—435
о. Михайло Лада:	
Моя відповідь на контроверсії дов- кола катихизму „Божя Наука“	436—439
Нові книжки	439—443
Всячина	443—448

До Впреподобних Отців Передплатників „Ниви“!

Пригадуємо, що:

в половині місяця листопада ми розіслали окремо поштою пригадки до всіх Передплатників, а зазначена сума є покінєць III-го кварталу, А НЕ ПОКІНЕЦЬ 1935-го РОКУ. — З II-им числом вислано пошт. складанки. — Просимо вплатити нашу належитість.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

ЗНАНА ЗІ СОЛІДНОСТІ КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ ВАСИЛЯ ХОМИНА у ЛЬВОВІ вул. ДОМІНІКАНСЬКА II.

б. співробітника першорядних заведень, в Білгороді і Загребі (Югославія). Виконує всякі замовлення з обсягу мужеських і священичих одягів, як: реверенди, мантоліни, колпаки, кольоратки, папістики, загортки, порохівники, плащі, футра, фраки, смокінги, маринарки, студентські однострої і т. п. Гарнітури з власного і доставленого матеріалу.

Ціни як найприступніші. Солідне виконання, після найновіших взорів моди і випробованого англійського крою.

Цінник для Високопреп. Духовенства.

1. Реверенда грецька з гварантованої крєпи	80—125 зл.
2. „ римська „ „ „ „ „	75—120 „
3. „ „ „ „ кам'ярну	70—115 „
4. Пальто зимове з сибєрини на вовняній ваталіні	95—155 „
5. „ літнє з бельської крєпи	90—145 „
6. „ „ з кам'ярну	85—130 „
7. Мантоліна римська	35— 70 „
8. Порохівник	40— 80 „
9. Колпаки	5— 15 „
10. Кольоратки	2— 10 „

За виконання і якість матеріалу беру цілковиту відвічальність.

Н И В А

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим до д а т к о м
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно,
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америки 2'50 доляри річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

За красу наших богослужень

Богослуження нашої Східньої Церкви — отсей найвеличавіший і найуспішніший засіб нашого душпастирювання, беручи під увагу одну тільки зверхню форму, родить в душах боговійні почування. Богослуження — це джерело святих натхнень, синтеза Божого і людського на землі, це сила, що дає нам крила Херувимів, що відриває душу від землі, каже їй покинути всякі життєві журби і клопоти та піднятися понад усе марне, земське до небесних висот, щоби там тісніше з'єдинитися з Богом. Наша церква в часі богослуження — це справді частинка неба на землі.

Та щоби ми і наші вірні підчас богослужень справді „Херувимів таємним способом зображували“, щоби ми на правду відчували, що у наших церквах підчас богослужень частинка неба на землі, щоби ми з богослужень виходили до наших щоденних занять обмиті слізами покути, скріплені ласкою Божою, повні святих постанов — треба, щоби ці богослуження мали в собі щось таке, що було би в силі нас просто перероджувати. Треба, щоби богослуження, оця всенародня молитва, були одягнуті в таку зверхню Форму, яка допомогла б бідній людській душі осягнути такий глибокий релігійний настрій, який дав би їй силу стати ближче Бога. Бо це ж і головне завдання богослуження: відірвати душу від землі, від гріхів і понести її до небесних висот, щоби там Бога славити, благодарити й нові просьби складати.

І наші богослуження мають усі дані до цього. Величній геній християнської думки — головню на Сході — дав нам

ЛБ АН УРСР

Ж. Л.

такі чудові богослуження, так їхнім внутрішнім змістом, як і величавою зверхньою формою, що вони створюють небо на землі. Не дарож жеж посла св. кн. Володимира у своїх святім захопленню богослуженням Східної Церкви не знали, де вони: на землі чи на небі!

Чи треба вичисляти усі ті наші Вечірні, Повечір'я, Утрені, Часи, а передусім св. Літургії — повні глибоких теологічних правд, погідної містики й аскези, гарно підкресленої символіки, величавої поезії, а передусім того святого, божеського патосу, що приковує душу до Бога?!

З прийняттям християнства Україна прийняла і величавий східній обряд. Свою віру, свої молитви, загалом своє зверхнє почитання Бога вбирала наша Церква повсякчасно у величаві форми грецького обряду, які були відзеркаленням глибокої релігійності народної душі та які зберегли наш нарід в часи доволі довгої неволі при рідній Церкві і національності.

Так було довгі віки.

А нині? Нині багато дечого під цим оглядом змінилося і то змінилося на гірше. Ми нині стоїмо вже майже на руїнах нашого величавого обряду. Кількасотлітнє намагання наблизитися і в обряді до латинської Церкви зробило багато виломів у структурі нашого східного обряду і наших богослужень.

Те розхитування довговікових обрядових форм нашого релігійного життя позначається головню нині, в часи загального активізування християнської думки і психіки. Ця активізація полягає на тому, що на перший плян висувається проповідь, релігійні організації, публічні виступи й маніфестації тощо. Супроти антихристиянського наставлення нинішнього публичного життя — християнство повинно покинути пасивність і вийти із церковних мурів на публичне форум та зачати працю над християнізуванням усіх ділянок прилюдного життя.

Гасло нинішньої доби: притягати усіх до Христового Царства та працювати над їх спасенням всіми засобами душпастирської діяльності — відсунуло в тінь вагу зверхньої форми богослужень, значіння обряду. Обряд і загалом зверхні богослужбові форми це щось мертве, непотрібне, формальне, воно, мовляв, до спасення непотрібне.

Розуміється, що супроти тієї повені безбожності і неморальності, що каламутними філями котиться по нинішнім світі, активізація християнства безумовно конечна та що засоби нашого душпастирського діяння повинні бути пристосовані до нових вимог життя, — але при тім не сміє нічого трагити богослуження! Воно не сміє бути скорочуване, тому що ніби „за довге“, не сміє бути змінюване, бо... „непрактичне“, — воно, освячене традицією століть, мусить

бути збережене у як найчистішій і як найкращій формі! Головно в нас, де богослуження, тому що воно особливо гарне і майже для всіх зрозуміле, грає в духовім життю народу таку велику роль! Душа, надихана святою красою і величию наших богослужень, ніколи не покине Бога!

Тимчасом в нас у в відношенню до нашого обряду і наших богослужень витворився, головню в повоенних часах, правдивий хаос. Реформаторський дух захопив майже усіх. Кожда єпархія, кожний монаший чин, кожда парохія творить собі свій окремий обряд. На освячений тисячлітню традицією обряд глядять деякі, навіть і ті, що в першу чергу повинні стояти на сторожі його святости, з призи́рством і легко-важно, для них у обряді немає нічого великого ні святого, там тільки „заскорузлість і мертвеччина“, яку конечно треба усунути, а на її місце увести нові обрядові форми, що ди-шуть життям і наближують нас до латинського Заходу. І реформують у нас всі і все, із великанською шкодою так для обличча нашої Церкви, як теж для її особливого положення і завдань на церковному Сході.

Для прикладу возьмім ось хочби нашу св. Літургію. Такої свободи і такого легковаження у відправлюванню св. Літургії, як у нас, немає мабуть у цілм християнськм світі, так східнім, як і західнім. Не поміг тут майже нічого і новий служебник, що його всі наші Архiereї усталили і підписали на конференції в Римі, бо навіть у наших катедральних церквах не відправляється св. Літургія після рубрик цього служебника. Порівняймо відправу Сл. Божої в латинських костелах і в нас! Там точне зберігання кожної дрібниці, найменшої рубрики чи заваги, кожного руху чи обороту, а в нас — широка, ніким і нічим невязана свобода, так що кожда св. Літургія має в нас майже в кожній парохії свій окремий, індивідуальний вигляд. Про інші богослуження не треба й згадувати. В деяких парохіях відправа Утрені, Повечеря, Акафістів чи інших богослужень — це просто пародія! Нема там не тільки ніякої святости чи одушевлення, але навіть звичайного розуміння змісту чи символіки даного богослуження. А коли в нас, священиків, затратиться розуміння краси богослуження, то воно перестане сповняти те завдання, для якого воно створене.

І це діється, тоді, коли ми снуємо великі пляни, що мають бути сповнені і тут у нас і поза межами нашої церковної провінції, а в богослужбових обрядах, у цій найбільше властивій ділянці нашого душпастирського служення, ніяк не можемо знайти свого правдивого обличча!

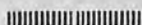
І чи треба дивуватися, що вірні, бачучи таке свобідне трактування святих річей, байдужніють до церкви і перестають ходити на богослуження?!

Тому найвища пора, щоби ми перестали вже раз шу-

кати себе, щоби ми в обрядовій ділянці перестали реформувати й експериментувати, а залишилися при тих формах, що їх нам передала історія і традиція.

А покищо, стараймося свято і гарно, у можливо найвищій мистецькій формі відправляти наші богослуження, особливо нашу величаву св. Літургію. Стараймося при відправлюванню богослужень і самі горіти святим вогнем і наших вірних тим вогнем ogrівати та вести їхні душі легше і краще до небесних висот.

X.

о. Ч. Я.

Христос Цар

(Докінчення)

З Божого Царства, Царства Христового розвинулася, як цвітка, наша культура і цивілізація.

Україну поставив Господь поміж Сходом і Заходом, як свою варту й апостолку християнства.

Христос її чудом був воскресив, а сьогоднішню неволею і терпінням — Він її спасає. Цеж усіх Українців ще треба переконати — що без Христа немає України.

В Христі скривається воскресення України і наше власне спасення.

Всеж таки насувається питання, чому нас Господь так важко досвідчає?

На це питання може нам відповісти тільки точний рахунок совісти, совісти нашого національного життя.

Чи Христос володіє у нашому народі? Чи може немає Він у нас до цього права? Як є з Христовим Царством у нас?

Якщо про Христове Царство мали говорити всякі зовнішні прояви, торжества, обходи, паломництва, походи чи конгреси, то такий обрахунок совісти, був би ще не злий.

І Церква доцінює ці зовнішні прояви життя народу, але вона питає, який є уділ і вплив Христа у його внутрішньому життю?

Весь нарід як одна цілість і одно єство — має служити Христу. На око здається, що так і є. На торжественних святах і національних річницях ми бачимо по наших церквах на чільних місцях і соціалістів і радикалів. Здавалосяб отже, що все в порядку. Та в дійсности так воно не є.

Наш рахунок совісти виказує жахливу суперечність поміж зовнішнім поклоном і внутрішнім життям нашого народу.

Гляньмо на якінебудь наші партійні програми. Більше там перепачкованих соціалістично-комуністичних доктрин, як християнських основ державницького будування.

Соціалістичні і ліберальні погляди глибше закорінилися в нашу ідеологію, суспільницьку і політичну, ніж ті ідеї, до яких на зовні признаємося, а навіть устами їх визнаємо.

Є в нас такий куріоз: соц.-радикали називають себе християнами, хоча погляд цей є запереченням Христового Царства, ненависний і ворожий Христу.

Так отже в наш устрій моральний і виховний, в наші обичаї і звичаї, звільна але послідовно втискається дух антихриста, що деколи з осторожности таїться, а навіть цілунком Юди цілує Христа та готує йому свою чорну зраду.

Є це отой злий дух історії, що в повільному, послідовному процесі розкладає наш нарід, а навіть фізично нищить по той бік Збруча і тут з дня на день точить його своєю проказою.

І нераз тяжко зрозуміти, як християнська більшість нашого народу дозволяє значній меншості накинати собі і вщепити проказу та дає їй волю собою кермувати.

Звичайно буває це або тому, що сини темряви хитріші бувають у своїм роді від синів світла, або тому, що наш нарід проспав цю хвилину, коли то вороги наші засівали серед нього кукіль. Всежтаки і ці причини не виправдують нас. Цеж бувало нераз таке в нас, що ми самі входили з нашими ворогами у різні бльоки і компроміси — що не могло принести ніякого хісна, крім болючих втрат, а то й катастроф. Бувало це деколи і не зі злої волі. І виправдання бувало: врятуємо пшеницю перед навалою кукілю і відхиленням від засад чи уступкою від правди — врятуємо себе. Так подавали ми свою згоду на безправство!

А який це сліпий розрахунок!

Коли хто-небудь бодай на часочок відходить від непорушних й основних засад, він їх ломить і валить. Тут недопустима спекуляція, ані ніякі компроміси.

Тому ліцитацію допускає лише лібералізм і демократизм, а правду цих слів стверджує наша розтіч.

Немає в нас непорушних і святих національних святощів, немає здорового ядра душі народу, немає сили, яка нас всіх звязала би огнивом солідаризму в моноліт, немає голосу народу, цього здорового інстинкту самозбереження нації, що дає життя, волю і розвиток.

Зате на дикому полі нашого національного життя герцює на конику популярности отаманщина і демагогія та жирують вони на розчавленім лоні поневоленої нації.

Совість народу вбили нам наші внутрішні і зовнішні вороги. Збільшевизовано нас! Посеред нас захиталися основні поняття про приватну власність, про родинне життя, про виховання молоді і т. п.

І цей посів беззаконня видає вже свої жажливі овочі.
Стрімголов летимо у пропасть!

А сталося це тому, бо наш нарід загубив свій звязок з Царством Христа, якого публично визнавати, за якого боротися і в якому свій животворний дух зберігати — є найбільша політична зрілість і мудрість народу.

Нинішня розтіч, брак відваги і ясности, хаос у наших переконаннях, це образ сучасного нашого жалюгідного стану.

У викривленому образі душі народу проглядає наскрізь безхарактерність, шкурність і рабство.

Над нами висить жахливий меч Дамокля.

Тому не диво, що супроти такого стану — ми не маємо приятелів у сім'ї вольних народів.

А всеж таки Україна не стратила своєї позиції поміж Сходом і Заходом, ні своїх цінних ідей, які жевріють блискучим вогнем у серцях вибранців народу і дрімають в душах збайдужнілого загалу, ні не стратила також свого післанництва.

Наші багатства, земля медом і молоком плівуча зробила і робить нас нещасним народом. Кожний ворог чигає на нас і тому, розчвертовані, стогнемо в ярмі.

І дух наш ниє! Живемо хвилинами, кислим сентиментом. Більше з привички ходимо до церкви, якщо взагалі ще ходимо, як з глибокого переконання і потреби. У нашій душі пригас святий вогонь, а ми живемо в темряві, непевні про наше завтра і будуче.

Єдиний рятунок скривається у кличі: Духа Нації визволімо з сили темряви!

III.

Жахливий образ нашої дійсности.

На уста тиснеться питання: що робити? Чи є якийсь вихід з цього страшного положення, чи є якийсь рятунок?

Перш за все, серед темряви неволі треба нам зібрати всі свої сили і кувати нову людину.

Вожд італійського народу Беніто Муссоліні каже: „Нові засади треба виковувати зі старих, непорушних основ, якими є надприродний чинник і релігія для життя народу. А до тих засад додати ще тільки треба порядок, дисципліну і працю“.

Так отже серед оргії антихристиянізму, що руйнує наш нарід, треба нам високо піднести прапор Христа, бо без нього нація не поступає вперед, ні не розвивається, ні не росте.

На життєвому базарі не вільно нам продавати правдиве золото, християнську віру за блискучі мосяжні бляшки.

Передовсім треба нам змодернізувати свій погляд на демократизм, ту форму політичного життя, де голос правління є за народом, а в дійсності є в руках жмінки спритних демагогів.

За взір хай нам послужить італійська демократія, яка не є демократією рабства, продажності і подлоти, що не є склонна навіть до якихнебудь шляхотних діл посеред мас, які поривається вести і формувати.

Наш демократизм треба нам оперти на св. Церкві, на Царстві Христа, в душах і совісті, що не знає ніякого компромісу з духами темряви.

Праця нашої демократії, що хоче погодити царство Христа з царством сатани — це даремний труд. Всяку половинчатість завжди опанує радикалізм — а в висліді ріст і руїна.

Найгірше зло, яке плекає демократизм, це страх перед самостійною ініціативою, страх навіть тоді, коли вже трохи збереться на відвагу.

А страх і зневіра в перемогу це початок кожної капітуляції.

Тому мужности і відваги нам треба і то на всіх ділянках нашого життя.

Нераз за один сміливий публичний виступ, за відважне слово простолінності і принципіалізму, за виповнення у совісті свого обов'язку, зовні і внутрі — мусимо бути готові на найбільшій жертви. Де в організмі нації жевріє така сила, там немає страху за її будучність.

Не вільно отже нікому мутити чистих християнських засад збанкрутованими ідеалами лібералізму. Слід нам завжди пам'ятати на те, що лібералізм це життя масонства.

Демократія лібералізму — це розклад у відношенні до чеснот народу.

Деяко тут треба сказати і про людей, що хочуть свої програми втілювати в життя у народі.

Муссоліні домагається від провідників свого народу, щоби вони ніколи не думали про себе, а завжди про нарід.

Так отже не жажда влади, честі, посад чи почестей, але служба, тверда служба — не самоволя думки, але беззастережне віддання себе основним ідеалам нації на життя і на смерть!

Добрі провідники — це дар небес, але вони є вихованці здорової і животворної душі народу. Бо нарід таких має провідників, на яких заслуговує і яких сам собі зуміє виховати.

З такого положення ніколи не вибавить народу яканебудь демократична збірна відповідальність таких одиниць, що не є нічим зв'язані з волею народу, ні його животвор

ними ідеалами, або таких, що ломлять засади науки Христа і руйнують Його Царство.

Бідний той нарід, що власне банкруцтво мусить покривати таким безкритичним і безглуздим культом. Бо в таких хвилинах не органічний і здоровий розвиток, але припадок і необрахованість будуть викладниками подій і непевного завтра.

Хто в життю руководиться засадами розуму і не вбив у собі голосу совісти, цей бачить, що тільки ідеали науки Христа стають самотнім рятунком для всіх народів всего світу.

Христова наука це заповідь морального здоров'я народів та їх відродження і життя.

Нераз писав про це у своїх посланнях наш Архиєрей і Владика, митрополит Андрій Шептицький. Та голос Його лунав по широких наших просторах мов по пустарі.

А дійсність? Вона так і голосить нам своє тверде слово, що без уздоровлення душі нації нема відродження, ні життя.

Тому накінець кілька слів про відродження наших душ, живої душі народу під знаменем хреста, під проводом Христа у Христовому Царстві.

Досить вже нас розмежували кордони, тому невідомо нам самохіть ділитися партійництвом.

Не питаймо ніколи про те, що нас ділить, але радше шукаймо того, що нас може зв'язати.

Памятаймо на доручення, яке дав Христос Апостолам: „Хто не є проти вас — з вами є“. Так отже крайна пора стати понад партії і всякий партійний шкурний інтерес, а скупитися разом в одно стадо Христового Царства і на одну службу — службу Україні.

Тому що лавина зла організовано котиться на нас і хоче нас залити, стараймося гідно поставити відсіч.

А всеж таки в нас є могутні скарби ідеї християнського і надприродного життя, того життя, що єдине підносить душу народу в гору і серед невзгодин та темноти являється компасом на шляху до відродження і спасення. На жаль, ми тих скарбів не зуміли добути наверх, ні використати, ми остали і є слабкі та віддані на ласку-неласку химерної долі.

Крайна пора добути ці клейноди, що є самоцвітами вінця Царя Слави.

Треба нам раз на завжди пізнати, що те все, що є запереченням Христової науки, це є також запереченням національних засад, а все, що розбиває надприродне життя душ і родин, руйнує організм нації і животворні сили Батьківщини.

Треба нам зрозуміти, що сьогодні не встоїться ніяка половинчатість, що не ошукаємо історії, ні самих себе самою зручністю угод чи компромісів, але що стоїмо поміж двома скрайностями.

Маємо до вибору Христа або антихриста.

Якщо тільки на дрібку або на мить відхилимось від Христа, то чи хочемо, чи не хочемо, віддамо себе в обійми антихриста, в якого диявольському утиску вже починає кочати культура і цивілізація цього світу.

Так отже лицем до Христа, до Христового Царства нам треба повернутися зовсім і щиро!

Рішуче протиставмо в нашому суспільному, родинному і політичному життю всяким струям радикалізму — наш здоровий Христовий дух.

Це єдиний рятунок!

А в боротьбі за Царство Христа нам треба узброїтися в любов і виrozumіість для людей, що нераз самі на знають, що роблять, але завжди мусимо бути непримирені там, де річ іде про нашу ідеологію і засади.

Отаманщина вбила нам наш здоровий суд опінії загалу, що зійшов через демагогію на манівці і на бездоріжжя.

І тому в нас така поблажливість і немає ніякого авторитету, ні суду публичної опінії — бо немає в нас основних моральних засад, ні ясного суду про добро і зло.

У звороті до Христа скривається ця вага і суд про других і нас самих.

Щойно тоді зуміємо зло осудити і направити — якщо визнаємо наш гріх і пізнаємо нашу вину, хочби це була тільки вина нашої байдужности чи недбальства, або вина егоїзму злого приватного життя, що підриває і руйнує здоровля народу.

Це не фраза або жарт, що нам треба творити покуту.

Бо якщо ми її самі не зачнемо, то її нам наложить Христос, поневолі і ще важчу.

Нам треба перепросити Христа за наші вольні — невольні провини, за спротив Його науці й ідеалам, за нашу половинчатість і байдужність, і зєдиненим у Його св. вірі віддатися під Його Святе володіння!

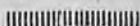
У Фльоренції, в 1495 р. Фльорентійці серед окликів „Eviva Christo“, вибрали володарем міста й оборонцем своєї свободи Христа-Царя.

Двацять літ пізніше, в 1527 р., в найтяжчих хвилинах і небезпеці пригадали собі Фльорентійці на свого Володаря і відновили обіт та свою посвяту Христу. Мармурна плита на площі Vecchio сповіщає всім, що Фльоренція під пануванням цього Володаря найшла волю і своє щастя.

Ухвала цього плебісциту звучала: „Jesus Christus Rex Florentini Populi, Populi Decreto Electus“.

Ми прохаймо Христа, що веде Україну шляхом трагічної Голгофти, хай поставить наш нарід на свічнику світа і хай дасть нам дожити кращого завтра.

І доживемо ми цієї хвилини, якщо нарід колись святої України пригадає собі свою місію у Христовому Царстві, визнає й упокориться сūпроти Христа-Царя за свої невиконані зобов'язання та на всіх своїх-серцях вириє глибокий і торжественний акт посвяти Христу-Володареві: Ісус Христос Володар України, вибраний волею Українського Народу.

Етіопська Церква

Уведення християнства в Етіопії (Абіссинії) зв'язують з оповіданням Апостольських Діяній (VIII, 27) про євнуха цариці Кандакій. Голошення Євангелія тягнулося від часів св. Атанасія Олександрійського, себто від половини четвертого віку. Першим єпископом був св. Фрументій, Фремонат Етіопців, висвячений самим св. Атанасієм. Про перші літа церковної історії цієї країни майже нічого не знаємо. Певне без сумніву те, що під кінець V в. прийшло 9-ох монахів із Сирії, правдоподібно монофізитів, що оснували монастирі в північній частині країни. перекладали на Геез — себто семітську мову, якою тоді там говорено, Новий Завіт, а передовсім Євангелія.

Між рр. 551—565, як патріярхом Мельхітів в Олександрії був Аполінарій, а византійським імператором Юстиніян, про місіонарську працю спорили живо Мельхіти і монофізити, особливо ці останні. Пізніше від кінця того століття до XII в., крім єрархічної залежності від Олександрії, звідки монофізитський або коптійський патріярх присилав митрополита, немає ніяких вісток. Ба й невідомо, коли Етіопія була втягнена в монофізитську єресь. У XIII ст. коптійська церква в Єгипті була в розквіті. Були богослови й каноністи значної ваги, а відрух цього дався чути і в Етіопії. Під пануванням цесаря Зари Якоб (рр. 1434—1468) місії між поганями були дуже численні і ведено їх інтенсивно. Важні богословські арабські твори переведено на Геез, літургію переглянено і справлено, та краще впорядковано дисципліну.

Вправді одній домініканській місії вдалося дістатися до Етіопії в другій половині XIII або першій половині XIV в., та це не мало ніяких наслідків, бо церковна організація Етіопії вже тоді була завершена і такою залишилась аж до наших часів.

Отже на чолі Етіопської Церкви стоїть один єпископ, званий аб уна, себто наш отець. Є ним усе Коптієць, якого посилає Олександрійський патріярх, тепер з осідком у Каїрі, на бажання негуса негесті, себто царя царів, всеможного суверена цієї феодалної держави. Та Копти ніколи не погоджувалися дати цьому самотньому достойникові помічників. Щойно в 1929 р. бажання Етіопців спов-

нилися і хоч абуна і далше є Коптійцем, то має 4-ох помічників, усіх Етіопців. Та що більше, монофізитський патріярх, будучи в Етіопії, наділив єпископським достоїнством ще й ечедже, себто голову монахів (дуже численних в країні) та патрона дуже численних церков.

Примітивний стан церковної організації в Етіопії мав свій вплив на стан християнства. Тут не було змоги ніколи відбувати собори та подбати про виховання духовенства. Церковна наука була монополем церковних півців (дантара і мамеран, які зберігають традицію давньої мови Геез, нині мертвої), та церковного співу, заведеного — як кажуть — монахом на імя Єред. Вони продовжують все ще богословські диспути на христологічні теми, якими залюбки займалися Етіопці в минулому.

Друкарні появились в Етіопії недавно і вже починають показуватися книжки й періодичні видання, але все це ще примітивне, в початках.

Етіопська Церква майже ніколи не мала взаємин зі східними Церквами, поза коптійською. Російська релігійна місія, вислана в останніх літах XIX в., що осіла була в частині від Червоного моря, залишилася без ніякого успіху, а кілька візит митрополита Олександрійського грецького патріярхату на негусовім дворі в Адіс Абебі в останніх літах були без більшого значіння.

Зате взаємини з Заходом були успішніші. Відкриття Португальців при кінці XV в. започаткували зносини Етіопії з Лісбою і Римом. Головство папи було явно визнане в Фата Негесті (законодавстві цісаря), релігійному і горожанському кодексі, уживаному ще й тепер. Не дивниця, що негус Лсбна Дангель (1508—1540) шукав нагоди зносин з папами Львом X і Климентом VII.

Не обійшлося тут і без ошуканств ріжних авантюристів.

Ось н. пр. португальський лікар Йоао Бермудец використав знайомство коптійського патріярха та збирав жертви навіть в португальського короля на мілітарну поміч для християнської Етіопії проти музудманської інвазії. Та коли минула небезпека, ошуканство Бермудеца, що зумів підійти і Святіший Престол і самого португальського короля, було викрите, а авантюриста прогнали з Етіопії (1556).

Правильну місію в Етіопії намітив у половині XVI в. португальський двір в порозумінню з Апостольським Престолом. Їй пособляв і сам св. Ігнатій Лойоля. Але зміна настроїв в етіопського суверена, тоді Галядевоса (Клявдія), та скупі інформації, які мали тоді на Заході про церковні інституції на Сході, перепинили добрий вислід. А вислано тоді в Етіопію патріярха і двох єпископів, усіх латинників. Перший патріярх Нунсє Баррето мав вичікувати в Гоа можливості дістатися в країну. Там він умер у 1561 р., а тільки

один з єпископів, Андрій д'Овієдо потайки дістався до країни. Нерадо прийнятий, д'Овієдо зумів всеж таки виконувати свою юрисдикцію над Португальцями. На його думку полеміка з місцевими монофізитами була просто безкорисна і тому посвятився більше твердому апостолятові між місцевим населенням. Він умер в Фремоні коло Аксум в 1577 р. а його останні товариші зникли в наступних літах (1577—590). Негус Якоб За — Дангель (1597—1607) і Соцініос (1607 — 1632) показалися більше прихильними для католицької Церкви, а Соцініос навіть явно прийняв в 1622 р. Унію, яка однак дуже коротко тревала. Великим мистцем в його наверненню був Єзуїт Педро Паез, що вмер в тім самім 1622 році. Папа Урбан VIII гадав, що прийшов відповідний момент відновити пааріярхат, повірений колись Нунецови Баррето. Вибрали на патріярха Альфонса Мендеца у 1622 р. Але його прогнано в 1636 р., а етіопська держава остала тепер замкнена на довгі літа перед всякою католицькою пропагандою. Коли й ведено по змозі місійну працю, вели її вже не Єзуїти, а Франціскани. Дальша історія місій в Етіопії така: В 1788 р. іменували титулярним єпископом з Адуліс етіопського священика Юрія Егзябечер (пана землі), та згідно з виразним порученням папи Пія VI висвятили його в Римі у византійському обряді. Зі священиком Михайлом Почелі з Трікаріко удався він у свою країну. Якийсь час давали знак про себе листами, але 1696 р. єретики його убили.

Місія Теодора Абу Карім, Апостольського Вікарія Коптів, постановлена в 1840 р., здається, не дійшла до ціли. Місію на ново підняв з початком XIX в. Лазарист сирійської місії, Йосиф Сапето, що вибраний на товариша французького подорожника Антона Томсон д'Аббадо, зумів у 1838 р. заінсталюватися в Адуї. Він кинувся до науки геєз і вивчився народньої мови країни, її памяток та історії. Коли Антін д'Аббаді вернувся до Риму, наклонив префекта Пропаганди встановити в Етіопії Апостольську Префектуру. Її поручено священикам Лазаристам і такий був початок довгої місії (1839—1860) бл. Юстина де Якобіс, вибраного у 1847 р. для титулярної Церкви в Нільополіс.

Як Італія заволоділа Еритреєю, Апостольський Престол установив у тій околиці нову Апостольську Префектуру (1894), переіменену в 1911 р. на Апостольський Вікаріят, який віддано Капуцинам. Коли число етіопських священиків поволі збільшалося, рішено започаткувати східню єрархію. У 1930 р. іменували монсіньора Хідане-Маріям Кассу ординарієм етіопських католиків східнього обряду з осідком в кольонії Еритреї.

Літургічна мова геєз, стара мова Етіопії, від кількох віків витиснена з народнього вжитку. На її місце прийшли два головні діалекти: тіграй в Еритреї і північній Етіопії,

та амаріння на півдні. Вони мають спеціальну азбуку, де кожда шелестівка має окремий знак для кожної голосівки або сполуки з голосівками.

Все те, що називаємо обрядом, є в Етіопії Олександрійського походження, бране з коптійського чи арабського в різних часах, без ніякого порядку. Все це є розсипане в безлічі кодексів, часто неповних, але при докладній праці, спомаганій модерними науковими критеріями, можнаб його уодностайнити. Європейські мови мало відомі в етіопській країні. Італійська мова поширена в кольонії Еритрея, а в державі негуса є дещо відома мова французька.

Стан католицької Церкви на територіях, замешкалих етіопськими племенами, отже в Абісинії чи в Етіопії (перша назва, накинена Арабами, є згїрдлива, значить „мішанина народів“ — самі себе зовуть Етіопцями, що значить опалені лиця) під цю пору складається з двох префектур і двох вікаріятів, яким підлягають вірні латинського і східного обряду. На чолі католическої Церкви стоїть настоятель конгрегації місії Едвард Грісон з осідком у Гуалі.

„Atlas hierarchicus“, виданий в Paderborn 1929 р., подає такі статистичні дані:

	католиків	некатоликів	священиків		братчиків	монахів	катиків і учителів
			чужих	місцев.			
Вікаріят в Абісинії	2.100	5,500.500	5	12	1	16	?
Вікаріят в Галляс, (провінція Абісин.)	8.243	2,885.000	22	9	4	24	56
Префект. в Каффа (провінц. Абісин.)	1.500	2,000.000	14	—	8	12	13
Префектура в Джібуті	512	150.000	5	—	2	9	3
Вікаріят в Еритреї (італійська кольон.)	33.800	362.000	25	64	10	137	45

Ординарієм східного обряду в Еритреї є Хідане—Маріям Касса, титулярний єпископ Тібарі Тібаріс з осідком в Асмарі. Подав я тут дані з Еритреї, бо до 1884 р належала вона до Абісинії, з населенням етіопським.

Такі відомости про абісинську Церкву, головню про католицьку, находимо в „Statistica concenui storici della Gerarchia e dei fedeli di rito orientale“, виданий Орієнтальною Конгрегацією в Ватикані 1932 р.

Незєдиненою Церквою, як це вже вгорі зазначено, завідує від 1929 р. Абуна-Коптієць, з чотирьома помічниками Етіопами. Єпископським достоїнством наділений також про-

тоархимандрит, Ечедже, що є сповідником цісаря. Під його управою є церковні маєтки і шкільництво. Монастирів є багато, а найважливіші в святому місті Аксум і колишній столиці держави, і в Дебра Лібанон. Монахи в порівнянні із світським духовенством є більше освічені і завідують важнішими церквами. Світське духовенство є жонаті, а щоби доступити свячень, вистане знати мову Геез і церковний спів. При богослужіннях вживають музичних інструментів — органів, бубнів і плещуть в долоні. Тайну Хрещення уділяють хлопцям в сороковім, а дівчатам в вісімдесяти дні від уродження, хіба що дитина небезпечно хвора, то тоді скорше. Хрещення уділяється зануренням у свяченій воді і трикратним поливанням водою голови дитини. Хлопців також деякі батьки ще й досі в восьмим дні обрізують, як у Жидів. По хрещенню уділяється Тайну Миропомазання. Літургій є кільканацять та найчастіше служать т. зв. Апостольську. Найсвятіших Тайн не переховують в церкві, а хворих причащають по Службі Божій і то звичайно тільки тих, що все приступали до св. Причастя. Дітям дають св. Причастя при Хрещенню, а потім також до 12 р. життя. Тайна Покаяння получена звичайно з дуже строгими покутами (нераз кілька літ посту), але покутою можна поділитися з членами родини і приятелями. Нераз і на дорозі просить Етіопець священика: „розріши мене“, а на те свщеник: „я тебе розрішаю“ і це є форма сповіди.

Рідко уділяють Тайну Єлеопомазання, і то лиш у церкві. Приймати можуть не лише хворі, але й ті, що знаходяться в душевнім пригнобленню. Всі присутні держать св.тло. Як нема світла, не можна уділяти цієї Тайни. Тайну Супружжя попереджує акт супружжя цивільного. Заручини та супружжя заключають звичайно позаочно. Після заключення супружжя молоді мешкають один місяць разом, приглядаються собі, потім жінка вертається до дому своїх батьків і подружжя може час від часу зі собою бачитися. По році або замешкують разом, або розходяться. Устатковані старші люди заключають супружжя в церкві і таке супружжя вважається за нерозривне. Церква бореться з тою формою подружжя, не допускаючи тих, що в таких подружжю живуть, до св. Причастя і тому св. Тайни приймають здебільша діти і старші люди.

В науці про Св. Духа учать, що Він походить від Отця. Щодо Ісуса Христа, то відкидають дві природи, а вірують в одну природу (монофізитизм). До дев'ять ангельських хорів додають десятий Сайтана. Жертви складають не лиш добрим, але і злим духам. Вірують у традиціонізм, себто, що душа є частиною душі батьків. Душі праведних йдуть по смерті на лєно Авраама, до якогось земського раю, де чекають на воскресення тіл і на страшний суд.

До канонічних книг Ст. Зав. Етіопці додають малу Книгу Роду, книгу Еноха, Пастора Єрми, вознесення Ісаїї, третю і четверту книгу Ездри, та книги Макавейські, відмінні від наших, до Нов. З. додають лист і вісім книг св. Климента.

Нарід гаряче прив'язаний до християнської віри, але їх релігійність полягає теж і на забобонних практиках. Пости зберігають дуже строго, а є їх на рік до 200 днів. Від збереження посту, читання псалтирі, цілування мурів церкви, піклування про „отця своєї душі“, себто сповідника, узялене небо. Вбивство, крадіж, кривоприсяга, многоженство, конкубат, розводи наче би не були гріхами. При тім всім велике почитання Прч. Діви Марії. В її честь є багато свят (33). В народі багато жидівських практик як обрізання, святкування суботи, а теж і неділі.

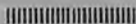
Є в них дві галузі монаших чинів. Одному чинові початок дав Естазіос і він є за жидівськими практиками, а другий походить від Текле — Гайманота, що поборює юдаїзм. Цісарі підпирали більше напрям першого чину.

Величаво обходять свято Воздвиження Ч. Хр. В ночі виходить за місто процесія, в якій беруть участь всі і двір з негусом і цілою родиною. Палять там велику ватру, а потім освячують плоди. З такою величавістю обходять і Богоявлення зі свяченням води. Рождество Христове, страсти, апостолів і архангелів святкують кожного місяця.

На будову церков Етіопці не жалують гроша і будують дуже багато храмів і то деревляних, а дуже мало мурованих. Олтар давніше все був положений на сході, в новіших церквах на середині. Для жінок є в церквах окремі галерії. Церкви округлі або багатокутні. При більших церквах буває і кілька десятків священиків і діаконів. Ці останні дуже молоденькі хлопці. За більший подвиг уважається відбути прощу до Єрусалиму, де від XII в. мають свій етіопський монастир і до святого міста Аксум.

Всіх мешканців Етіопії начисляють до 12 мільонів. Є се різні споріднені племена, з яких половина це чисті Абісинці, які є монофізитами. Решта магометани, погани, жида й інші. Темний нарід під впливом чарівників складає жертви злим духам. Почитання духів, птахів, кроваві жертви, навіть людські не належать до рідких явищ. Шкільництво в початках, в країні 95% анальфabetів.

о. Михайло Лада

о. Др. Г. Костельник

Посмертне життя

(Продовження)

7. Притчу про богача та Лазаря (Лук. 16, 19—31) Христос наче заздалегідь на те уложив, щоб на ній розбивалися всякі такі маячення, як маячення „біблійників“.

Помер Лазар, „і занесли його ангели на лоно Авраамове“. Отже зі смертю Лазар не перестав жити, бо ангели занесли його душу там, де був Авраам до часу Христового відкуплення. Помер і богач, і на другому світі найшовся в пеклі задля свого грішного життя. Коли богач переконався, що йому вже нема помічі, просив Авраама: „Прошу тебе, отче, пішли його (Лазаря) в дім мого батька, бо маю п'ятох братів, нехай закликає їх, щоби й вони не прийшли в це місце муки“. Але Авраам відповів йому: „Коли Мойсея й пророків не послухають, то й колиб хтось воскрес із мертвих, не повірять“.

Колиж це все діється? Не по воскресенню, не в майбутнім раю „біблійників“, а в наших життєвих обставинах — ще в Старому Завіті. Богач з другого світа хоче післати Лазаря на землю до своїх братів, які ще живуть. А Лазар не пішов до неба, тільки „на лоно Авраама“, бо небо перед Христовим відкупленням було замкнене для людських душ. Отже те все діялося на другому світі, ще в Старому Завіті, по смерті Авраама, Лазаря і того богача, а всі вони далше живуть: богач у пеклі, Авраам і Лазар на щасливому місці.

Отже є й посмертне життя, є й пекло. Це тільки „біблійники“ перечать, але св. Письмо вповні виразно навчав про посмертне життя, про небо, місце вічної радості, та про пекло, місце вічної муки.

Справді притча про богача й Лазаря є тільки притчею, в ній не мусять бути всі образи історично правдиві (напр. що вбогий називався саме Лазар, що лежав перед брамою богача); одначе Христос своїми притчами хотів навчати людей, а не забавляти їх. І якщоб це не було правдою, що є посмертне життя, небо та пекло, то й тут Христос зводив би своїх учеників своїм способом говорення, був би дурисвітом.

Та маючи вибирати між тим, чи Христос є дурисвітом, чи „біблійники“ є дурисвітами, ми не будемо жаяхатися ніяких їх осудів, як напр. того, де вони кажуть: „Але знаємо також, що цілий світ є обдурений і зведений Сатаною (!!) і що вірить йому що чоловік не вмирає“¹⁾, а скажемо їм

¹⁾ „Боротьба на небі“, стр. 22.

просто в очі, що вони є люнатиками й дурисвітами.

Люди помішаного розуму говорять, що хочуть — їх ніякі закони думання не в'яжуть. Дійсно тільки на тій основі „біблійники“ вважалися писати: „Хоч одним стихом повинні-сте доказати безсмертність душі і повалити наші твердження, оперті на Святім Письмі“¹⁾.

Одного стиха хочуть — а ціле св. Письмо свідчить про безсмертність душі!

Всі поганські народи й Жида вважали земське людське життя за головне, а друге життя тільки наче за відгомін земського життя. Христос Господь переставив поняття про ті два життя: він навчає, що земське життя є щойно початком, наче „коренем“ людського життя, а справжнім людським життям, „цвітом“ людського життя є посмертне життя.

Цю свою науку Христос вкоротці зібрав у своїх блаженних:

„Блаженні вбогі духом, бо тих є царство небесне.

Блаженні чисті серцем, бо вони Бога оглядатимуть.

Блаженні переслідувані за правду, бо їх є царство небесне.

Радуйтеся і веселітеся, бо ваша нагорода велика в небі“ (Мат. 5, 3—13).

Отже коли цілий світ вірить у посмертне життя, то не він „обдурений і зведений Сатаною“, як це верзуть „біблійники“, але власне „біблійники“, що не вірять у посмертне життя, є „обдурені й зведені Сатаною“.

III

Крутарства „дослідників біблії“

1. „Дослідники біблії“ грубо заражені матеріалізмом. Саме тому не хочуть вони признати душі без тіла та мріють про земський рай. Що це дійсно так, свідчать слова Русселя: „Ми не могли би собі уявити нашого божественного Отця, ані нашого Господа Ісуса тільки як великих духів без тіла. Їх тіла є величні духові тіла“²⁾. Отже ніби навіть Бог Отець має тіло! До того „біблійники“ заражені фальшивим (перечуленим) гуманізмом, і тому вони не признають пекла. „Боротьба на небі“ каже, що пастор Руссель „пустив воду (правду) на пекло і погасив огонь“³⁾. А докази проти існування пекла подають ось

¹⁾ „Боротьба на небі“, стр. 46.

²⁾ Цитує Anton Müller у статті „Die Ernsten Bibelforscher und ihre Behauptungen“, у збірній книзі „Religiöse Volksströmungen der Gegenwart“. Freiburg i. Br. 1924. Стр. 33.

³⁾ Стр. 107.

такі: „ніякий люблячий отець ані на хвилю не думає мучити завсігди свою дитину. Чиж Бог, висший від чоловіка, висший від ангелів, котрий є любовю мав би бути більше немилосердний, як чоловік? З сего бачимо, що наука священників понижує Божий характер і вони за се будуть відповідати“¹⁾.

„Біблійники“ ще й гірші речі виписують на священників. Так „Боротьба на небі“ каже, що священники мають образуювання, отже могли би „научати людей правильно після Святого Письма“, та не хочуть. „А чому вони не хотять сего зробити? Відповідь на се коротка: бояться, щоби люде не довідалися правди“²⁾. „Такі надуживали сих наук для власної користи, щоби збогатитися з okazji чужого горя“³⁾. Та Бог свідком, що ця справа не така „дурна й ганебна“, як її представляють „біблійники“. Річ у тому, що священники — саме тому, що мають відповідне образування — не можуть плести таких небилиць, як „біблійники“. Ось що!

Проти доказу „біблійників“, що пекло є неможливе за для Божої доброти й милосердя, мусимо піднести ось такий суперечний доказ зі самого розуму:

Ніякий добрий чоловік не сотворив би такого світа, яким він дійсно є: з такою великою мірою всякого лиха й терпінь.

А Бог всетаки сотворив саме такий світ.

З того слідує: а) або що Бог не є такий добрий, як про нього каже св. Письмо („ніхто не благий, тільки один Бог“, Лук. 18, 19), але і добрий і злий; б) або він добрий і благий, однак не нам, марним сотворінням, ставати з ним на прою щодо терпінь на цьому й на тому світі, бо Бог певно має повне оправдання для їх існування.

Коли ми вже раз приймили св. Письмо за Боже слово, то мусимо признати, що творцем світа є Бог та що він добрий і благий, що земські терпіння мусять мати в Божому пляні повне своє оправдання, а чи на тому світі є вічне пекло, чи ні, це ми своїм розумом не можемо вирішити (ми воліли би, щоби вічного пекла не було), але мусимо признати, що каже св. Письмо. А св. Письмо каже: „ідіть від мене, прокляті, в огонь вічний, приготований діяволу і його ангелам“ (Мат. 25, 41); „там буде плач і скрегіт зубів“ (Лук. 13, 27); „ліпше тобі калікою увійти в життя, як обі руки маючи, відійти в пекло, в огонь негасаючий, де їх червак не гине й огонь не вгасає“ (Мар. 9, 43—44; Мат. 18, 8).

На підставі самого розуму годі виключити можливість

¹⁾ „Боротьба на небі“, стр. 111.

²⁾ Стр. 118.

³⁾ „Де знаходяться померші?“, стор. 39.

вічного пекла, бо коли в цім світі (на землі) можливі такі великі терпіння, то й на другому світі вони певно можливі. Атже той самий Бог є творцем цього й того світа. Очевидно, якби пекло не мусіло існувати, то воно й не існувало би — так само, як земські терпіння. На цьому світі тайна життя-буття для нас „запечатана“, тому повинні ми в покорі ждати, аж повніше відкриється нам вона на другому світі.

2. „Біблійники“, переняті психозом сензаційности, цілком не зважають на логічну звязність при пояснюванню св. Письма, а говорять тільки те, що хочуть. Переважно воюють вони св. Письмом Старого Завіту проти зміслу св. Письма Нового Завіту: темнішим „пояснюють“ ясніше (Новий Завіт мав доповнити й пояснити Старий Завіт). Довільно вибирають такі місця зі св. Письма, які їм подобаються; а які їм не подобаються, тих або взагалі не підносять, або немилосердно, без усяких обиняків натягають їх. Так напр. „Гарфа Божа“ пише: „Науку о вічних муках не потверджує ні єдине місце в св. Письмі. Є там деякі місця, написані в образних звратах (словах), приповідках і в темних вираженнях, котрі одначе представляють иньшу велику правду, але ніколи не вказують неначе вони говорили о вічних тортурах або муках, призначених для людського роду“.¹⁾

Інше місце з тої книжки: „Виконуючи Божу справедливість Єгова-Бог ніколи не послугується муками або тортурами. Противно Він називає таку науку поганею в Його очах. Божа справедливість, коли виконана, нищить злочинників; для того се, що є вічно знищене, є вічно укаране“.²⁾ На доказ цього наводить „Гарфа Божа“ слова з 37 псалма: „Бо лиходії будуть знищені... погинуть беззаконники... переступники будуть знищені всі до одного“... Ясно, що тут говориться про знищення на землі, на цьому світі. Але не наводить „Гарфа Божа“ з євангелія тих слів, що говорять про Божу кару на другому світі: „їх червак не гине й огонь не вгасає“. Отже це замикання очей на правду, а не доказ. Видіння ап. Івана: „І бачив я нове небо й нову землю“ (Апок. 21, 1) „Гарфа Божа“ поясняє зовсім довільно, алегорично: „Слово „небо“ символічно означає невидиму правлячу силу: а „земля“ означає з'організовану суспільність. Старе небо було лихе, бо сатана, лихий, був правителем. Стара земля була лиха, бо організації людей (держави) були під властю сатани“³⁾. Невже це пояснювання св. Письма? Ні, це не пояснювання, а топтання тексту св. Письма — це підставлювання свого власного тексту, замість тексту св. Письма.

¹⁾ Стр. 48.

²⁾ Стр. 53.

³⁾ Стр. 349—350.

Де св. Письмо вповні виразно та ясно говорить про посмертне життя, про пекло, про небо, там для „біблійників“ ніби нема нічого певного, вони тут нічого не бачуть, бо не хочуть знати про ці речі. А де в св. Письмі в дійсності ніщо не кажеться про те, про що „біблійники“ фантазують, там вони ніби знаходять пророцтва для себе — аж ген до найменших подробиць. Так нпр. „Гарфа Божа“ пише: „Десять верблюдів, що взяв з собою Єлеазар, представляють Свого Боже, десять струн на гарфі“. ¹⁾ Книжка „Гарфа Божа“ має 10 розділів, ніби 10 струн, і ці верблюди Єлеазара ніби проображували цю американську книжку... Нівроку, це неабияка дурниця!

Та „біблійники“ пишуть наче в горячці! Коли „біблійники“ (звичайно на основі старозавітних пророцтв) обчислюють кінець світа, о, тоді вони не знають ніякого стриму для своєї психози, що любить у сенсації — говорять наче справжні люнатики (гл. „Гарфа Божа“, розділ „Час його приходу“, стр. 224—242). Для прикладу наведемо бодай кілька стрічок з тих маячень:

„Тому, уживаючи того самого правила, день за рік, додаймо 1335 днів по 539 р. Р. Х., отримаємо 1874, рік, в котрім Христос, після біблійної хронології, має бути вдруге присутний. Если таке численє є поправне, то від сего часу вперед, ми повинні знайти деякі певні знаки, що вказують на присутність Господню“. ²⁾ Не забуваймо, що Руссель вперше проголосив свою віру 1873 р. („Божий плян віків“) — отже це ніби час, коли Христос на землі „вдруге присутний“. А ті „деякі певні знаки, що вказують на присутність Господню“, між іншими, ось такі: „Року 1844 винайдено телеграф, а пізніше телефон... Се велике збільшенє знаня і величезний рух в одну і другу сторону людий в ріжних частях землі є безперечно сповненє пророцтва, котре посвідчає „час кінця“. ³⁾ Маячення тай стільки!

Ще найсильніші ті місця в писаннях „біблійників“, де вони покликаються на такі місця у св. Письмі, що говорять про воскресення з мертвих. Так нпр. Даниїл говорить: „А многі з тих, що сплять у поросі землі, очутяться, одні на вічне життя, а другі на вічний сором і на вічну погорду“ (12, 2). Пророк говорить про воскресення, однак ніде не заперечує посмертного життя перед воскресенням, а „біблійники“ признають тільки воскресення, але заперечують посмертне життя. Отже це не те саме! Зрештою, коли досліджуємо становище св. Письма до посмертного життя, то мусимо висказами новозавітного св. Письма доповнювати вискази старозавітного св. Письма, бо св. Письмо Нового Завіту про це більше каже.

(Докінчення буде).

¹⁾ Стр. 257.

²⁾ Ibid. Стр. 230—231.

³⁾ Ibid. Стр. 234.

За самолівковий напів по наших церквах.

Дивно воно, чому то побіч багатьох справ, порушуваних у „Ниві“, так мало пишеться про церковний спів. На брак заінтересування церковним співом серед більшости нашого духовенства та на лихий стан обрядового й хорального співу по наших церквах нарікав у „Ниві“ ще в минулому році о. В. Рабій¹⁾. Від ряду літ це чи не одинока згадка про церковний спів, не дивота проте, що й статтю о. В. Рабія прийняли Ш. Читачі „Ниви“ мовчанкою. А прецінь справа церковного співу так тісно вяжеться з душпастирством, а густо-часто й рішає про успіх праці священика, що рішуче частіше повинна знаходити свій відгук на сторінках цього нашого часопису.

Ніщо так не починається до краси нашого обряду, як прекрасний церковний спів. Він впливає в серце людини благородні почування, велить їй відкинути „всяке житейське печеніє“, та тісніше звязатися з Богом. Тому треба доложити всіх старань, щоби в наших церквах співав весь присутний на св. богослуженню нарід. Не можна відбирати йому того внутрішнього щастя, яке йому дає славлення Бога „єдиними устима і єдиним серцем“. Та, щоби нарід брав живу участь у церковному співі, треба його навчити по-правно співати. До цього може послужити „Збірник літургічних і церковних пісень“ Др. С. Людкевича, виданий у Львові 1922 р. У тому збірнику містяться загально вживані в нас „самолівкові“ напиви, дуже легкі до вивчення („Служба Божа“ о. сов. Й. Кишакевича для сільських хорів дещо затрудна). Нарід мусить собі той напів присвоїти. Але як? Чи в церкві на вечірнях учити вірних співати? Можна б і так робити, але це булоб досить невигідно, коли б співучий священик, чи в разі, як священик не є співучий, дяк хотів в церкві вчити всіх вірних співати, в додатку ще й на кілька голосів. Нехай же священик, чи дяк або навіть якийсь музикальний студент навчить того самолівкового напіву хор; коли хор співатиме кожної неділі, то згодом і нарід собі зачне співати за хором, аж присвоїть собі добре той напів. З досвіду знаємо, що наш нарід по церквах рветься до співу. Якось то, подорожуючи по нашій АЕпархії, загостив я під неділю до одного священика, щоби на другий день мати змогу вислухати Службу Божу. В часі розмови спитав я того священика, чи співає в його церкві хор. — „Співає“ — відповів священик — „але дуже рідко, бо за хором починає підтягати ціла церква“ — І розуміється той священик заборонив хорові співати кожної неділі, щоби за ним „не підтягала“ ціла церква, а вдоволівся співом дяка, за яким

¹⁾ о. В. Рабій — „Про церковний спів“. „Нива“, Квітень 1933

зрештою нарід таки „підтягав“, але так, як це йому було вигідно. Чиж не краще булоб, щоби той хор співав був Службу Божу самолівковим напівом, а від нього ціла церква¹⁾ згодом булаб навчилася не тільки „підтягати“, але й співати цілу Службу Божу і то правильно?

Та закине мені певно дехто, що я противний тому, щоби по наших церквах співав тільки сам хор. Рішуче ні! Хор люблю надзвичайно, але коли йде про пісню, як молитву, то без порівняння й без сумніву вона є сильніша, коли пливе з грудей цілих соток людей нараз, чим коли її виводить кільканайцять хоч би і найкращих співаків. Хто колинебудь чув, як з грудей кількасотної юрби народу виривалась та одна, коротка, а така багатомовна молитва „Господи помилуй“, той не міг не відчувати її сильного, могутнього вражіння на собі.

Хор, що співає самолівкою, має ще й ту добру сторону, що він співає цілий час без зміни тонації і диригент (а ним тут може бути кожний дяк) не потребує навіть уживати камертону. А хор, що співає пісні різних церковних композиторів, має ту одну велику хибу, що як він — чи то через брак диригента, чи навіть по причині можливих спорів між членами хору — розпадеться, то в церкві нема тоді ніякого хору. І досвід учить, що по таких церквах по „розвалі“ хору церковний спів стоїть опісля нижче всякої критики. Це зрештою річ самозрозуміла. Коли ціла церква довгий час була тільки пасивною, висуненою строго тільки до ролі слухача хору (бо не можна було нікому навіть „підтягати“) то не дивниця, що як відтак не стало хору, то в церкві крім дяка не було кому співати. А це таке противне духові наших богослужень, які все і всюди домагаються активної участі в них вірних. Атже властивою молитвою являються якраз відповіді вірних на зазиви діякона чи священика. А яка вона могутня, коли перед трон Всевишнього засилає її ціла церква! І це прекрасно розуміли ОО. Церкви, укладаючи св. богослуження. Тому то в усіх старших грецьких евхольогіонах читаємо, що на зазиви діякона відповідає весь нарід (*ὁ λαός*), а щойно у новіших евхольогіонах місце народу заступає хор (*οἱ χοροί*).

Признаю, що й по селах є конечний добре вишколений церковний хор, що в своєму репертуарі мав би пісні визначних церковних композиторів, але нехай такий хор співає тільки в часі більших свят. Що це можна зробити, знаю з власного досвіду й практики. В своєму родинному селі зорганізував я хор і вивчив його співати дві Служби Божі: одну самолівковим напівом, користуючися вище зга-

¹⁾ Під словом „церква“ розумію тут, як це зрештою в нас загально прийнято, вірних, приявних у Божому храмі на св. богослуженню.

даною партитурою С. Людкевича і цю Службу Божу співає хор кожної неділі з цілою церквою, а другу „празничну“ — як її називали мої хористи, користуючися тут напівами ріжних церковних композиторів, як Бортнянського, Вербицького, Копка, Матюка і ін., і цю другу Службу Божу співає хор у всі свята: Господські, Богородичні, бдінних і полиелейних Святих. Не можна б то так спробувати ввести такий звичай всюди по наших церквах, де тільки співають хори? Це коштувало б чимало труду, праці, про що знає кожний, хто тільки колинебудь провадив хор, а ще на селі, але та свідомість, що своєю працею причиняємося до більшої божої слави, повинна нас заохочувати до витревалости в ній.

Наприкінці, в звязку з обговоренням самолівкового напіву по наших передусім сільських церквах, аж проситься згадати про школи. Молодь по наших школах в часі шкільного року ніколи не буває на співаній Службі Божій. Вона тому й не орієнтується цілком у св. Літургії. Сухий виклад літургії — це тільки теорія, якій надати життя і влити духа може лише практика. А молодь тієї практики ні звідки не має, не набуває її, бо буває тільки на читаній Службі Божій, до якої й услугувати рідко коли її допускають. І так молодь росте та кінчить середню школу, не маючи нераз найменшого поняття навіть про воскресні, кожної неділі співані антифони. Знаю про це з розмов з деякими нашими академіками. А якби то було добре, коли б наша шкільна молодь, будучність нашої інтелігенції, будучність народу, мала змогу бодай що третю неділю вислухати співану Службу Божу, а радше не тільки вислухати, але й відспівати її і то самолівковим напівом. В такий спосіб шкільна молодь краще зрозуміла б, пізнала б свій обряд, а пізнавши, полюбила б його цілим серцем. Що більше. Те привязання і ту любов до свого обряду та церковного співу понесла б опісля в нарід. Менше було б тоді у нас ліберальної інтелігенції, а більше світських апостолів, більше працівників по наших селах. Наш селянин, заки піддається під провід інтелігентної людини, то пильно обсервує її відношення до церкви та поведінку в самій церкві. Памятаю, що коли я ще в 7. гімназійній класі відспівав перший раз у своєму життю Різдвяного Апостола (бо найкоротший і я вивчив його просто на память), то деякі селяни плакали. Чому? Бо вони з болем серця звикли вже бачити нашого гімназиста в церкві далеко, ззаду, біля дверей, ніж на видному місці в крилосі.

Тому плекаймо всенародній самолівковий спів по наших церквах, для більшої слави Божої і поглиблення реліг. життя народу

Іван Мифонюк.

абс. Богосл. Академії.

Довкруги українського перекладу єрейського МОЛИТВОСЛОВА

В справі українського перекладу єрейського молитвослова прошу прийняти мої завваги до поновного видання його.

Я дуже вдячний і думаю, що і багато ОО. Співбратів так само вдячні о. др. Я. Левицькому за його превелику працю при перекладі цього молитвослова. Від коли відправляю по українськи церковне правило, відчуваю у собі більшу побожність, горячіші почування при цій розмові з Богом, — чого перше в такій мірі не було, бо не все міг я вглублюватися у значіння старословянських слів. Було б побажаним, щоби автор приступив якнайскорше до нового, поправленого видання, щоби всі священники дістали до рук сей цінний переклад.

Мої завваги ось які:

- На стор. 4. при „Богородице Діво“ подати стор. 206.
 стор. 7. Псал. 50 „щоби ти оправдався в слова твоїх, колиби судити тебе“ — се трохи неясно — може би краще було „коли судити мене будеш...“
 стор. 27. Молитва „Владико Боже Отче...“ дуже гарно переведена, але ця сама молитва є на стор. 148 з іншими словами: тут „Всемогучий“, там „Вседержителю“, тут „чудами“, там „способами“. Треба лишити тут і там, як на стор. 27.
 стор. 29. „Зі святими упокій“, а те саме на стор. 234. „Зі святими дай спочати“ — на стор. 29 більше відповідний переклад.
 стор. 43. Перед псалмом 67 бракує „Слава:“
 стор. 50. по „Вірую в одного Бога“ стор. 20, а 22.
 стор. 51. по „Ти, якому в усякий час“, стор. 23 а 25.
 стор. 52. Священик: Боже милосердям нас наділи і мол. „Владико Боже“ має бути стор. 27, але ця молитва на стор. 26: Боже змилуйся над нами,“ — знов неоднаково.
 стор. 53. Прийдіть, поклонімся. 3. Псалом не 102 а 120, стор. 27 не 25.
 стор. 68. Подунощ. нед. Після цього: Достойно — нема в цілм молитвослові перекладу хіба друга половина „Чеснішу...“ в Утрені.
 стор. 71. Утренняя. В церкві правиться від „Слава Святий“ — можеб і в молитвослові було так само — відпалиб 2 псалми царські...

- стор. 84. в мирній ектенії. „За правовірний народ... опустити слова — „і покоров під ноги його всякого ворога й противника“.
- стор. 103. в нотках дрібніших „Після чого: Гди помилуй 3 р. . . по „Помилуй мене Боже: — колиж (40-ця а не 50-ця.) і зараз понижче „Спаси людей Твоїх“ поставити, гл. стор. 198 (вечірня), тоді не треба писати „яку знайдеш у службі воскресній“.
- стор. 107. В пісні 3 Ірмос „Утверди Гди на камені „за повідей“ не — „завідей“ — зрештою це друкарська помилка.
- стор. 118. По каноні „Після цього: „Достойно“ — додати, стор. 68“ (бо там прийде перший раз переклад.)
- стор. 121. В псалмі „Хвалить Господа“ по словах: „Князі і всі судді земські, молодці і дівиці (а не дівчата — бо це трохи надто по світськи).
- стор. 126. В ектенії „Доповнім утренні...“ замість „Милости і відпущення...“ думаю лишити „прощення і відпущення“.
- стор. 130. В ектенії сугубій „І ще молилось . . .“ конець замість „і покоров“ — до кінця“, — по словах „помагав їм у всьому“ поставити „молимось, вислухай і помилуй“.
- стор. 139. Стих 1, замість „зрозумій клик мій“ — чи не краще було б „кликання моє?“
- стор. 141. прикінці „Чеснішую Херувім“ додати „стор. 116“.
- Заввага Ці додатки при перекладених молитвах на разі потрібні, доки Єреї не навчаться на пам'ять українських виразів.
- стор. 142. „Третій час“, після Отченашу „Господи помилуй 3“ а не 1
- В Часах 3, 6, 9 залишити вираз „Час“ а не „годину“ ст. 146, 163, 162 отже стор. 146 „Гди, що престога твого Духа“... Замість в 3 годину, най буде в третій час, а стор. 153 знов так само і стор. 162 таксамо бо години 3, 6, 9 — цілком не відповідають часам 3, 6, 9.
- стор. 173. На самім кінці: „і молитва: „Владико Гди“... додати стор. 164.
- стор. 187. Псалом 140, 6 вірш з гори „бо ще й молитва їх за вподоби їх“ не цілком ясно. Може „най буде молитва моя за їх грішні вподобання“.
- стор. 234. Тропар „прикрашена кровю“... слово „виссон“ дати звідку і на долині пояснити це слово — так само в Пс. 50 слово „іссопом“.

- стор. 235. Там, де є: Гди помилуй 40 р., написано „Той, якому...” тимчасом на стор. 25 подано „Ти, якому...”, а дальше трохи по словах „Боже, зішли ласку на нас...” є стор. 26 „Боже змилуйся...” — треба однаково писати і додати, гл. стор. 26.
- стор. 267. По „нині відпускаєш...” дати стор. 204.
- стор. 282. З гори не пісня 6, але 7.
- стор. 336. В св. Вел. Пятницю Тропар не „як славні...” але „коли славні...”
- стор. 354. Стих „Так нехай погинуть” має бути „Нехай так погинуть” гл. стор. 341.
- стор. 402. На самій долині „і св. 7 хлопців” повинно бути: „св. 7 молодців,” так як на стор. 222, в пісні 7-ій — є „отроци” перекладене на „молодці”.
- стор. 409. † св. Ап. Пилипа зазначено: Піст до Різдва Христового, тимчасом піст починається день по Пилипі — Отже зазначити по кондаці „Від завітнішнього дня починається піст до Різдва Хр. а 16 (29) дати більший хрестик замість † : † св. Ап. і Є. Матея.
- стор. 410. дня 19 (2) „І преп. отців Варлаама і Йоасафа” нема у нас.

Пасхального часу я ще не перечитував.

Що до паперу, то треба дати гладший папір, бо той скоро брукється (рапавий), так само малі нові Літургїкони мають лихий папір. Старші Служебники за 50 літ так не побрукалися, як тепер по 5—6 літах.

Формат менше вигідний — здаласяби ширина о 2 цтм. менша.

о. Теодор Цегельський

Відозва Тов. св. Андрея

До Всечеснішого Духовенства Львівської Архиепархії.

Дня 17. І. 1936 минає 35 літ від вступлення на Митрополичий Престол Високопреосвященного Митрополита Кир Андрея — Князя Української Церкви і Батька Українського Народу та почесного члена Тов-а ім. св. Андрея. Життя — повне труду та жертв та невтомна самовідречена праця для добра і розвою Української Церкви й Українського Народу нашого Дорогого Ювілята роблять всіх нас Його довжниками, зобов'язують нас до вдячності. Численні церковні і національні установи, що збирають та зберігають дорогоцінні пам'ятки творчого духа Українського Народу, що пле-

кають, поширюють та виказують перед світом духову культуру народу, що несуть поміч бідним та немічним, як оті, щоб для прикладу назвати, Національний Музей, Гр.-кат. Богословська Академія, Великий Сиротинець СС. Василянок, Народна Лічниця, це плід творчої думки, творчих змагань Нашого Великого Ювілята, це плід Його самовідреченої любови до Української Церкви та Українського Народу. Численні Пастирські Послання з вельми цінними вказівками для священників та вірних, як плекати та зберегти віру серед життєвих труднощів та хуртовин, як плекати та досконалити християнські чесноти, а передусім любов Бога та свого Народу серед різних життєвих положень, як працювати для Церкви і Народу, як кришталити духа народу до сповнення завдання, наложеного на нього Божим Провидінням, Його терневий шлях на заслання підчас російської окупації, Його труди та жертви для Церкви і народу в повоснім лихоліттю — це дорогоцінні скарби ревності та духа любови Ювілята, що їх передусім Духовенство повинно належно підкреслити в моменті небуденного Ювілею нашого Архиєрея, їх собі присвоїти та передати грядучим поколінням як незвичайно цінну спадщину, як ясні дороговкази на історичнім шляху Української Церкви та Українського Народу. Тому 35-літній ювілей Митрополитування в Галицькій Провінції Впреосв. Митрополита Кир Андрея нехай буде в нас великим торжеством, нехай буде тим благословенним часом, в якім Духовенство та всі вірні ще тісніше обєднуються з Нашим Дорогим Архиєреєм до сповнення завдання, наложеного на нас Божим Провидінням. Видимим знаком привязання та любови нехай стануть передусім щира молитва, Служби Божі, сповіди та св. Причастя в самім дні вступлення на Митрополичий Престіл в наміренню Ювілята, щоб Всевишній дарив Ювілята обильними ласками, кріпив Його сили та дав Йому ще довгі літа прожити з нами для добра Католицької Церкви й Українського Народу. Тривалою памяткою привязання та любови до Ювілята нехай стануть здвигнені в тім році установи, як сиротинці, товариства опіки над бідними, церковні брацтва та інші, що здійснювалиб готовлені Ювілятом ідеї.

Львів, дня 5 листопада 1935.

Надзїрна Рада Тов-а ім. св. Андрея у Львові

Голова: *о. Юліян Дзерович* в. р. Члени: *о. Михайло Бобовник* в. р., *о. Юрій Боднар* в. р., *о. Микола Винницький* в. р., *о. др. Лев Глинка* в. р., *о. Николай Гомовський* в. р., *о. Василь Кулик* в. р., *о. Микола Ліщинський* в. р., *о. Олександр Малиновський* в. р., *о. Степан Мохнацький* в. р., *о. Григорій Микитюк* в. р., *о. Йосиф Остапівський* в. р., *о. Йосиф Савицький* в. р., *о. Василь Сайкевич* в. р., *о. Іван Щербанюк* в. р.

Моя відповідь на контроверсії довкола катихизму „Божа Наука“

На мої завваги в „Ниви“ що до „Божої Науки“ дає о. др. Костельник в 12 ч. „Ниви“ з 1934 р. відповідь, з якою всетаки не можу погодитися.

г. *І так що до днів сотворення.* Нема 7 днів сотворення, але таки лиш 6 днів.

Берім церковно-словянський текст. „І соверши Бог в день шестий діла своя, яке сотвори: І почи в день седмий от всіх діл своїх яке сотвори. І благослови Бог день седмий, і освяти єго: яко в той почи от всіх діл своїх, яке начат творити“ (Бит. 2. 2—3). Так само має і грецький текст Сімдесятох (LXX): „Καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑκτῇ“. Латинський текст (цитований о. Костельником) має вправді інакше: *Complevitque Deus die septimo opus suum...* але і цей текст у своїх дальших словах покривається з текстом грецьким і церковно-словянським, бо слово „*complevit die septimo*“ треба розуміти *exclusive*, як про це говорить Корнило а Ляпіде в коментарі до цього місця, бо *inclusive* Бог докінчив своє діло шестого дня, як це має LXX. Зрештою о. Костельник, цитуючи цей уступ, кінчить словами: „І благословив Бог семий день і посвятив його“ (Бит. 2, 2—3); алеж кінець того третього речення і в латинським тексті має такі слова: „яко в той почи от всіх діл своїх, яке начат Бог творити“. Отже другий раз наводить Мойсей слово „почи“ Бог у той семий день, яке треба брати в значінню „перестав“, бо єврейське слово „шабат“ значить перестав творити нові роди, а не осібняки, бо до Божого промислу чи провидіння належить управа і удержання цього світа, отже і творення нових осібняків. Інакше світ перестав би існувати, та цей Божий промисл годі називати семим днем сотворення, а тому й не можна твердити, що „в сему дні вже по появі людини, повстали усі відміни домашніх звірят, овочевих дерев і цвітів“, інакше виглядалоб, що до появи чоловіка того всего не було, а це противиться тому, що читаємо: „Се дах вам всякую траву сіменную сіющую сімя, єже єсть верху землі всея; і всякое древо, єже імає в собі плод сімене сіменного, вам будет в снідь... І виді Бог вся елика сотвори, і се добро зіло, і бисть вечер і бисть утро день шестий“ (Бит. 1, 29—30).

О. Костельник каже, що образок на шестий день сотворення є на стор. 22, та що він має підпис „сотворення людей“, бо він привязаний до параграфу під тим самим заголовком, а я таки вважаю, що краще було його помістити по п'ятому дні сотворення, тому що вже на стор. 15, 16 і 17 говориться про сотворення людей (питання 41 і 42),

а на образку дати підпис „шестий день сотворення“, бо того дня сотворив Бог не лише людей, але й „четвероногая і гади і звіри по роду... і скоти по роду їх“ (Бит. 1, 24). Брак цього образка на тому місці і з тим підписом тим більше впадає в очі, що на 6-ох, безпосередньо по собі слідуючих сторінках (13—18) вміщено перший, другий, третій, четвертий, пятий і „семий“ день сотворення, а шестого нема.

2. О. Костельник підсуває мені, буцім то я ставлю на один рівень святість св. Івана Хрестителя і пророка Єремії — пишучи: „о. Лада безпідставно ставить Єремію на один рівень з Іваном Хрестителем (власне це необоснована новість, незгідне зі св. Письмом). Про Єремію сказано в св. Письмі: „Раньше, ніж я сотворив тебе в утробі, я тебе знав, а раньше ніж ти вийшов із утrobi, я тебе посвятив — на пророка народу я дав тебе“ (Єр. 1, 5). Тут мова тільки про призначення на пророка, а не про повне освячення, через котре відпускається і первородний гріх... Так ті речі Церква завсіди розуміла“.

Перше спростування: що я в данім місці не говорив про ступень святости — Ісус Христос найвиразніше поставив св. Івана Хрестителя між святими мужами на першому місці. (Мат. 11, 11), — але про спосіб освячення св. Івана і Єремії в утробі матери.

О. др. Костельник, цитуючи слова св. Письма, дає павзу („—“) між посвятив і на пророка замість протинки. Це робить самовільно і тим надає сповід, начебто „посвятив“ відносилось лише до слова „на пророка“ в значінню призначив, а тимчасом та протинка знаходиться і в грецькому і латинському і нашому тексті, і одно від другого відділене:

„освятив“ це одна річ, а „на пророка народам дав я тебе“ друга річ.

Як жеж треба розуміти це „посвятив“, sanctificavi, ἁγιασας?

В коментарі Корнила а Ляпиде на Єремії 1, 5 (стор. 575) читаємо: „Посвятив, бо як Іванові Хрестителеві, так і тобі, Єреміє, в утробі відпустив первородний гріх і вплив освячуючу ласку“... „бо рівночасно поставив і посвятив на святого пророка“. А дальше каже: „Як посвячений? Не через дар пророцтва, як видно, але через влиття освячуючої ласки, якою назначався і пророком через особливіше Боже зарядження“... „Цей привілей признають Єремії св. Атанасій, Єронім, Лев, Назіанз, Оріген, Амаросій, Петро Даміанус, св. Тома і ін.“

Наведу ще слова св. Томи: „Non soli beatae Virgini, ut in utero sanctificaretur, divinae gratiae munere concessum est, sed etiam aliis, scilicet Jeremiae et Joanni Baptistae, quorum

sanctificatio sanctificationis per Christi passionem et Baptismum futurum figura fuit" (III q. 27 a. 6 conclusio). Про освячення св. Павла св. Тома не згадує. Те, що о. др. Костельник наводить слова св. Павла в листі до Галатів (1. 15) про його покликання на апостола, нічого не говорить, бо тут брак тожсамости із словом освячення Івана Хрестителя і прор. Єремії.

Про св. Івана Хрестителя сказано: „І св. Духом наповниться щезутроби матери своєї" (Лук. 1, 15); про прор. Єремію читаємо: „і прежде неже ізйти тобі з ложи освятих тв" (sanctificativi, *ἁγιασθήσῃ* (Єр. 1, 5); а про св. Павла читаємо: „колиж подобалося тому, що вибрав мене з лона моєї матери (segregavit, *ἀφορίζας*) і покликав своєю ласкою об'явити в мені свого Сина, щоб я проповідав його між поганами" (Гал. 1, 15). Там виразно кажеться про освячення, а тут про вибір з лона матери і покликання його своєю ласкою (очевидно в дорозі до Дамаску)... В Корнилових Коментарях на це місце листа св. Павла читаємо: „Qui me segregavit ex utero matris meae: Deus scilicet, qui per dictam suam benevolentiam segregando me ex utero matris in hunc mundum nasci me fecit, et in hanc lucem me edidit eo scilicet fine, ut revelaret Filium suum in me"... В нотці пояснює segregatur як *est e grege selectus*.

Так ці речі розуміла Церква.

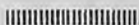
3. Причиною, що Мойсей не увійшов до обіцяної землі, був не гріх ворохобні, як каже о. др. Костельник, але сумнів Мойсея при водах сварки — а саме, чи Бог схоче для того непокірного Ізраїля зробити чудо. Корнило а Ляпідє дає таке пояснення на Чис. 20, 12 (стор. 1072): „Peccaverunt ergo aliqua incredulitate, dubitatione et diffidentia circa aquam a Deo promissam" (Ita S. Augustinus q. 19 Raban., Rupert, Cajetan et alii). Це одна одніська провина Мойсея, а ніякої ворохобні чи бунту не було. Слова Мойсея, наведені о. др. Костельником „Що ж маю робити тому народові? Близько до того, що мене укаменують" (Ісх. 17, 4), це вияв болю душі Мойсея, спричинений непокірливістю народу, а не його ворохобня проти Бога. Мойсей сам каже: „І на мя разгнівався Господь вас ради, глаголя: Ніже ти внидеши тамо" (Втор. 1, 37). А в другім місці теж зазначає, що не за його власну провину Бог не вволив його проханням ввійти в обіцяну землю, словами: „І презрі мя Господь вас ради і не послуша мене" (Втор. 3, 26). Мойсей не ввійшов до обіцяної землі, але Бог дав йому ласку — перед смертю бачити її з гори Навав, чого не удостоївся Арон, тому що був співвинний у поклоненню золотому тельцеві.

4. „Піст у навечеря Різдва (каже о. др. Костельник) зачислено до однодневних постів з приводу строгого посту і святости того дня, через що він відбивається від решти

Різдвянки й стає анальогічно до навечеря перед Богоявленням". Нема анальогії. Різдвянку, як інші пости, в нас дуже строго зберігали. І хоч Церква з часом ввела різні полекші в постах, то в саме навечеря традиція народу задержала строгий піст. Кажу — нема анальогії до посту навечеря перед Богоявленням, бо від Різдва до Богоявлення є загальниця і тому в навечеря Богоявлення є однодневний піст. Так воно дотепер було в усіх і найдавніших катихизмах, які я переглянув.

5. На мою заввагу, що в катихизмі брак дефініції християнської чесноти, о. др. Костельник каже: „Скільки дітям потрібно знати про надприродну чесноту, це сказано в питаннях (265, 266)". Тимчасом в згаданих питаннях 266 і 267 говориться тільки про благодать, а нема ніякої згадки про християнські чесноти.

о. Михайло Лада

Нові книжки

о. Василь Дубицький, ем. проф. катихит гімназії. **Пізнай себе в світлі Христа.** Львів 1935, ст. 141.

Під таким, неконче щасливо дібраним заголовком видав висулужений катихит бережанської гімназії, о. Вас Дубицький „збірку релігійних і світських промов, виголошених при різних нагодах до молоді, учительського збору й освіченого загалу". Кажу: неконче щасливим заголовком, бо н. пр.: що має спільного зрештою гарна промова на 100-літний ювілей уродин Тараса Шевченка, або поетична промова на ювілею 60-ліття уродин Богдана Лепкого з наукою Христа? Одно-два речення, кинені в промові про потребу віри, пошанування Церкви, ще не уповажняли б до такого наголовку.

Принагідних промов в нашій богословській літературі майже нема, тому промови о. Дубицького можуть віддати добру прислугу оо. співбратям. О. Дубицький подав нам в своїй збірці 7 реколекційних промов, дві поминальні промови (на Зелену Суботу і Великдень), три похоронні промови (над гробом о. крил. Кордуби, пані Ол. Бачинської, дружини бережанського пароха і отамана дра Осипа Ковшевича); три принагідні промови (з нагоди папського ювілею, з нагоди посвячення основ церкви в Тростянці і на вінчанню богослова М. Д.); дев'ять промов про виховання (з нагоди різних імянин, пращань, матуральних зїздів) і три промови при національних святах (Т. Шевченка, М. Шашкевича і Б. Лепкого), а на закінчення подав Автор свою „лебедину" пісню, а саме: „Промову на прощання вихованків при відході

з гімназії в Бережанах, дня 26. XI. 1932", яка своїм виховним змістом могла б була закінчити „промови про виховання“.

Автор любить підшукати для переведення своєї теми якийсь приклад, або із своїх широких споминів н. пр. про своїх учителів (ст. 100), про пок. проф. Стефана Дубравського (ст. 128), або використовує вістку, вичитану в часописи: н. пр. про музей в Шікаго (ст. 134), про Індійця Ганді (ст. 135.), про знищення острова вулканом (ст. 118), про скасований монастир Понтіні в Франції (ст. 95), про отруйні мряки над берегами Англії, Бельгії і Голандії (ст. 93), про порозкидані кости у Виленській кафедрі (ст. 116), і інші. Також любить о. Автор сипати порівняннями, як для прикладу наведу: господар, плуг, віл, погонич (ст. 138); мурашка, павук і пчола (ст. 104), млин і наше тіло (ст. 53). Цей спосіб робить промови займаючими та є великою помічю для пам'яті слухачів.

Що до способів переведення основної думки, то показується, що о. Дубицький професор. Вчить, вчить і вчить! Вчить навіть навіть тоді, коли складає своему директорові желання в день нового року, вчить, коли прощає директора з авансом на нове місце, вчить в промові до 40-літних матуристів, вчить в промові в честь Шевченка (яка номенклатура краща, чи „український“ чи „руський“). Дістається при тім модерному навчанню, що не міра, хоч не все слушно, вихваляючи (ст. 101) т. зв. „нігтеву методу“ т. є „будете мати задано доси а доси“, без вияснення, без показу.

Не знаю, чому свої промови до товаришів, чи достойників подав о. Дубицький лише їх ініціалами. Чому не сказати, що промова відносилася до проф. Ольберка, директора Рейтера, візитатора Кестліха. Імя соленізанта є його власністю, яка не повинна бути затаєна, тимбільше що воно кидає певне ясне світло на самого осібняка.

Бракує також поодиноким промовам хронологічної систематики, яка особливо у професора разить. Немає її навіть в реколекційних промовах, які є всуміш поміщені. І так перша промова не має дати, друга голошена 1913 року, третя 1907. р., четверта 1913 і т. п. Також без причини нехронологічно подані всі промови на виховні теми.

Збірку прикрашує портрет о. автора. Добродушне, усміхнене лице зовсім якось не відповідає строгій характеристиці, яку сам про себе дає о. Василь: „Я був вимогливим для вас (учнів) у сповнюванні обов'язку, — тому вибачте мені, якщо я не додержав міри, або щось недоброго зробив, або нехотючи когонебудь з вас скривдив“. (З промови на прощання вихованців при відході з бережанської гімназії 26. XI. 1932). Ні! Дорогий Товаришу праці, можеш

бути певний, що до Тебе буде відноситись заголовок цієї Твоєї прощальної промови: „Боротьбою доброю я борюсь, дорогу скінчив, віру зберіг“ (II. до Тим. 4. 7).

о. Юліян Дзерович

Др. Том Тігамер: Юнак переможець. Видавництво Чина св. Василя В. Книжка СХСІІІ. Жовква 1935. ст. 124, мал. 8^о.

о. П. Кисіль ЧСВВ.: *Божя міра.* В-во Чина св. Василя В. в Жовкві. Книжка СХСV. Жовква 1935, ст. 119, мал. 8^о.

Руски Календар за Югославянських Русинох на преступни рок 1936. Рок видання XVI. Зложел у мену Руского Народного Просвітного Дружтва *Дюра Биндас*, подпредседатель Р. Н. П. Д-а. Сремски Карловци 1935. Ст. 167, 8^о. Ціна 10 динарів.

В календарі багато цікавих статей, як: Преосв. Нярадія — „Апостолска робота свитских людзох“, о. Вен. Сабова ЧСВВ. — „Монашеске поволанє“, Д. Биндаса — „1050 рочніца блаж. шмерци св. Методія (885—1935), на загальні теми, як теж і таких, що торкаються життя наших бачванських земляків. В календарі поміщено теж і дві річі о. дра Костельника: глибоку й зворушливу поезійку „О коньчини“ і статтю „Чо сом постал Українець?“, яка є скороченням статей, поміщених цього року в „Ділі“ п. з. „Чому є став Українцем“?

Улас Самчук: Волинь II. Війна і революція. Бібліотека „Дзвонів“ ч. 10. Львів 1935. ст. 271, вел. 8^о. Ціна 4'50 зол.

Наталя Королева: „1313“. Повість з середньовіччя. Бібліотека „Дзвонів“ ч. 9. Львів 1935. ст. 113, вел. 8^о. Ціна 2'30 зол.

Наталя Королева: Во дні они. Нариси. Бібліотека „Дзвонів“ ч. 11. Львів 1935. ст. 38, вел. 8^о. Ціна 1'20 зол.

Ось зміст цих нарисів: Лепрозний, На Лазаревім хуторі, Гадарин, Драхма, Сповідь, На Морі Галілейським, На Горі, В Різдвяну Ніч, Irod, Quod est veritas, „Vespere autem sabbati“.

Отсі три твори це чергові книжки бібліотеки „Дзвонів“, нашого цікаво й старанно редагованого католицького літературного журналу. І напавду, все те, що в останніх літах появилось на сторінках „Дзвонів“, чи вийшло їхнім накладом, належить зачислити до найкращих річей сучасної української літератури. До таких річей треба зачислити і отсі три твори. II частина „Волині“ Уласа Самчука — ця могутня епопея світової війни, великої революції і українських визвольних змагань на Волинській Землі, перевищає під кожним оглядом I частину, за яку автор дістав мин. року I літературну нагороду; могутніми образами малює Автор воєнні події, свідками яких ми всі були і змушує нас переживати

весь жах і страхіття війни. Поміж рев гармат, крізь луну пожарів і дикий воєнний вихор, що усе нищив — несеться однак радісний гомін життя, любов до рідної землі та могутній гимн твердій, повсякчасній праці синів тієї землі, представником яких являється Матвій Довбенко.

Повість і нариси Наталі Королевої це новий цінний вклад у нашу літературу. „1313“ малює гарно й цікаво романтику середньовіччя з його монашим життям, алхімією й філософією, головноріч часи винайдення стрільного пороку Бертольдом Шварцом, особа якого являється героєм повісті.

Нариси Авторки взяті із біблійного життя. Це глибокі психологічні малюнки, одягнені у пишну зовнішню форму, що чергуються на канві євангельських подій. Мов цілющий бальсам ділають вони на втомлену душу читача.

Поручаємо горячо Впр. Духовенству отсі твори. Купуючи їх, піддержуємо наше католицьке видавництво і вдержуємо звязок із красним письменством, що його ніодна інтелігентна людина не сміє поривати — навіть мимо важної матеріальної скрути. X.

Календар Миссійного Вѣстника на переступний рок 1936. Составив *Александр Ильницькій*, каноник і редактор. Ужгород — Пряшев. 1935. Ст. 120, 16°. Ціна 3-50 кч.

Дохід з календаря призначений в першу чергу на ціли католицьких місій, а саме на католицьку місію східн. обряду в Харбіні, а крім цього він своїми статтями сповняє велику місію серед греко-католиків Закарпаття, захороняючи їх перед погубними впливами московського „православія“ і сектанства, які тягнуть до себе нарід якраз печатаним словом.

Календар, як і минулорічний, представляється дуже симпатично. Добре зредагований і дбайливо виданий. Крім календарної частини поміщено в ньому декілька добрих статей, з яких на перше місце вибивається короткий історичний нарис катихита української гімназії в Хусті, о. Дм. Поповича п. з. „Унія Подкарп. Русинов и єѣ вплив на громадянское и культурное житя на Подк. Руси“. Сильно і зворушливо написане коротке оповідання о. Ю. Станиця п. з. „За уніята не є гріха“, що малює увесь жах і безправства, з якими на Закарпаттю ширено „правдиву православну“ віру.

Календар прикрашений численними і просто розкішними ілюстраціями. Ціна 3-50 кч., себто наших 80 сотиків. X.

„Готовсь“ підручний календарець українського юнацтва на переступний рік 1936. II річник. Опрацював *Андрій Гарячий*. Ст. 128. Кишеневий формат.

Уже попередній річник підручного календаря „ГОТОВСЬ“ здобув собі беззастережне признание та великий

попит не тільки серед молоді, але й серед широких кругів українського громадянства. На сторінках української преси появились про цей календарець дуже прихильні замітки, що підносили численні його прикмети. І ось перед нами черговий річник знаменитого календаря „ГОТОВСЬ“, що не тільки в нічому не уступає своєму попередникові, але й ще його помітно перевищає. Об'єм його побільшений до 128 сторінок тексту, через що зміст є дуже багатий. Надто, щоб вдоволити деякі відмінні потреби студіюючої молоді, календарець „ГОТОВСЬ“ появилася у двох редакціях. Друга редакція приносить замість календаря на останнє чвертьріччя 1935. р. та деяких рубрик короткий огляд історії України.

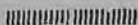
На зміст календаря складаються: календарна частина, далше церковний, жидівський й астрономічний календар, термінарник і пригадки на кожний місяць, поштова й залізнична тарифи, історія України в датах, головні дані української статистики, інформації з нашого спорту, практично опрацьоване рятувництво та підручна аптичка, знаки погоди й цілий ряд потрібних рубрик і табельок та багато вільного місця на записки.

При тому має календарець своє виразне ідеологічне обличчя, докладно з'ясоване в „Засадах українського юнака“, що надає йому й виховну вартість.

Завдяки цим всім прикметам календарець „ГОТОВСЬ“ на 1936. р. являється під кожним оглядом безконкурентним, бо й ціна його незвичайно низька, всего тільки 30 сотиків.

Впр. ОО. Душпастирі, а головне ОО. Катихити повинні календарець поширити масово поміж молодю, бо і зміст і ціна його на те вповні заслуговують.

Хто замовляє один примірник, мусить прислати 15 сотиків на порто (разом 45 сотиків), тому краще замовляти бодай 20 примірників, бо тоді Видавництво само оплачує порто та дає 20 % провізії. — Гроші слати розрахунковим переказом — ч. картотеки — 74 — на адресу „УКРАЇНСЬКЕ ЮНАЦТВО“ Львів, вул. Петра Скарги ч. 5.

Всячина

Наради гр. кат. Єпископату. Дня 23. грудня ц. р., в митрополичій палаті у Львові відбулися наради наших Архiereїв усіх трьох галицьких єпархій, присвячені головне справам Католицької Акції. Намічено спільний план праці у рамках К. А. для цілої церковної провінції та прийнято

остаточно нові статuti Католицької Акції для нас, яка спиратиметься на чотирьох основних організаційних клітинах: мужчин, жінок, мужеської і жіночої молоді. Про остаточне організаційне оформлення Католицької Акції у нас і затвердження нових статутів появиться вкортці спільний „Пастирський Лист“ цілого Епископату до вірних, що його духовенство відчитає вірним в часі Різдвяних Свят.

Імянини Впр. Митрополита. День св. Ап. Андрея, як день Імянин Впр. Митрополита Андрія став цього року просто всенароднім святом цілої нашої АЕпархії. І не дивота. Цього року Впреосв. Митрополит обходить ювілей 70 ліття свого життя, а в січні найближчого року святкуватиме 35-літню річницю своєї керми Греко-католицькою Церквою Галичини. Тому й цьогорічні імянини Митрополита обходжено величавіше і ще сердечніше, чим минулих літ. Сердечні побажання і в митрополичій палаті особисто і концертами, академіями і святочними сходами складали всі — духовенство, представники організованого громадянства, шкільна молодь і студенти високих шкіл, міщанство, селянство, робітники й слуги. В день Імянин Митрополита біля Його Світляної Особи згуртувався увесь Український Нарід, признаючи Його своїм найвищим Духовим Вождом.

Загальні Збори Богословського Наукового Товариства. Дня 23. грудня ц. р. в мурах Духовної Семинарії у Львові відбулися чергові збори нашої наукової установи, Богословського Наук. Товариства у Львові. Головував на зборах професор Богосл. Академії о. крил. Юліян Дзерович, а секретарював проф. др. Чехович. Відкрив збори голова Тов-а о. ректор Й. Сліпий повитанням приявних і згадкою про померших за час від останніх заг. зборів членів (дійсний член о. Северин Матковський, парох Босир біля Гусятина, і члени о. Микола Благий, парох Галича, о. Зиновій Кузьма, катихит в Теревовлі і о. Василь Мотюк, парох Маріямполя б. Станиславова). Після того о. Голова складав звіт із діяльності Тов-а. Товариство працює серед важких обставин і змушене зректися претенсій на зовнішній блиск чи великі успіхи. Хоч засяг праці Т-ва дуже широкий, але в наших умовах ся праця мусить бути скромна. Все таки висліди тієї праці, навіть у наших умовах, великі. За час від останніх загальних зборів наукова праця Тов-а, що є його головним завданням, не зменшилася. Товариство видало кілька монументальних наукових праць (м. ін. проф. Січинського про архитектуру катедри св. Юра, м. Соломії Цьорох ЧСВВ про історію СС. Василіянok і Мих. Возняка про Маркіяна Шашкевича (друкується), а попри те 5 томів „Видань“). Крім цього за цей останній період своєї діяльності Товариство організувало дві серії публичних наукових викладів з різних ділянок людського знання, т. з. „Академічні Вечорі“, у Львові

й інших містах Галичини (Станиславів, Перемишль, Тернопіль, Стрий), що викликали велике зацікавлення громадянства та стягають на них сотні учасників, головню студіюють молоді. Академічні Вечорі своїми викладами угрунтовують серед нашої інтелігенції католицький світогляд — а це в нинішніх часах має неабияке значіння. Бібліотека Тов-а виказує теж постійний ріст так під оглядом кількості, як і якості книжок.

Найслабше представляються фінанси Тов-а, бо недобір за останній період виносить біля 6000 зол. Розуміється, що наукове товариство з широко накресленою видавничою діяльністю, з розмірно невеликим числом членів, не може бути здане на власні сили, але його діяльність мусить бути підтримувана все якимись меценатами чи спеціальними організаціями.

Головою Товариства вибрано через аклямацію і на далі о. ректора Сліпого, генеральним секретарем проф. Чеховича, касієром о. проф. дра Чорняка, бібліотекарем о. проф. дра Конрада, а членами Контрольної Комісії: о. канцлера Гальянта, о. сов. Ладу й о. віцер. Малиновського. До Ради Тов-а входять ще, як відомо, голови поодиноких секцій Тов-а (3) і відпоручники Митр. Ординаріяту та Богосл. Академії.

Большевики хочуть війни. „Osservatore Romano“ у статті п. з. „Де справжній ворог правдивого миру?“ підкреслює, що „вся католицька преса в останніх днях рішучо стверджує, що до політичного життя всіх держав вдирається комунізм, згідно з плянами III Інтернаціоналу, методично та в приспішенім темпі“. — „Тоді, коли папа — пише дальше Osservatore“ — промощує шлях правдивому мирови, Москва підсилює все і все загальний неспокій з виразною метою викликати велику війну, що сталаб джерелом домашніх воєн, які влекшили би комунізмови дійти до влади“.

Поворотна хвиля активного й воюючого комунізму загрожує передусім нашим вірним, тому так наше духовенство, як теж і віруюче громадянство повинні напружити всі свої сили. щоби захоронити нарід, головню ж молодь від цього отруйного чаду. Наша преса подає вже час від часу вістки із різних місць про відроджену комуністичну діяльність, яку започатковують у першу чергу Жида.

Товариство св. Стефана в Будапешті приступило до збірного видання творів одного з найкращих католицьких мадярських письменників, др-а Тігамера Товта (Tóth), який недавно святкував 25-ліття свого священства. Його твори, майже всі релігійного або педагогічного змісту, будуть видані в 20 томах. Про їх високу вартість свідчить найкраще ця обставина, що їх досі переложено на 16 світових мов, в цьому числі й на українську мову (м. ін. видало не-

давно Видавництво Чина Св. Василя В. Його „Юнак переможець“). Др. Товт це один з найкращих мадярських проповідників. Його проповідей, що він їх має кожної неділі в університетській церкві в Будапешті, слухають маси вірних з найвищих мадярських суспільних кіругів. Від 1926 р. виголошує о. др. Товт проповіді й до радія.

Osservatore Romano про кіно. Ватиканський щоденник „Osservatore Romano“ подав статистику європейських фільмів, вироблених в 1934 році, після їх змісту. Фільми зображували такі теми: В 310 випадках убивство, в 165 крадіж, в 74 насильство, в 43 підпал, в 14 неморальність, в 181 обманства, в 54 згіршення неолітків, в 405 зломання подружжї вірности, а в 110 випадках інші злочини. Нещасні подружжя були головними, або побічними темами у 80% всіх фільмів. Коли взяти на увагу, що ці фільми висвітлюється у більшешим 60.000 кінах світу, то побачимо, який страшний вплив під моральним оглядом мають вони на нинішніх людей. Захланність капіталістів не здержує їх перед жадним, хочби і найбільш неморальним фільмом, коби тільки зиск був як найбільший.

Місії в Абісінії. В доповненню нашої статті у цім числі подаємо ще декілька даних, що торкаються церковно-релігійних справ, а зглядно католицьких місій в Абісінії.

Апостольський вікаріят Абісінії відданий в опіку французьким місіонарам Лазаристам. Цей вікаріят, залежний від Східної Конгрегації, обнімає поверхню 300.000 км², на якім мешкає 2,717.000 мешканців, з яких є 2,400.000 незєдинених 200.000 музулманів, 100.000 поган, 15.000 жидів і 2.450 католиків. Французьким місіонарям, яких є 9, помагають у їх праці місіонарі-тубильці і сестри св. Вінкентія а Paulo, катихисти-тубильці і монахині-муринки. Лазаристи мають в Адіс-Абебі школу і дві семінарії, велику і малу.

Сусідній апостольський вікаріят у країні Галляс, де місії ведуть французькі Капуцини з Тулюзи, має 6 міліонів мешканців, з яких 4 міліони незєдинених, 300.000 музулманів, 1,500.000 поган, 4.000 протестантів, 5.400 жидів і 10.500 католиків. Білих місіонарів є загалом 20. Помагає їм 15 місіонарів-тубильців, 6 братів Капуцинів, сестри Францісканки і сестри чина Непорочного Зачаття Прч. Діви. Цей вікаріят має 47 шкіл початкових, 4 середні, 7 фахових, 12 шкіл для катихистів і 2 семінарії.

Кардинали, що не мають єпархій, а мешкають поза Римом. Свіжо іменований французький кардинал архієп. Baudrillart, ректор Католицького Інституту в Парижі (і великий прихильник українського народу) дістав спеціальний дозвіл папи мешкати і дальше в Парижі, хоч він не має ніякої дісцезії. Такий дозвіл це рідке явище. Зпоміж кардиналів, що під цю пору живуть, дістав такий

дозвів тільки кардинал Скрбенський, який по уступленню із архієпископського престолу в Оломуці, мешкає в Чехословаччині.

Завмирання католицької преси в Німеччині. Католицька преса в Німеччині, що до гітлерівського перевороту виказувала величавий розвиток, тепер під тягарем „славних“ пресових розпорядків Аменна щораз більше замирає і мабуть недалекий вже день, коли її зовсім не буде хоч вона достосовується вповні до нових умовин. В останніх часах закрито по 87 літах існування заслужений штутгартський щоденник „Deutsches Volksblatt“, а за ним з днем 31. грудня ц. р. перестають виходити: оснований в 1863 р. „Badischer Beobachter“, аквістранський (Aachen) щоденник „Echo der Gegenwart“, „Limburger Kurier“, „Koblenzer Volkszeitung“ і „Trierer Landeszeitung“. Два останні часописи переняло нац.-соціалістичне видавництво „Phönix“, що перебрало теж щоденник „Saarbrücker Landeszeitung“. Причиною такого занепаду німецької католицької преси є передусім те, що на підставі розпорядку міністра Фріка кожний урядник обов'язаний передплачувати нац.соціалістичну пресу. Серед нинішньої матеріальної скрути, яка теж і в Німеччині дається добре в знаки, не може ніхто, головний урядник, дозволити собі на пренумерату двох щоденників, одного урядового, а другого для власних переконань. (КАР.).

Відносини в інтернаті для православних студентів теології в Варшаві. Дня 6. грудня ц. р. в день св. Ніколая, Покровителя державного інтернату для студентів студії православної теології на варшавському університеті, відправлено вчисте богослуження в каплиці інтернату, що його правив єпископ люблінський Сава в асисті директора інтернату архим. Іларіона Васдекаса, архим. Григ. Перадзе, прот. Смольського, єромон. Мстислава (Волонсевича) Підчас богослуження проповідь у польській мові сказав єром. Мстислав. По скінченій св. Літургії, підчас акафісту до св. О. Ніколая, єпископ Сава звернувся до студентів в короткій промові по польськи, зложив побажання і візав до молитви в наміренню польської держави, уряду і учительського збору. (Р. І. Р.).

Справа православної церкви св. Юрія у Львові. Дня 23. листопада ц. р. розглядав Окр. Суд у Львові справу, що торкається права власності до правосл. церкви у Львові. Окружний суд, беручи під увагу осягнене між польським і румунським урядом порозуміння, рішив, що об'єкт при вул. Францісканській 3 у Львові, що складається з церкви і дому, переходить на власність польської держави і в часі 14 днів має румунський уряд передати його урядови польському. Рівнож і буковинський право-

славний фонд признав скарбови польської держави право власности до згаданого об'єкту.

Православна Церква в Латвії відокремлюється від Москви. Православна Церква в Латвії за часів убитого в мин. році архиеп. Івана (Поммера) дістала від московського патріярха права автономії. На ділі управлялася вона незалежно, маючи соборний устрій і скликаючи що три роки собори. Від смерті архиеп. Івана Церква ця не має ніякого єпископа. На просьбу латвійського уряду царгородський патріярх Фотій II вислав до Риги архиепископа Германа, при участі якого мають бути переведені вибори єпископа зпоміж латвійського духовенства. Вже перед тим Синод латв. Церкви просив патріярха Фотія прийняти Церкву під свою юрисдикцію. Таким чином латвійська православна Церква відділяється від Московського патріярхату, з яким, з огляду на протирелігійне становище тамошнього уряду, не може піддержувати нормальних взаємин.

Після номінації нових кардиналів. В честь новоіменованих кардиналів італійська амбасада при Апост. Престолі дала прийняття, на яким були приявні всі кардинали, дипломатичний корпус в комплекті, сенатори, послы, члени секретаріату стану, ватиканські і церковні достойники.

Найкращий дарунок на Різдво Христове зробіте для своїх рідних, приятелів, знайомих, коли купите для них надзвичайно цінні і цікаві мистецькі книжки: Уласа Самчука — „Війна і революція“ (4·50 зол.), Н. Королевої — „1313“ повість з середновіччя (2·30 зол.) та її ж нариси „Водні они“ (1·20 зол.). Це книжки, які приковують увагу читача від першої до останньої сторінки, які виховують, убагороднюють та ушляхетнюють душу та зміцнюють всі її сили. Замовляти в видавництві „Дзвони“, Львів, вул. Японська 7. II. Хто замовляє прямо в видавництві, не платить порта.

З нагоди свят Різдва Христового і Нового Року складаємо всім нашим Співробітникам, Передплатникам і Прихильникам сердечні побажання Веселих Свят і щасливого Нового Року.

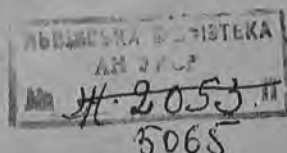
РЕДАКЦІЯ

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові

Видає Бог. Наук. Товариство

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

З друкарні „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78.

В Адміністрації „Ниви“ Львів, вул. Коперника 36

МОЖНА НАБУТИ:

Праці Богословського Наукового Товариства

які виходять під проводом о. проф. Др. Йос. Сліпого.

- T. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kunccevyč) — матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261. 8°.
- T. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate P. VIII + 120. 8°.
- T. III. о. Др. Спиридон Кархут: Граматика української церковно-слов'янської мови (Grammatica linguae ecclesiastico-slavicae ucrainicae). Ст. XIX + 284. 8°.
- T. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni). — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. 8°.
- T. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедрі Св. Юра у Львові. (L'architecture de la Cathedrale de St. Georges a Leopoli). Ст. 97 + XXX. 8°.
- T. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСБВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василян (Conspectus historiae et operae paedagogicae Sororum Ordinis Sancti Basilii M., Ст. 256. 8°.
- о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статuti. Ст. 19. 16°.
- Богословське Наукове Товариство у Львові в першій десятиліттю свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8°.

Церковні дзвони

доставляють

ЛІЯРНІ ДЗВОНІВ

Братів Фельчинських

в КАЛУШІ і ПЕРЕМИШЛІ

Новина! Розбиті дзвони особливої вартости спюємо під гарантією, вони відзискують попередню краску і силу тону, через те перетоплення дзвонів зайве.

Остерога! Остерігаємо перед агентами якоїсь жидівської ліярні дзвонів зі Станиславова, які волочаться по селах та ярмарках і подаючи себе за наших відпоручників, напихають людям послідню тандиту. Ми як ніколи так і тепер не послуговуємось агентами в тій надії, що хто забажає доброго товару, довідається про нас з українських часописів, а жидівського агента з його дзвонами відправить до найближчої божниці.

... на місяць перед Місією
і Празником я замовляю все

СВІЧКИ „КЕРОС“

Зміст

XXX Річника „Ниви“ за рік 1935:

Редакційні статті:

Назад на давні шляхи!	стор. 81— 83
Ювілей Архипастира	225—227

Статті авторів:

о. <i>Вас. Пришляк</i> : III Заг. збори Тов. св. Андрея	1— 6
Нові завдання Тов. св. Андрея	121—124
о. <i>прот. П. Табінський</i> : Релігійні питання в церк. розколі XI в. 6—11, 45—55, 201—209, 244—225, ...	297—303
До питання про четверте подружжя в Східній Церкві	96—106, 154—161
Віра в церковний примат Римського єпископа в Византії	392—398
о. <i>Омельян Квіт</i> : Кореляція на годині релігії	12— 13
На актуальні теми	289—294
На здобуття людського духа	382—385
о. <i>Андрій Лошній</i> : Празники Різдва Христового і Богоявлення у нашій річній церк. уставі	13— 19 148—154
о. <i>Волод. Кармазин</i> : Католицька Акція і священник	19— 22
Про душпастирювання священників	357—359
Х.: З життя російської нез'єднаної православної Церкви	22— 27
З голосів преси	351—356
За красу наших богослужень	409—412
о. <i>др. Г. Костельник</i> : Історична об'єктивність	28—33, 68— 71
Моя відповідь о. прот. П. Табінському	210—214 274—282
Посмертне життя	303—308, 339—348, 424—428
Чи дійсно актуальна справа?	386—389

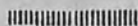

	стор.
о. М. Бобовник: Рефлексії по Загал. Зборі Тов. св. Андрея	41— 45
Чи підемо вперед?	185—192
о. Степан Хабурський: До проблеми виховання нашої молоді	55—58, 83—89, 294—297, 332—338
о. др. Ігнат Цегельський: „Катихитичні дні“ у Варшаві	58— 68
о. Михайло Мосора: На обрядові теми	86— 92
Чи дійсно більше тіней, чим користей	348—351
о. В. Р. Рабій: Душпастир у недузі	92— 94
о. Іван Нагурський: Homo homini lupus...	94— 98
о. Юліян Дзерович: Заг. Збори Тов. св. Андрея	106—111
161—168, ...	214—217
Християнське релігійно-моральне виховання молоді	369—378
Ю. Колтун: Евгеніка в світлі христ.-кат. моралі	125—131
192—201	
о. Вас. Лициняк: Духовенству львівської архієпархії під розвагу	131—133
о. Михайло Горечко: Чи легко заложити парох. бібліотеку	133—135
Око: Несмачне самохвальство	135—136
о. др. Лев Глинка: Потреба спільної організації українського католицького духовенства	137—141
о. І. Ратич: Катихиза „Про Божу ласку“	141—149
Юліян Соневицький: Значіння культури садів і винограду	168—169
Заводім торговельні сади	360—361
о. Петро Хомин: З музичного життя	169—171
І Катол. Зїзд Чехословаччини	262—274
На унійній конференції в Пінську	308—318
о. Мат. Гуньовський: Суспільна безпека духовенства	227—229
о. Мих. Декайло: Основи соціології	230—238
о. Волод. Престашевський: Католицька преса	238—243
о. Ос. Кучкуда: Про відбодову парох. резиденцій	255—261

о. І. Б.: Тіні деканальних соборчиків	стор. 261—262
о. Мик. Цегельський: Програма для конференцій КАУМ на І рік	318—323
Довголітний передплатник: Чи справді така ко- нечна потреба?	329—331
о. Ч. Я.: Христос — Цар	378—381, 412—418
в. І. Н.: В справі українського перекладу єрей- ського молитвослова	399—400
о. Мих. Лада: Етіопська Церква	418—423
Іван МIRONЮК: Про самолівковий спів у наших церквах	429—431
о. Теодор Цегельський: Довкруги українського пе- рекладу єрейського молитвислова	432—434

* * *

Вісти з Тов. св. Андрея	71—72, 172—173
Відозва Тов. Просвіта	112—113
Обрядовий куток	171—172
Поможім здвигнути Божий храм	173—174
Душпастирські курси в Золочеві	218—319
Заява Надзірної Ради Товариства св. Андрея у Львові	389—392
Відозва Тов. св. Андрея	434—435
Нові книжки , ...	72—75, 174—179, 361—365, 439—443
Всячина в кождім числі	
Проповіди (в кождім числі) окремо пагіновані . . .	1—176

Ж 23911

1-3, 4/5, 6

7/8, 9-12

1935

600-
110